

אוניברסיטת בן-גוריון

הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה לעבודה סוציאלית

## **אבהות הומוסקסואלית:**

**משמעות הבחירה במודל-ההורי עבור גברים**

**הומוסקסואלים החיים בזוגיות**

מאת: אריאל כהן-ארקין

בהדרכת: ד"ר דורית סגל-אנגלצ'ין

חיבור זה מהווה חלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך לעבודה-סוציאלית" (M.A.)

אוגוסט 2011

אב תשע"א

אוניברסיטת בן-גוריון

הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה לעבודה סוציאלית

## **אבהות הומוסקסואלית:**

**משמעות הבחירה במודל-ההורי עבור גברים**

**הומוסקסואלים החיים בזוגיות**

מאת: אריאל כהן-ארקין

בהדרכת: ד"ר דורית סגל-אנגלצ'ין

חיבור זה מהווה חלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך לעבודה-סוציאלית" (M.A.)

תאריך: \_\_\_\_\_ חתימת הסטודנט: \_\_\_\_\_

תאריך: \_\_\_\_\_ חתימת המנחה: \_\_\_\_\_

תאריך: \_\_\_\_\_ חתימת יו"ר הועדה המחלקתית: \_\_\_\_\_

אב תשע"א

## תקציר

גברים הומוסקסואלים אשר מחליטים להפוך לאבות נדרשים לבחון את המודלים-ההוריים המתאפשרים להם, ולהחליט על המודל שבאמצעותו יממשו את אבהותם. בישראל קיימים שלושה מודלים הוריים עיקריים עבור גברים הומוסקסואלים: אימוץ, פונדקאות והורות משותפת עם אישה. מטרת המחקר הנוכחי היא להבין את השיקולים ואת המשמעות שמעניקים גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות לבחירה במודל-ההורי. לשם כך נבחרה שיטת מחקר איכותנית, פנומנולוגית, המאפשרת לבחון את משמעותן של תופעות חברתיות בעבור בני האדם החווים אותן.

המדגם כולל 12 מרואיינים, גברים הומוסקסואלים אשר מימשו את אבהותם בהיותם בקשר זוגי, באמצעות אימוץ, פונדקאות או הורות משותפת. המדגם כולל ארבעה אבות מכל מודל. מניתוח הממצאים עולה כי הבחירה במודל ההורי כוללת חמש קטגוריות שונות של שיקולים: אישיים, זוגיים, משפחתיים, חברתיים וחוקיים-נסיבתיים. נמצא כי המשמעות שהאבות ייחסו לבחירה במודל ההורי מבטאת את דרך התמודדותם עם סוגיית העדר האם. ניכר כי אופן התמודדותם הייחודי של האבות בכל מודל עם סוגיה זו, עיצב את האידיאולוגיה המשפחתית בה דגלו, וכן את תפיסותיהם ביחס ל-"טובת הילד".

האבות שבחרו בהורות המשותפת גרסו כי דמות האם הינה חיונית להתפתחות הילד, והם שאבו את הלגיטימציה להורותם מעצם נוכחותה של האם בחיי ילדיהם. במקביל, נמצא כי רק אחד מבני-הזוג חפץ בהורות, ולא שניהם. בן הזוג, אשר ויתר על מקומו ההורי, למעשה פינה מקום לשותפה ההורית, אשר מלכתחילה נתפסה כשותף מועדף להורות. הבחירה במודל זה סיפקה גם מענה לרצונם בהורות פחות אינטנסיבית. חוסר השלמה עם הנטייה המינית הסתמן כגורם נוסף המניע לבחירה במודל ההורות המשותפת.

בקרב האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, לעומת זאת, התפתחות הקשר הזוגי ורצונם בילד משותף נמצאו כשיקולים המרכזיים לבחירתם. שיקולים אלו לא עלו בקנה אחד עם שילובה של שותפה הורית, החיצונית למערכת הזוגית. אלא שבכדי לבחור בחלופות אלו, היוצרות מבנה משפחתי ללא דמות אם, היה על האבות לבחון מחדש את עמדותיהם כלפי תפיסות המגדר המסורתיות, הרואות בדמות האם דמות החיונית להתפתחות הילד, ובאבהות ההומוסקסואלית הורות שאינה ראויה.

הממצאים מראים כי השיקול המכריע בין שני מודלים אלו נבע משינויים שחלו ברחבי העולם בחוקי האימוץ הבין-ארצי ובחוקי הפונדקאות, אשר פתחו או סגרו לסירוגין את האפשרויות עבור גברים הומוסקסואלים. יתכן והמודעות למודל היחידי שהתאפשר, גרמה לאבות לראות יותר את הלגיטימציה של המודל הנבחר ביחס לחלופה השנייה. האבות המאמצים ביססו את הלגיטימציה לאבהותם על אקט האימוץ האלטרואיסטי, המעניק לילד נטוש אלטרנטיבה הורית טובה יותר.

לעומתם, האבות שבחרו בפונדקאות נאחזו בעוגן הביולוגי, מאחר והקנה לשני בני-הזוג תוקף הורי ברמה החברתית והחוקית, שאינו ניתן לערעור.

## תוכן העניינים

רשימת לוחות

רשימת תרשימים

III.....	תקציר.....
1.....	מבוא.....
2	<b>פרק 1: רקע מדעי</b>
2.....	אבהות.....
6.....	הומוסקסואליות.....
9.....	אבהות בקרב גברים הומוסקסואלים.....
16.....	מודלים הוריים עבור גברים הומוסקסואלים.....
17.....	הורות משותפת.....
20.....	אימוץ.....
25.....	פונדקאות.....
30.....	מטרות המחקר.....
31	<b>פרק 2: שיטת המחקר</b>
31.....	המדגם.....
34.....	איסוף הנתונים.....
35.....	ניתוח הנתונים.....
36.....	אמינות המחקר.....
36.....	סוגיות אתיות.....
37.....	התייחסות רפלקסיבית.....
38	<b>פרק 3: ממצאי המחקר</b>
38.....	א. זוגיות.....
50.....	ב. החזון המשפחתי.....
58.....	ג. רצף החוויה ההורית.....
62.....	ד. ביולוגיה וגנטיקה.....
65.....	ה. תפיסות וערכים.....
77.....	ו. מאפיינים אינדיווידואליים.....
82.....	ז. נגישות בשטח.....

95.....	תרומת המחקר
96.....	מגבלות המחקר
97.....	כיווני מחקר עתידיים
98.....	רשימת מקורות
110.....	נספח 1 : טופס הסכמה מדעת להשתתפות במחקר
111.....	נספח 2 : שאלון פרטים אישיים

• **רשימת לוחות**

- לוח 1 : מאפייני האבות שבחרו בהורות-משותפת.....32
- לוח 2 : מאפייני האבות שבחרו באימוץ.....33
- לוח 3 : מאפייני האבות שבחרו בפונדקאות.....33
- לוח 4 : הטיות לשוניות בקרב אבות שבחרו בהורות-משותפת.....44
- לוח 5 : הטיות לשוניות בקרב אבות שבחרו באימוץ.....45
- לוח 6 : הטיות לשוניות בקרב אבות שבחרו בפונדקאות.....45

• **רשימת תרשימים**

- תרשים 1 : בחירת המודל-ההורי ביחס לתפיסות המסורתיות אודות הורות ומשפחה.....93

בשנים האחרונות תופעת האבהות ההומוסקסואלית החלה לצבור תאוצה רבה בארץ ובעולם. עם זאת, קיים מחקר מועט אודות תופעה זו. מרבית המחקרים בתחום בחנו את השפעתה של האבהות ההומוסקסואלית על התפתחות הילדים, כאשר מחקרים מעטים בלבד ביקשו לבחון את חווית אבהותם ותפקודם כהורים (אורן-פטישי, 2008) וכן את הגורמים שהנחו את בחירתם במודל ההורי (Segal-Engelchin, Erera, & Cwikel, 2005). אולם, עקב תהליכי השינוי החברתי, השינויים בחקיקה, והתקדימים המשפטיים הניכרים כיום בישראל ובעולם, הולך וגובר הצורך בידע שיסייע בהבנת התופעה להיבטיה, ובגיבוש מענים הולמים לצרכים הייחודיים של אוכלוסיית האבות ההומוסקסואלים (אורן-פטישי, 2008; הדר, 2009; Johnson & O`connor, 2002; Golombok & Tasker, 2010). המחקר הנוכחי מבקש לתרום להעשרת גוף הידע הקיים. מטרת המחקר היא לבחון את משמעות הבחירה במודל ההורי - אימוץ, פונדקאות או הורות משותפת - עבור גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות, וכן את התהליך הנלווה לבחירה זו. ממצאי המחקר עשויים להיות לעזר למגוון גורמים, וביניהם מערכת בתי-המשפט, פסיכולוגים ועובדים סוציאליים, מרפאות פוריות, עמותות העוסקות באימוץ ובפונדקאות, גברים הומוסקסואלים המתעתדים לממש את אבהותם, ונשים השוקלות את האפשרות ליצירת הורות משותפת עם גברים הומוסקסואלים או המעוניינות לשמש כפונדקאיות עבורם. חשיבות המחקר משתקפת גם ברמת המאקרו. המחקר עשוי להעלות למודעות את האבהות ההומוסקסואלית כחלופה נתפסת, אפשרית, לגיטימית וקיימת, הן בקרב הציבור הרחב והן בקרב קהילת ההומוסקסואלים.



## פרק 1: סקירת הספרות

סקירת הספרות נחלקת לארבעה חלקים עיקריים. תחילה תוצג סקירה המתייחסת לתופעת האבהות, על היבטיה השונים. בהמשך, נבחן את היחס החברתי כלפי ההומוסקסואליות לאורך השנים. לאחר מכן, תוצג ספרות הדנה בתופעת האבהות ההומוסקסואלית, ולבסוף, יוצגו שלושת המודלים העיקריים שבאמצעותם גברים הומוסקסואלים עשויים לממש את אבהותם- אימוץ, פונדקאות והורות משותפת עם אישה:

### אבהות

בחברה המערבית, זהותה ההורית של האם מתקשרת לתפקידים של חינוך וטיפול. לעומת זאת, תפקידו המקצועי-תעסוקתי של האב, נתפס כזהות ההורית העיקרית שלו, אשר באה לידי ביטוי בהיותו מפרנס עיקרי ודואג ליציבות המשפחתית. הסטריאוטיפים הרווחים ביחס לתפקיד האב הינם של הורה נעדר, לא מעורב ומרוחק רגשית, אשר פחות מתעניין בכל הקשור לגידול ילדים וכך גם פחות כשיר לטיפול הורי (Bigner & Bozett, 1984; Craig, 2006; Dribe & Stanfors, 2009; Lewin-Epstein, Stier & Baumgartner, 2008; Mallon, 2004; Schacher, Auerbach & Silverstein, 2005).

תופעת ה-"אבהות" הינה תחום מחקר חדש יחסית במדעי החברה. עד לאחרונה, רוב המחקר על הולדה והורות התמקד בנשים, עובדה המשקפת את הגישה המסורתית לפיה ייעודה הביולוגי של האישה הינו הולדת ילדים וטיפול בהם. למעשה, רק בתחילת שנות השבעים החלו חוקרים להדגיש את הצורך לעבור מפרדיגמה המתרכזת באימהות, לעבר פרדיגמה השמה דגש גדול יותר על תפקידו של האב (פרידלנדר, 2000).

נראה כי מושג האבהות עבר שינויים רבים ונמצא כיום בטרנספורמציה מתמדת; בשנים האחרונות החלה הכרה בחשיבות של המעורבות האבהית בתהליך ההיריון, הלידה וההורות (פרידלנדר, 2000). הכרה זו אפשרה לאבות לקבל על עצמם יותר תפקידי חינוך, טיפול וטיפול כהורים (Craig, 2006; Schacher et al., 2005). כיום, בחלק מהמשפחות מתקבלת החלטה, לפיה האב יחלוק את תפקיד המטפל העיקרי עם האם או אף שהאם תישא בנטל הפרנסה, והאב ייטול את תפקיד המטפל העיקרי (Lamb, 2010; Wells, 2005). שינויים אלו תרמו לפתיחות רבה יותר בחברה כלפי מודלים נוספים של הורות (Mallon, 2004).

הספרות מצביעה על מספר שינויים חברתיים ותפיסתיים שחלו בשנים האחרונות, אשר עשויים להסביר מגמה זו:

\* בתחילת שנות השבעים חלו שינויים משפחתיים-חברתיים בעולם המערבי, אשר שינו את חלוקת התפקידים ההוריים במשפחה. שינויים אלו כוללים את העלייה במעמדן של הנשים וכניסתן לשוק

העבודה, וכן את השינויים שחלו במבנים המשפחתיים, דוגמת שיעור גירושין גבוה (סגל-אנגלצ'ין, אררה וצוויקל, 2010; כהן, 1997, 2002). כאשר נשים החלו להתחלק בנטל הפרנסה, הגברים נאלצו גם הם להתחלק בנטל ההורות, ולא להשאיר את התפקידים הטיפוליים כנחלתן הבלעדית של נשותיהם. כמו כן, במקרים של הורים גרושים החיים בשני בתים נפרדים, בזמן שהות הילדים בבית האב, האב נאלץ לדאוג לילדיו ולבצע תפקידים הוריים (כהן, 1997, 2002; Lavee, Benson, Silverstien & Auerbach, 2005; Schacher et al., 2005; Katz, 2002).

\* המחקר המדעי עבר שינויים רבים בניסיונו לחקור את ההבדלים בין המינים. בעבר, תפיסות של תפקידי המגדר התבססו על ההנחה ש-"גבריות" ו-"נשיות" הן תכונות נפרדות, דיכוטומיות וקבועות מלידה. החל משנות השבעים תפיסה זו השתנתה, ומודלים חדשים שהתפתחו זיהו אפשרות שבקרב שני המינים יכולות להתקיים סימולטנית, תכונות הנתפסות כ-"גבריות" וכ-"נשיות" (אורן-פטישי, Benson et al., 2008; Lamb, 2010; al., 2005).

\* מחקרים מדעיים שנערכו בעשורים האחרונים, מצאו כי בפועל אבות מסוגלים להיות הורים טובים בדומה לאימהות, וכי ילדיהם יכולים לפתח התקשרות בטוחה גם בהעדר דמות אם בחייהם (רו, 2003; שגיא ורשף, 1984; Wells, Lamb, 2000; Johnson & O`connor, 2002; Farr & Patterson, 2009). כמו כן, מחקרים מצביעים על כך שטיפול הורי רגיש ואמפאתי של אבות תרם להתפתחות הנפשית של ילדיהם (לוי-שיף, 1978; רו, 2003; Coney & Wade, 1997; Lamb, 2010; Pleck, 2010). עוד נמצא כי ככל שמעורבותם ההורית של האבות גדלה, כך גם עלתה רמת שביעות רצונם הכללית מהחיים (שגיא ורשף, 1984; Pleck, 2010).

שינויים אלו מחזקים את הגישה הדוגלת ביכולת ההורית של האבות לגדל את ילדיהם, לספק להם טיפול באיכות גבוהה, ואף להיתרם מכך (אורן-פטישי, Lamb, 2010; 2008). ואולם, נראה כי גישה זו טרם נטמעה באופן גורף בחברה המערבית. במרבית המשפחות עדיין קיימת חלוקה בה עיקר נטל הפרנסה מופקד על האב, ואילו הטיפול העיקרי בילדים מופקד על האם, ברמה כזו או אחרת (Bianchi, Robinson & Milkie, 2006; Braun et al., 2008; Craig, 2006; Dribe & Stanfors, 2009; Dunne, 2000; Finch, 2006; Hattery, 2001; Lamb, 2010; 2000; Lavee & Katz, 2002; Moen & Sweet, 2003; Orloff, 2002; Pleck, 2010; Sayer, 2005).

למעשה, ניתן להבין כראוי את משמעותה של האבהות, רק אם מבינים לעומק את הקונטקסט החברתי הספציפי בה היא מתקיימת. למרות מחקרים המפריכים את חיוניותה של חלוקת התפקידים המגדרית, ניכר כי התפיסות המסורתיות הרווחות ממשיכות לראות בחלוקה זו כקבועה מעצם

הביולוגיה, וכחיונית לקיומו של מבנה חברתי תקין (דה בובואר, 2007/1949; סגל-אנגלצ'ין, 1995; Badinter, 1981; Benson et al., 2005; Chodorow, 1978; Lavee & Katz, 2002; Lamb, 2010; Payne, 2005; Thorne & Yalom, 1982; Treadwell, Northridge & Bethea, 2007). חוקרים ותיאורטיקנים רבים, גורסים כי תפיסות אלו אינן אלא מבנה נוקשה של החברה הגברית-פטריארכאלית, המתוחזק על-ידי גורמים משפחתיים, מדיניים וכלכליים, אשר בעלי אינטרס לשמר את הגברים כבעלי הכוח. מבנה זה מצליח לקבע את הנשים לתפקידן המסורתי, באמצעות המיתוס הגורס כי דמות האם מהווה מרכיב חיוני להתפתחותו של הילד. הספרות מצביעה כי מיתוס זה משמש כאחד המנגנונים החברתיים העיקריים, אשר מחזקים ומשמרים את השליטה הפטריארכאלית ואת אי השוויון המגדרי. בכך גם נבלמת האפשרות למעורבות אבהית רבה יותר (ברונר, 1993; דה בובואר, 2007/1949; Badinter, 1981; Benson et al., 2005; Ferree, 1990; Firestone, 1970; Payne, 2005; Pleck, 2010; Thompson, 1989).

בהתאם, מחקר שבחן את הסתגלותם ההורית של אבות המשמשים כמטפלים עיקריים לילדיהם, מצא כי בפני אבות אלו ניצבו שתי משימות ייחודיות: 1. משימות הכוללות התמודדות אישית עם תפקידי המגדר המסורתיים. 2. משימות הכוללות התמודדות מול מוסדות שלא היו מוכנים להכיר בהם כמטפלים עיקריים בילדיהם (Lutwin & Siperstien, 1985). אורן-פטישי (2008) טוען, כי למרות הקשיים הייחודיים, בפועל, המחקרים מצביעים על כך שאבות אלו מגדלים בהצלחה את ילדיהם, הסתגלותם לתפקיד ההורי גבוהה, וכי מערכות יחסיהם עם ילדיהם טובות. מעבר להיבט החברתי והשפעותיו על תפקידי האבהות, ניכר כי רוב המחקרים על אבות התמקדו בשני היבטים מרכזיים: מוטיבציה למימוש אבהות ומוטיבציה למעורבות אבהית.

#### **מוטיבציה לאבהות**

אריקסון (Erikson, 1950), אבי התיאוריה הפסיכו-חברתית ראה ברצון להורות שלב אינטגרלי בהתפתחות של האישיות, אשר מתרחש לאחר שהאדם הצליח לפתח קשר אינטימי משמעותי. על פי תיאוריה זו, אדם המצליח לפתח קשר זוגי יציב ומשמעותי, יחוש צורך לוותר על צרכיו האגואיסטיים למען האחר, ומכאן למעשה יתפתח הצורך להפוך להורה. פתרון אדפטיבי של המשבר האופייני לשלב זה, יאפשר לאדם לחוש תחושת פוריות והמשכיות, בעוד שכישלון בו, יוביל לתחושות חסר, קיפאון וקיבעון (Erikson, 1950). בהקשר זה מציין וולס (Wells, 2005), כי הספרות רואה בבסיס האבהות משבר בחיי הגבר, עקב חששות הקשורים ללידה, לאחריות כלכלית, וליכולות הוריות ראויות. מנגד הוא טוען, כי הספרות מציגה את האבהות כמקור להרחבת זהותם העצמית של הגברים, באמצעות חקירה עצמית, וכן

התפתחות וצמיחה אישית. מכאן, שעבור הגברים, חוויית האבהות עשויה להיות משבר או לחילופין הזדמנות להתפתחות (Wells, 2005).

גרסון (Gerson בתוך פרידלנדר, 2000), מצאה במחקרה כי משתנים פסיכולוגיים הינם בעלי ההשפעה החזקה ביותר על המוטיבציה לאימהות, מאחר וההחלטה להיות אם צומחת מתוך מכלול מורכב של מבנה אישיות וזהות. לעומתה, מורהאם-מרטין (Morahan-Martin בתוך פרידלנדר, 2000), מצאה כי משתנים דמוגרפים, נסיבתיים וחברתיים אחראים על המוטיבציה לאבהות, מאחר וגברים נוטים לייחס ארבעה גורמים לרצונם להיות אבות: 1. המשכיות, מסורת וביטחון. 2. מוטיבציות לתפקיד ההורה. 3. מטרות וחיזוקים להורות. 4. הסטאטוס החברתי המוענק להורים. במקביל, ממצאי מחקרו של פרידלנדר מצביעים כי אימוץ של תכונות "גבריות" ו-"נשיות", קשור למוטיבציה החיובית לאבהות בקרב גברים. "הנשיות" מחזקת צורך ביצירת קשר משמעותי, ואילו "הגבריות" מחזקת צורך בהישגיות והשפעה. שני מרכיבים אלו משפיעים על הרצון להפוך לאבות, ויתכן שהוא אף גדל כתוצאה מאפקט האינטראקציה ביניהם (פרידלנדר, 2000).

#### **מוטיבציה למעורבות אבהית**

הספרות מצביעה על מספר גורמים הקשורים למעורבות ההורית של האבות. מחקרם של גורדון, זגורי-שרון, לקמן ופלדמן (Gordon, Zagoory-Sharon, Leckman & Feldman, 2010), למשל, מצביע על כך על שהמוטיבציה לתפקוד אבהי קשורה לגורמים הורמונאליים. לדבריהם, במחקרים שבדקו בעלי-חיים נמצא כי הורמונים מסוג פרולקטין (PRL) ואוקסיטוצין (OT) מסייעים בהתקשרות בין ההורה לצאצאיו, ובעלי תפקיד משמעותי בהיבט הניירו-פסיכולוגי של המעורבות האבהית. במחקרם, הבוחן אבות בחצי השנה הראשונה להורותם, ניכר כי הורמונים אלו משפיעים גם על האב האנושי, ואף מצביעים על ההבדלים ביחסים ובסגנונות של המעורבות האבהית.

Zoja (2001), לעומת זאת, רואה במאפיינים הפסיכולוגיים והתרבותיים את הגורמים הבלעדיים המשפיעים על המוטיבציה למעורבות אבהית. לטענתו, אימהות הינה פונקציה ביולוגית הקיימת בטבע ומתבססת על אינסטינקטים הקשורים בהולדה ובטיפול בצאצא, בעוד האבהות הינה המצאה אנושית פסיכולוגית, המוטמעת בתרבות האנושית ומהווה את הבסיס לקיומה. לדבריו, אחריותם של גברים על ילדיהם הביולוגיים וההתקשרות עימם היא בגדר בחירה ולא התנהגות מולדת, כאשר כל האינטראקציות האבהיות אינן אלא מלאכותיות ביסודן (Zoja, 2001).

עוד עולה מהספרות כי לאמונה של גברים אודות יכולותיהם ההוריות, ישנה השפעה חיובית על תפקודם ההורי (Lamb, 2010; Pleck, 2010; Wells, 2005). כמו כן, ניכר כי מקום העבודה הוא המוסד המשפיע ביותר על המעורבות האבהית. מקומות העבודה עשויים להפעיל לחץ רב על האבות,

לאפשר להם פחות גמישות בעבודתם לצורך תפקידים הוריים, ואף לשדר כי צריכה להיות להם עדיפות לתפקיד המקצועי על פני התפקיד ההורי. מנגד, מקומות העבודה נוטים לאפשר לאמהות יותר גמישות, בשל התפיסה הרואה בהן את המטפלות העיקריות של ילדיהן (Benson et al., 2005; Wells, 2005). הספרות מזהה גורמים נוספים הקשורים למעורבות ההורית בקרב אבות, ביניהם המוטיבציה להורות, זהות עצמית, ביטחון עצמי, מיומנויות הוריות ואינטראקציות קודמות עם ילדים. כמו כן, נראה כי גם אופי העבודה של האם והדינאמיקה בין בני הזוג, משפיעים על המעורבות ההורית של הגברים. כך למשל, נמצא כי אבות נוטים להיות יותר מעורבים בגידול הילדים, כאשר האם עובדת או כאשר האינטראקציה ההורית-זוגית מאפשרת שוויוניות בחלוקת התפקידים בבית (Pleck, 2010; Wells, 2005). נמצא כי הבחירה של הגבר לחלוק את תפקיד המטפל העיקרי עם האם עשויה לנבוע מרצונו לשחזר את חווית ההורות שחוה עם אביו כילד (Pruett, 1989).

## הומוסקסואליות

זהות הומוסקסואלית מתייחסת לתפיסת היחיד את עצמו כהומוסקסואל בסיטואציות רומנטיות ומיניות (שביידל, 2005; עדיטל, 1995; Walzer, 1999; Ben-Ari, 2001). הפנטזיות המיניות והארוטיות של הומוסקסואלים מכוונת באופן מוחלט, או כמעט מוחלט, כלפי בני מינם (פרידלנדר, 2000; שילה, 2007). יש להבחין בין זהות הומוסקסואלית לבין התנהגות הומוסקסואלית. אימוץ של זהות הומוסקסואלית מערב מרכיב קוגניטיבי, שבדרך-כלל מזוהה עם סגנון חיים מסוים. מנגד, התנהגות הומוסקסואלית יכולה להיות אירוע מזדמן או עקבי שאין עמו מחויבות לסגנון חיים. ישנם גברים המעדיפים לקיים יחסים מיניים הומוסקסואליים, אך עקב לחצים חברתיים ו/או פנימיים, הם אינם מסוגלים לקבל את ההומוסקסואליות שלהם כזהות, ורואים בהתנהגותם כמשיכה מינית ותו לא. כמו כן, היות והתנהגות מינית יכולה להיות מדוכאת על-ידי לחץ חברתי או קונפליקט פנימי, אדם לא חייב להיות פעיל מינית בכדי להיות הומוסקסואל (עדיטל, 1995; פרידלנדר, 2000; שילה, 2007; Ben-Ari, 2001). גברים הומוסקסואלים אשר נטייתם המינית יציבה וקבועה לאורך שנות חייהם מוערכים בכ- 10%-6% מכלל האוכלוסייה (שילה, 2007; Walzer, 1999). לא נעשתה הערכה של אחוז ההומוסקסואלים בישראל, אך הסברה הינה כי קיימת שכיחות הדומה לזו שבשאר מדינות העולם המערבי (Walzer, 1999). התרבות המערבית, בהיותה מושפעת מערכי היהדות והנצרות, הוקיעה התנהגות הומוסקסואלית לאורך השנים (פרידלנדר, 2000). במשך שנים רבות הומוסקסואליות נחשבה לפתולוגיה נפשית. בעקבות עליית המודעות בעולם המערבי ולאור מחקרים רבים שהוכיחו את בריאותם הנפשית של

הומוסקסואלים, בשנת 1973 הוציאה אגודת הפסיכיאטריה את ההומוסקסואליות מה-D.S.M, הספר המגדיר את ההפרעות והמחלות הנפשיות על-פי אגודת הפסיכיאטריה האמריקאית. מהלך זה היווה פריצת דרך לקראת שיוון זכויותיהם של הקהילה ההומוסקסואלית ברחבי העולם. עם זאת, עד היום, ההומוסקסואליות נמצאת מחוץ לחוק במדינות רבות (פרידלנדר, 2000; שילה, 2007). בישראל, רק בשנת 1988 ביטלה הכנסת את הסעיף בחוק העונשין, שאסר על "משכב שלא כדרך הטבע", ובפרט על יחסי מין הומוסקסואליים (פרידלנדר, 2000; שבידל, 2005).

עמדות חברתיות שליליות ביחס להומוסקסואליות מוכרות בספרות כתופעות של *הומופוביה* ו*הטרוסקסיזם*. הומופוביה מוגדרת כתגובת דחייה, האשמה או פחד לא רציונאלי של פרטים מסוימים מהומוסקסואליות, ובאה לידי ביטוי בתוקפנות, הדרה חברתית או אפליה כלפי הומוסקסואלים. *הומופוביה* מתבססת על ארבע הנחות יסוד: 1. הומוסקסואליות אינה מוסרית. 2. הומוסקסואליות אינה טבעית. 3. הומוסקסואליות נובעת מבחירה ולכן ניתנת לשינוי. 4. הומוסקסואליות בעלת השפעה שלילית לחברה, ומזיקה לה. במקביל, "*הטרוסקסיזם*" מתאר מערכת חברתית אידיאולוגית הקוראת לשמירה על תפקידי המגדר המסורתיים, ועל הנורמות החברתיות-מיניות בין המינים. עקב כך מערכת זו מתכחשת ומטילה סטיגמה על כל סוג של התנהגות, זהות, מערכת יחסים וקהילה שאיננה הטרוסקסואלית. הטרוסקסיזם והומופוביה מהוות תופעות שכוחות בחברה, והן באות לידי ביטוי הן ברמת הפרט, והן ברמה החברתית-תרבותית דרך מוסדות המדינה; הדת, המשפט והתקשורת (אורן, 2006; ליבני, 2004; Ben-Ari, 2001).

על אף השינוי המהותי שחל ביחסה של החברה לתופעת ההומוסקסואליות, הומוסקסואליות עדיין מהווה זהות שמוטלת עליה סטיגמה. הסטיגמה עצמה יוצרת הכללות ופרשנויות סטריאוטיפיות אודות ההומוסקסואלים, ועשויה לגרום לתגובות של ניכור, אפליה ודחייה מצד החברה כלפי קבוצה זו. הומוסקסואלים עלולים להידחות לעיתים אף על-ידי בני משפחתם. למשל, מחקרים שונים מראים כי 19%-43% מבני הנוער שסיפרו להוריהם על נטייתם המינית, היו חשופים להתעללות מילולית ופיסית על-ידי בני המשפחה. כתוצאה מכך, פעמים רבות הסטיגמה יוצרת בקרב ההומוסקסואלים צורך להסתיר ולהסוות את זהותם האמיתית (ליבני, 2004; מזרחי, 1990; שילה, 2007; Biernat; Ben-Ari, 2001; Weeks, Donovan & Heaphy, 1999; Durby, 1994; & Vescio, 2003).

ניכר כי הסטיגמות והעמדות ההומופוביות בחברה מחלחלות גם לתודעתם של ההומוסקסואלים עצמם, דבר העשוי להקשות עליהם לקבל את נטייתם המינית ואת זהותם כהומוסקסואלים. עקב כך, הפרט עשוי לעיתים לפתח כעס כלפי עצמו וכלפי הסביבה, תחושות של אשמה, הערכה עצמית נמוכה ואף מחשבות אובדניות (אורן, 2006; שילה, 2007; Peretz; Durby, 1994; Brinamen & Mitchell, 2008). תפיסות מופנמות אלו עשויות לבוא לידי ביטוי בקשיים לחוש קבלה עצמית (Ben-Ari, 2001; 2001).

חיובית, ואף להגיע עד לשנאה עצמית והומופוביה מופנמת (שילה, 2007; מזרחי, 1990; Durby, 1994). השפעתן של העמדות ההומופוביות וההטרו סקסיסטיות, ניכרת לאורך כל מעגל חייו של ההומוסקסואל, ואף מהווה מקור מרכזי בהגדרתו העצמית כבן-זוג, הורה ובעל משפחה (אורן, 2006).

הסטיגמות המיוחסות להומוסקסואלים מאלצת זוגות בני אותו מין, להתמודד עם היעדר אישור ותמיכה חברתית וממסדית (ג'ונסון ואוקונור, 2004/2001; מזרחי, 1990; Golombok & Tasker, 2010; Peretz, 2001). יחסה השלילי של החברה כלפי הומוסקסואלים בא לידי ביטוי בהדרת קבוצה זו מזכויות אנושיות וחברתיות רבות, ביניהן הזכות למיסוד והכרה בזוגיות, הזכות להורות והזכות להקמת משפחה (אורן-פטישי, 2008; רוזנבלום, 2002; Johnson & O'connor, 2002; Mallon, 2004; Wells, 2005).

חוסר הלגיטימציה החברתית למיסוד זוגיות הומוסקסואלית בא לידי ביטוי גם בתחום החקיקה. נישואין ברוב המדינות מזכים בשורה של הטבות חוקיות וכלכליות, בתחומים שונים, ביניהם: פנסיה, משכנתא, מיסים, הגירה, זכות למזונות ואחריות הורית על ילדי בן-הזוג (רוזנבלום, 2002; שון, 2009). במרבית המדינות, כולל המפותחות שבהן, עדיין לא קיימת חקיקה מסודרת המאפשרת נישואין חד-מיניים. חקיקה זו פוגעת באופן ישיר בזכויותיהן הזוגיות וההוריות של זוגות הומוסקסואלים ברחבי העולם (Peretz, 2001). זוגות אלו נזקקים לפתרונות בנוגע לניהולו של משק-בית משותף, לגידול ילדיהם ולהבטחת זכויות ורכוש. אלא שלרוב המדינות אינן מעניקות להם את זכויותיהם, לצד החובות שהן דורשות מהם למלא (רוזנבלום, 2002; ג'ונסון ואוקונור, 2004/2001; שון, 2009; Mallon, 1999; Dumon, 2004).

עם זאת, ניכר כי בעשור האחרון יחס החברה להומוסקסואלים וללסביות הופך חיובי וסובלני יותר, גם מבחינה זו. החל מסוף המאה העשרים החלה מגמה במספר מדינות המתייחסת לנישואין אזרחיים כאל זכות שהמדינה מחויבת להעניק לכל אזרחיה ללא הבדל בנטייתם המינית (בן-דוד, 2004; Hicks & McDermott, 1999). כיום מספר מדינות ברחבי העולם מתירות נישואין חד מיניים - קנדה, ספרד, דרום אפריקה, שבדיה, נורבגיה, הולנד, בלגיה וארגנטינה, וכן חלק מהמדינות בארצות-הברית וממחוזות מכסיקו. במדינות נוספות באירופה, דוגמת גרמניה, קיימים חוקים המסדירים את הזוגיות בין בני זוג הומוסקסואלים, ומקנים להם זכויות דומות לאלו של ההטרוסקסואלים, בעניינים של ירושה וביטוח בריאות (רוזנבלום, 2002; שיפמן, 2005; AP, 2009).

בישראל, לעומת זאת, בני-זוג הומוסקסואלים מקבלים זכויות בענייני הסכמי עבודה בלבד. פרט לכך, זוגות בני אותו מין, אינם מוכרים בשום צורה ואופן בחוק הישראלי (רוזנבלום, 2002; שיפמן, 2005). ענייני גירושין ונישואין נמצאים בשיפוטם הבלעדי של בתי-דין רבניים, המונחים על-פי חוקי הדת. לפיכך לרבנות יש מונופול בכל הנוגע למיסוד זוגיות בישראל. מוסדות אלו שוללים בעליל אפשרות של נישואין

או הכרה בזוגיות בין בני-זוג מאותו המין, ועל כן להומוסקסואלים וללסביות אין כל אפשרות להינשא בישראל עם בני מינם בנישואין בעלי תוקף חוקי (בן-דוד, 2004; רוזנבלום ופלג, 2007). מעבר לכך, זוגות אלו אינם יכולים לקבל זכויות נוספות דוגמת רישום כזוג במשרד הפנים, נקודות זיכוי במס הכנסה וזכויות הניתנות לאחד מבני הזוג, לאחר פטירתו של השני (רוזנבלום 2002; שון, 2009; שיפמן, 2005). עם זאת, זוגות בני אותו מין, מצאו דרך לעקוף את החוקים בישראל, והחלו להינשא בקנדה, מדינה המאפשרת לזוגות הומוסקסואלים ולסביות להינשא בתחומה, כולל לתיירים. משרד הפנים מצידו מחויב לרשום נישואין של בני זוג שהתחתנו בחו"ל, כל עוד אין חוק השולל זאת. בנובמבר 2006 קבע בג"צ, בעקבות עתירתם של שני זוגות הומוסקסואלים, כי פקידי משרד הפנים מחויבים לכבד את רישום נישואיהן שנעשה בקנדה. פסיקה זו אפשרה נישואין חוקיים בישראל גם עבור זוגות הומוסקסואלים ולסביות (שילוח, 2009).

מחקרים מראים כי אי סובלנות וגישות שליליות הרווחות כלפי הומוסקסואלים גורמות להם לפתח כוחות עמידות וגמישות חזקים תוך שימוש במערכות תמיכה סביבתיות ומשפחתיות (גי'נסון ואוקונור, 2004/2001; מזרחי, 1990; Wells, 2005).

### **אבהות בקרב גברים הומוסקסואלים**

בתחילת שנות השמונים החל להסתמן שיח חדש אודות תופעת ההומוסקסואליות, הכולל בתוכו התייחסות למגוון היבטים: מערכות יחסים, חברויות, התנסויות אינטימיות, זכויות בין בני-זוג, נישואין והורות (Weeks et al., 1999). עם זאת, תופעת האבהות ההומוסקסואלית החלה לקבל ביטוי ראוי בספרות המחקרית רק בעשור האחרון. יתכן והדבר משקף את השמרנות האופיינית בחברה, ואת חוסר הסבלנות כלפי משפחות שאינן נורמטיביות. כמו כן נראה כי המושג "אבהות הומוסקסואלית" עדיין נתפס בעיני החברה כמושג בלתי הגיוני, מאחר והמושגים "אבהות" ו"הטרסקסואליות" שזורים האחד בשני באופן טבעי (Wells, 2004; Mallon, 2004; Brinamen & Mitchell, 2008; Benson et al., 2005).

וולס (Wells, 2005) טוען כי ייחודם של האבות ההומוסקסואלים נובע מכך שהם נאלצים לגדל את ילדיהם ולנהל חיי משפחה בתוך קונטקסט חברתי שונה, שלרוב שולל ו/או מפקפק ביכולות ההוריות שלהם. כפועל יוצא מיחס שלילי זה, חלק מההורים ההומוסקסואלים בוחרים להסתיר את זהותם המינית (Patterson, Hurt & Mason, 1998; Wells, 2005). אי הנראות של אוכלוסיה זו מקשה על אומדן מספרה המדויק ומהווה את אחד הקשיים המתודולוגיים המרכזיים בחקר ההורות ההומוסקסואלית (Patterson et al., 1998). ההערכה היא שבארצות-הברית ישנם בין 6 ל-14 מיליון



ילדים הגדלים עם הורים הומוסקסואלים ולסביות (ליבני, 2004; Smith, 2002). הערכה אחרת מצביעה על כ- 60 אלף זוגות של גברים וכ- 96 אלף זוגות של נשים המגדלים בביתם ילד מתחת לגיל 18 (Wells, 2005).

בדומה למדינות אחרות, גם בישראל קיים קושי לאמוד את מספרה המדויק של האוכלוסייה. בישראל תופעת ההורות ההומוסקסואלית צברה בשנים האחרונות תאוצה רבה, וכיום יותר גברים הומוסקסואלים ונשים לסביות מבקשים לממש את זכותם להורות. נמצא שבישראל כאחוז אחד מכלל התאים המשפחתיים הם תאים שבהם ההורים הם בני אותו המין (ליבני, 2004; רוזנבלום ופלג, 2007). על פי ההערכות של ארגון "משפחה חדשה", ישנם בישראל כ-18,000 זוגות הומוסקסואלים ולסביות; מתוכם למעלה מ-2,500 זוגות הן אימהות לסביות, וכמה מאות מתוכם הם אבות הומוסקסואלים. למעשה, כ-25% מהזוגות הלסביות מגדלות ילדים, לעומת 7% מהזוגות ההומוסקסואלים. הערכה זו אינה כוללת את האבות ההומוסקסואלים היחידניים (ליבני, 2004; רוזנבלום ופלג, 2007). הורות הומוסקסואלית, כשלעצמה, אינה תופעה חדשה. עם זאת, חשוב לציין כי בעשורים הקודמים רוב האבות ההומוסקסואלים הפכו לאבות במסגרת מערכות יחסים הטרוסקסואליות קודמות, טרם "יציאתם מהארון" (סגל-אנגלצ'ין, אררה וצוויקל, 2010; Mallon, 2004). חלקם קיבלו את החסות ההורית על ילדיהם בתום הליכי גירושין, עקב ויתור של האם או עקב החלטת בית-משפט. כיום אבות אלו מהווים רק כ-10% מכלל האבות ההומוסקסואלים. נתונים אלו תואמים לאחוזים הכלליים של אבות המגדלים את ילדיהם (Wells, 2005).

מאחר וברוב המקרים ילדיהם של האבות ההומוסקסואלים גרים אצל האימהות ההטרוסקסואליות שלהם, מספר המחקרים אודות משפחות של גברים הומוסקסואלים הינו מועט לעומת מספר המחקרים אודות משפחות של נשים לסביות, אשר הולך וגדל (Farr & Patterson, 2009). מחקרים אודות אבהות הומוסקסואלית עומדים היום היכן שעמדו המחקרים אודות אימהות לסביות בשנות השבעים (אורן, 2006; Golombok & Tasker, 2010). רק בשנים האחרונות, בעקבות מגוון החלופות ההוריות הקיים, ילדים התחילו לגדול עם האבות ההומוסקסואלים שלהם (אורן, 2006; Golombok & Tasker, 2010). הספרות מבחינה בין קבוצת האבות ההומוסקסואלים שהפכו אבות במסגרת יחסים הטרוסקסואלים קודמים לבין קבוצת "האבות ההומוסקסואלים החדשים", אשר בחרו לממש את הורותם לאחר גיבוש זהותם המינית, כחלק מאורח חייהם ההומוסקסואלי (Schacher et al., 2005; Mallon, 2004). ההתפתחות החברתית שאפשרה התקדמות בזכויות ההומוסקסואלים, במקביל להתפתחות הטכנולוגיה הרפואית, יצרה אפשרויות חלופיות להקמת משפחה, והובילה לגידול חסר תקדים במספר האבות ההומוסקסואלים בעולם המערבי (Johnson & O'connor, 2002). משפחות אלו ממשיכות לפתח חלופות

חדשניות כדי לייצר משפחתיות (Lev, 2006). נראה כי מגוון החלופות המוצעות כיום לגברים הומוסקסואלים- פונדקאות, אימוץ, אמנה והורות משותפת עם אישה- מסייעות לגברים הומוסקסואלים לממש את אבהותם (רוזנבלום ואחרים, 2010; Johnson & O`connor, 2002). בהתאם, עבור גבר הומוסקסואל המתכנן להפוך לאב, קיימות מגוון אפשרויות למימוש אבהותו: ללא שותף כאב חד-הורי, יחד עם בן-זוגו ו/או עם שותפה חיצונית (אורן-פטישי, 2008; סגל-אנגלצ'ין אחרים, 2010; Paterson, 1992). משפחותיהם של זוגות הומוסקסואלים, עשויות להיות מורכבות משני גברים, המתפקדים כיחידה משפחתית אחת, ומגדלים לפחות ילד אחד בתא משפחתי משותף (ליבני, 2004; רוזנבלום ופלג, 2007; Gross, 2006). המחקרים הקיימים מצביעים על כך שמתחילת שנות השמונים, מספרם של "האבות ההומוסקסואלים החדשים" עלה באופן משמעותי (Schacher et al., 2005; Mallon, 2004). הספרות אודות אבהות הומוסקסואלית מתמקדת בארבעה תחומים עיקריים: א. ההחלטה על מימוש האבהות. ב. התפיסות החברתיות ביחס לאבהות הומוסקסואלית. ג. תפקודם ההורי של האבות ההומוסקסואלים והשפעת הורותם על התפתחות ילדיהם. ד. חוויית האבהות עבור גברים הומוסקסואלים.

#### **א. ההחלטה על מימוש האבהות**

בעוד שעבור זוגות הטרוסקסואלים מיסוד הקשר הזוגי סולל את הדרך להורות, הרי שזוגות הומוסקסואלים נדרשים להתמודד עם מגוון סוגיות ביחס להורות הקשורות בהיבט האישי, הזוגי והחברתי. זוגות אלו נדרשים להגיע להחלטה משותפת, תוך ניסיון לגשר בינם לבין עצמם ובינם לבין החברה (אורן, 2006). השלבים הראשוניים של העיסוק בשאלת ההורות עבור גברים הומוסקסואלים נעשים ברמה האישית, כאשר נבחנת מידת הכמיהה והמוטיבציה להורות, מידת הבשלות האישית להורות והתאמתה לשלב זה של חייהם (אורן, 2006; Patterson, 2000). נמצא כי המניע הטבעי והאוניברסאלי למימוש האבהות פועל כדחף פנימי גם בקרב גברים הומוסקסואלים (אורן, 2006; Patterson, 2000), כאשר חלקם מדווחים כי הרצון להפוך לאבות התעורר אצלם כבר בגיל צעיר (Peterson, Butts & Deville, 2000). ברינאמן ומיטצ'ל (Brinamen & Mitchell, 2008), בהסתמך על מחקרם, מציעים מודל בן שישה שלבים לתיאור התהליך אותו עוברים גברים הומוסקסואלים בדרך להורות:

1. נטישת הזהות ההורית - בצעירותם הגברים אינם משלימים עם זהותם המינית, ולפיכך הם אינם יכולים לראות כיצד גברים הומוסקסואליים משמשים כאבות. כפועל יוצא מכך, הם דוחים כל תפיסה המאפשרת זהות הורית הומוסקסואלית.

2. השלמה עם הזהות ההומוסקסואלית - בשלב זה הגברים משלימים עם זהותם המינית, ואינם חשים עוד מאוימים ממנה. השלמה זו מעודדת אותם לפעול למען ביטחון ומטרות חיים אישיות. שינוי זה מאפשר לגברים לראשונה לבחון מחדש ולאתגר את דעותיהם הקדומות ביחס לאבהותם של גברים הומוסקסואלים.

3. הכרה באפשרות לאבהות הומוסקסואלית ולהקמת משפחה - הגברים רואים באבהות הומוסקסואלית תופעה לגיטימית, ומחליטים להפוך לאבות בעצמם. החלטתם מתבססת על תחושות ורגשות חזקים, המעצימים אותם ומסייעים להם לסלול את הדרך לאבהות.

4. חיפוש אחר מודלים ומורי דרך - הגברים בוחנים את "השטח", בודקים את האופציות לאבהות, ומנסים למצוא מודלים מנחים להורות הומוסקסואלית, דרך היכרות אישית עם משפחות אחרות.

5. ההכרה ביתרונות של האבהות ההומוסקסואלית - בשלב זה הגברים לומדים להכיר ולהעריך את היתרונות של אבהות הומוסקסואלית. אחד היתרונות, מנקודת מבטם, הינה רמת הפניות הרגשית הגבוהה יותר של אבות הומוסקסואלים לילדיהם, בהשוואה לזו של אבות הטרוסקסואלים.

6. אינטגרציה בין הזהות ההומוסקסואלית לזהות האבהית - למרות שההגדרות "הומוסקסואליות" ו-"אבהות" נתפסות כהגדרות סותרות, בשלב האחרון הגברים מצליחים לעשות אינטגרציה בין שתי הזהויות, ולהכיל את שתיהן תחת כפיפה אחת.

מחקרים נוספים מדגישים כי ההחלטה להורות מחייבת את האבות ההומוסקסואלים להשלים עם זהותם המינית, ולפתור את הדיסונאנס שנוצר בין שתי הזהויות הנתפסות כמנוגדות, "אבהות" ו-"הומוסקסואליות" (אורן-פטישי, 2008; כהן-ארקין, שינמל, אבני וסגל-אנגלצ'ין, 2011; Brinamen, 2000). חיזוק לכך מתקבל ממחקרו של Wells (2005), שמצא כי בקרב אבות הומוסקסואלים נמצאו פחות סטריאוטיפים ופחות תפיסות שליליות אודות הומוסקסואליות מאשר בקרב גברים הומוסקסואלים שאינם אבות.

סקירת הספרות מצביעה על גורמים נוספים הקשורים להחלטה של גברים הומוסקסואלים לממש את אבהותם, ביניהם התבססות מבחינה זוגית ותעסוקתית, תחושת ביטחון ויציבות בזוגיות, תמיכה של משפחת המקור, רצון לחוות משפחתיות, דת וערכי משפחתיות, תמיכת מקום העבודה והסביבה הקרובה, מגורים בעיר "פתוחה ומקבלת", מפגש עם אבות הומוסקסואלים אחרים, אינטראקציות עם ילדיהם של אחרים, לחץ ו/או אולטימאטום מצד בן הזוג, וכך גם חשיפה למוות/ מחלה קשה של אדם קרוב או של עצמם שהבהירה כי "החיים קצרים" (אורן, 2006; כהן-ארקין ואחרים, 2011; פרידלנדר, Berkowitz & Marsiglio, 2007; Hicks & McDermott, 1999; Peterson et al., 2000; 2000).

## ב. התפיסות החברתיות ביחס לאבהות הומוסקסואלית

התפיסות המסורתיות הרואות במשפחה המסורתית את הדגם המשפחתי הראוי ביותר, עדיין רווחות בחברה, בנימוק הטוען כי ילדים זקוקים להורים משני המינים בכדי להבטיח את התפתחותם התקינה (ליבני, 2004; Gross, 2006). ברוח תפיסה זו, גברים הומוסקסואלים שמגדלים את ילדיהם נתפסים כמפריים ערכים מהותיים של אידיאולוגיה חברתית דתית-שמרנית, ואף כמערערים את ערכי המשפחה המסורתיים, דבר העשוי להוביל להמשך הדרתם ברמה החברתית והממסדית (Crawford et al., 1999; Wells, 2005).

קיימים סטריאוטיפים רבים אודות אבהותם של גברים הומוסקסואלים, המעלות ספקות וחששות לגבי מסוגלותם ההורית. אבות אלו נתפסים כחסרי עניין ויכולות הוריות, כבעלי מוטיבציה נמוכה להורות, כחלשים וכנשיים. קיים חשש כי אבות אלו יהוו מודל חיקוי שלילי לילד וישפיעו על נטייתו המינית. מעבר לכך, מערכות יחסים הומוסקסואליות נתפסות כארעיות וכחסרות יציבות, שאינן מתאימות לגידול ילדים (Smith, 2000; Kershaw, 2000; Johnson & O`connor, 2002; Connolly, 1998). גישות שמרניות יותר אף רואות באורח החיים ההומוסקסואלי כפריצות מינית, ולפיכך הן גורסות כי אבות הומוסקסואלים עלולים לפגוע מינית בילדיהם (Johnson & O`connor, 2002; Wells, 2005). כפועל יוצא מעמדות אלו, גברים הומוסקסואלים אשר מעוניינים לאמץ ילד כזוג, לאמץ את ילדו של בן-זוגם, להשתמש בשירותי פונדקאית או לזכות במשמורת משותפת על ילדיהם, זוכים להתעלמות, ביקורת או אף פסילת מועמדותם כהורים פוטנציאליים (אורן-פטישי, 2008; רוזנבלום ואחרים, 2010; Gross, 2006; Gianino, 2008; Johnson & O`connor, 2002). מגמה זו ניכרת גם בישראל, בה החוקים והתפיסות החברתיות מתבססים על אידיאולוגיות המשקפות ערכים יהודיים-דתיים, שלא עומדים בקנה אחד עם אורח חיים הומוסקסואלי (אורן-פטישי, 2008; רוזנבלום, 2010). עוד נראה כי ברוב מדינות העולם, החוק אינו מכיר במשפחות שבראשן עומדים זוגות הומוסקסואלים, דבר המונע משני ההורים להיחשב כהוריו החוקיים של הילד, אף על פי ששניהם מגדלים אותו (אורן-פטישי, 2008; ג'ונסון ואוקונור, 2004/2001; Johnson & O`connor, 2002). ואכן, אחת הבעיות המרכזיות בהורות הומוסקסואלית הינה חוסר ההכרה של הממסד והחברה בהורות של ההורה הלא-ביולוגי או ההורה המאמץ הלא-פורמאלי (אורן-פטישי, 2008; ג'ונסון ואוקונור, 2004/2001; ליבני, 2004; Connolly, 1998; Gross, 2006). העדר מינוח מקובל להגדרת תפקידו של ההורה הנוסף, משקף את אי הנראות שלו ואת העדר הלגיטימציה החברתית שיש לתפקידו (Zicklin, 1995). פעמים רבות גם משפחות המוצא של בני-הזוג ההומוסקסואלים מתקשים לקבל ולהכיר באבהותם, לאור התפיסות החברתיות הרווחות (Biernat & Vescio, 2003; Johnson & O`connor, 2002).

## ג. תפקודם ההורי של האבות ההומוסקסואלים והשפעת הורותם על התפתחות ילדיהם

על אף הסטיגמות הנלוות להורות ההומוסקסואלית, ממחקרים רבים עולה כי ילדים להורים הומוסקסואלים אינם נבדלים מילדים להורים הטרוסקסואלים בתפקודם האקדמאי והפסיכולוגי, ולא נמצאה כל הוכחה לבעיות התפתחותיות (Farr, & Mallon, 2004; Patterson, 1992; Wells, 2005). עוד מראים המחקרים כי הורות הומוסקסואלית אינה משפיעה על נטייתם המינית של הילדים (ג'ונסון ואוקונור, 2004/2001; Patterson, 1992; Gattrell, Bos & Goldberg, in press), וכי ילדים במשפחות אלו נמצאים בסיכון נמוך יותר לפגיעות מיניות מאשר ילדים במשפחות הטרוסקסואליות (Gattrell et al., 2010; Johnson & O'connor, 2002).

בשנים האחרונות אנו עדים אף ליותר ויותר מחקרים המצביעים על כך שזוגות בני אותו מין, מתפקדים על-פי רוב כהורים טובים יותר, וכן שילדיהם מראים דרכי התמודדות מפותחים יותר וגמישות רבה יותר, מאשר ילדים במשפחות הטרוסקסואליות (Kershaw, 2000; Mallon, 2004; Wells, 2005). מחקר עכשווי, שנערך על ידי חוקרים מהאקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים, מצא כי אימהות לסביות מתפקדות טוב יותר כהורים ביחס להורים אחרים, ושילדיהן מצליחים יותר בלימודים ובעלי פחות בעיות חברתיות (Gattrell & Bos, 2010).

בספרות מוצעים שלושה הסברים לממצאי מחקרים אלו, המתמקדים באיכות ההורות, גמישות ביחס לתפקידי המגדר וחלוקת העבודה השוויונית בין בני-הזוג:

**\* איכות ההורות:** האבות ההומוסקסואלים מתכננים את הורותם באופן אקטיבי, חוקרים את מניעיהם ודנים על כך עם בני זוגם, וזאת בניגוד למרבית הזוגות ההטרוסקסואלים המתייחסים להורות כשלב מוגדר במעגל החיים ולעיתים אף כאירוע בלתי מתוכנן ואו רצוי (Johnson & O'connor, 2002; Wells, 2005).

עוד נמצא כי אבות הומוסקסואלים, בהשוואה לאבות הטרוסקסואלים, נענים יותר לצורכי ילדיהם, מביעים כלפיהם יותר חום ואחריות, מבליים עימם יותר זמן, ונוטים להשקיע יותר בפעילויות עימם. כך גם מידת מעורבותם בגידול הילדים ברמה הקונקרטי וברמה הרגשית, שנמצאה כגבוהה יותר מאשר בקרב האבות במשפחות המסורתיות. מעבר לכך, נמצא כי אבות הומוסקסואלים עשויים להיות אבות יותר סבלניים, מטפחים, ונותנים מקום וחשיבות להתנהגויות הטבעיות של ילדיהם (Benson et al., 2005; Brinamen & Mitchell, 2008; Crawford et al., 1999; Segal-Engelchin et al., 2005). כמו כן, לעיתים קרובות, אבות אלו מוכנים לעשות ויתורים ושינויים מהותיים בחיים עבור ילדיהם, דוגמת להחליף מקום עבודה או לעבור מגורים, לסביבה פחות שמרנית (Golombok & Tasker, 2010).

\* **גמישות ביחס לתפקידי מגדר**: נמצא כי אבות הומוסקסואליים מחזיקים בעמדות פחות מסורתיות

ביחס לתפקידי המגדר (Crawford et al., 1999). האבות ההומוסקסואלים נדרשים לרכוש מיומנויות ולמלא תפקידים שלרוב לא נדרשים מאבות במשפחה המסורתית, מאחר ואלו כבר מאוישים על-ידי האם. אבות הומוסקסואלים חווים את אבהותם כשילוב של תפקידים "גבריים" מסורתיים ושל תפקידים "נשיים" מסורתיים, ובכך מתאפשרת להם חוויית הורות מלאה יותר (אורן-פטישי, 2008; Bigner & Jacobsen, 1989; Peterson, Butts & Deville 2000).

אבות אלו נוטים לגדל את ילדיהם עם פחות סטריאוטיפים מגדריים (Bigner, 1999; Peretz, 2001). כפועל יוצא מכך, ילדיהם נוטים לפתח תפיסות מגדריות פחות סטריאוטיפיות מאשר ילדים שגדלים במשפחות הטרוסקסואליות, וכן נוטים להציג יכולת טובה יותר להביע את רגשותיהם, ופתיחות גבוהה יותר לשונות חברתית ותרבותית (Dunne, 2000 ; Gianino, 2008 ; Stacey & Biblarz, 2001).

\* **שוויניות בין בני-הזוג**: בניגוד לחלוקת התפקידים ההורית במשפחות המסורתיות, בין בני זוג הומוסקסואלים לא קיימת חלוקת תפקידים לפי סטריאוטיפים מגדריים, מה שמאפשר מרחב תמרון גדול יותר בגבולות תפקידי ההורות (אורן, 2000 ; ליבני, 2004 ; Wilson, 2000 ; Dunne, 2000; Johnson ; Dunne, 2000; Johnson ; Wilson, 2000 ; 2004). אלו, ביחס לזוגות הטרוסקסואלים (Peretz, 2001; Wilson, 2000).

נראה כי חלוקת התפקידים בין בני זוג הומוסקסואלים נקבעת בהתאם למאפיינים שונים: אופי האבות, העדפות וכישורים אישיים, וכן יכולת הגמישות במקום העבודה של כל אחד מבני-הזוג. חלוקת התפקידים נקבעת יחד, כפועל יוצא של משא ומתן משותף ואינטראקטיבי (Brinamen & Mitchell, 2008; Gianino, 2008). אבות אלו נוטים להגיע פחות למחלוקות ואי הסכמות עם ההורה השני באשר לסוגיות של חינוך ומשמעת (Johnson & O`connor, 2002). אין זה מפתיע, אפוא, כי אבות הומוסקסואלים מדווחים על רמה גבוהה של שביעות רצון מאופן חלוקת העבודה ומהלכידות הזוגית ביחס למשפחות המסורתיות (אורן-פטישי, 2008 ; Golombok & Tasker, 2010 ; Gianino, 2008; Johnson & O`connor, 2002; Wells, 2005). בהסתמך על מחקרים אחרים, המראים כי לאיכות הזוגיות ישנה השפעה על הילדים (מינושין, 1982/1974 ; Kane ; Atkinson, Dadds, & Chipuer, 2009; Kane ; 1982/1974). ניתן להניח כי שביעות הרצון הגבוהה והלכידות הזוגית של האבות, יוצרות השפעה חיובית גם על ילדיהם.

בהסתמך על מחקרים אלו ואחרים, טוענות גולומבוק וטסקר (Golombok & Tasker, 2010) כי זהו טיעון פרדוקסאלי לטעון שהורותם של הומוסקסואלים אינה לטובת הילד, מאחר ובפועל התפתחות ילדיהם, אף טובה יותר מאשר במשפחה המסורתית, בשל מאפייניהם הייחודיים כהורים.

#### **ד. חויית האבהות עבור גברים הומוסקסואלים**

מחקרים מעטים בתחום ההורות ההומוסקסואלית בקשו ללמוד על חויית האבות ותחושותיהם כהורים (אורן-פטישי, 2008). אחד המחקרים הראשוניים בהקשר זה הינו מחקרו של בוזט (Bozett, 1981), שבחן את זהותם של האבות ההומוסקסואלים, ומצא כי התמודדותם עם העדר מודלים דומים בסביבתם, מהווה את אחד האתגרים המשמעותיים עבורם. בהעדר מודלים לחיקוי עימם יוכלו להזדהות, ומהם יוכלו ללמוד ולהתפתח, אבות אלו מתקשים לגבש את זהותם ותפקודם האבהי, ונאלצים לפתח קטגוריה עצמאית למושג "אבהות הומוסקסואלית" (Bozett, 1981).

ממחקרים נוספים עולה כי האבהות משפיעה על תחושת הרווחה האישית של הגברים ההומוסקסואלים, מגבירה את קשריהם המשפחתיים והבין דוריים וכן את שביעות רצונם הכללית מהחיים (Segel- Engelchin et al., 2005 ; Mallon, 2004).

ניכר כי עבור אבות הומוסקסואלים, קיימת חשיבות רבה לתמיכה הסביבתית, הן ממשפחותיהם והן מהורים הטרוסקסואלים המשמעותיים עבורם (Golombok & Tasker, 2010). בפועל, נמצא כי פעמים רבות האבהות ריככה את עמדות בני המשפחה ואת יחסם כלפי האב ההומוסקסואל (Johnson & O`connor, 2002 ; Mallon, 2004). יתרה מזאת, גברים הומוסקסואלים דיווחו כי הרגישו שהתקבלו ל-"מיינסטרים" ברגע שהפכו לאבות, הן מבחינה משפחתית והן מבחינה סביבתית-חברתית (כהן-ארקין ואחרים, 2011 ; Mallon, 2004 ; Johnson & O`connor, 2002; Golombok & Tasker, 2010).

#### **מודלים הוריים עבור גברים הומוסקסואלית**

לאחר קבלת ההחלטה להפוך לאבות, הגברים ההומוסקסואלים נדרשים לבחון את המודלים ההוריים המתאפשרים עבורם, ולהחליט על המודל שבאמצעותו יממשו את אבהותם. קיימים ארבעה מודלים עיקריים שבאמצעותם בוחרים גברים הומוסקסואלים לממש את אבהותם: הורות משותפת עם אישה, פונדקאות, אימוץ ואמנה (אורן-פטישי, 2007 ; Segel- Engelchin et al., 2005). עם זאת, ראוי לציין, כי בישראל אבהות הומוסקסואלית דרך אמנה אינה תופעה מוכרת (הדר, 2004), ולפיכך מודל זה לא יוצג בסקירה.

בתהליך בחירת המודל ההורי, גברים הומוסקסואלים לוקחים בחשבון את יתרונותיו וחסרונותיו של כל מודל (אורן, 2006). מהספרות עולים חמישה שיקולים מרכזיים ביחס לבחירה זו:

1. שיקולים ביולוגיים: על האבות להחליט האם חשוב להם להיות אבות ביולוגיים. אבות המעדיפים הורות ביולוגית, נדרשים להחליט אם לממש את אבהותם באמצעות מודל ההורות המשותפת או בסיוע הליך הפונדקאות (אורן, 2006; Johnson & O`connor, ; Butts at al., 2000; Segal- Engelchin et al., 2005 ; 2002).
2. שיקולים זוגיים: נמצא כי למידת העניין של שני בני הזוג להיות מעורבים בגידול הילד, ישנה חשיבות רבה בבחירת המודל ההורי (אורן, 2006 ; 2007 ; אורן-פטישי, 2008 ; Golombok & Tasker, 2010).
3. שיקולים משפחתיים: מבנה המשפחה הרצוי בעיני האבות- מבנה "דו-הורי" או "רב-הורי"- עשוי להיות גורם משמעותי בבחירה (אורן, 2006 ; אורן-פטישי, 2008 ; Patterson, 2008 ; Gross, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005 ; 2000).
4. שיקולים חברתיים- הגורמים החברתיים הינם תלויי זמן ומקום, והם נגזרים ומבטאים את התפיסות החברתיות, המשקפות את הלך הרוח בתקופה בה נעשתה הבחירה. ממחקרים שונים עולה כי זוגות בני אותו מין נוטים לבחור במודל ההורי הנתפס כנורמטיבי ביותר מבין האפשרויות הקיימות. השפעת הנורמות החברתיות עשויה להקהות את רצונם האמיתי, ואולי אף למנוע בחירה מתאימה יותר עבורם (אורן, 2006 ; Gross, 2006 ; 2006).
5. שיקולים חוקיים-נסיבתיים: גרוס (Gross, 2006) טוען כי חקיקה המפלה זוגות בני אותו מין, עשויה להשפיע על בחירת המודל. לדבריו, במדינות בהן הליכי האימוץ והפונדקאות נגישים יותר עבור גברים הומוסקסואלים, דוגמת ארצות-הברית, הגברים נוטים לבחור במודלים אלו יותר מאשר במודל ההורות המשותפת. לעומת זאת, במדינות בהן הליכי האימוץ והפונדקאות הינם מחוץ לחוק עבור גברים הומוסקסואלים, דוגמת ישראל וצרפת, הגברים נוטים יותר לבחור במודל ההורות המשותפת (רוזנבלום ואחרים, 2010 ; Johnson & O'conner, ; Gross, 2006; 2002).

## **הורות משותפת**

הורות משותפת הינה מושג חדש יחסית המגדיר מערכת יחסים עניינית בין גבר ואישה, שאינם בני-זוג ואינם מנהלים משק בית משותף, אך החליטו להיות יחד הורים ביולוגיים לילד משותף. הסטאטוס של הורה בהורות כזאת נוצר מתוך החלטה מודעת ומתוכננת מראש, כאשר שני ההורים הביולוגיים, לעיתים



בשיתוף של בני-זוגם, נוטלים על עצמם את האחריות ההורית המלאה על ילדם המשותף (רוזנבלום ואחרים, 2010).

מודל הורות זה מתבסס על הסכם משפטי בין האב והאם הביולוגיים, ונסמך לרוב על הסכמי משמורת בדומה למצבי גירושין. מבחינה מעשית, לאחר הולדת הילד מתקיימים שני בתי משמעותיים עבורו. מבחינת ההווה המשפחתית, מדובר במבנה משפחתי בו ישנם לפחות שני הורים בשני בתי שונים. כל בית מתפקד בנפרד ברמה היומיומית השוטפת, ומבחינה מעשית בכל אחד מהבתים יש לילד חדר, מיטה וחפצים אישיים (רוזנבלום ואחרים, 2010; אורן, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005).

מודל ההורות המשותפת עשוי להתקיים בשלושה מבנים הוריים, כאשר כל אחד מהם מכיל מספר שונה של דמויות הוריות: 1. מבנה "דו-הורי"- נוצר על-ידי התקשרות בין גבר הומוסקסואל לאישה לסבית או הטרוסקסואלית, כאשר שניהם אינם חיים בזוגיות. 2. מבנה "תלת-הורי"- משולש הורי הנוצר בעקבות ההתקשרות בין זוג בני אותו המין, לבין הורה נוסף מהמין השני, אשר אינו חי בזוגיות. 3. מבנה "מרובע-הורי"- נוצר במצבים בהם ההתקשרות נעשית בין זוגות הומוסקסואלים לזוגות לסביות (אורן, 2006; Stacey, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005; Gross, 2006; Golombok & Tasker, 2010).

בעוד מעמדם החוקי והחברתי של ההורים הביולוגיים איתן ויציב במודל הורי זה, נמצא כי בני-זוגם, ההורים הלא-ביולוגיים, נותרים חסרי מעמד (אורן, 2006).

מודל ההורות המשותפת אשר הולך ומתפשט בשנים האחרונות בישראל, הינו מודל ה-'הטרו-גיי'. מבנה זה נוצר על-ידי התקשרות בין אישה הטרוסקסואלית לגבר הומוסקסואל למטרת הורות משותפת. הבחירה במודל זה נפוצה בקרב נשים הטרוסקסואליות הנמצאות בסוף שנות השלושים או תחילת הארבעים לחייהן, ומעוניינות באב לילדיהן. על פי רוב בעבור נשים אלו הבחירה במודל זה הינה 'ברירת מחדל', הקשורה להכרה בכך שהסיכוי שלהן למצוא שותף מתאים לנישואין הולך ופוחת, ובמקביל הן עשויות לפספס את חוויית האימהות עקב השעון הביולוגי (סגל-אנגלצ'ין, 2010; Segal- Engelchin et al., 2005). מעניין לראות כי במדינות מערביות אחרות, מודל זה פחות מוכר לעומת המבנים האחרים שמציע מודל ההורות המשותפת, שעל-פי-רוב מכילים התקשרות בין הומוסקסואלים ללסביות (Erera, 2005; McCann & Delmonte, 2005; Gross, 2006).

מודל ההורות המשותפת דומה למשפחות דו-גרעיניות הנוצרות בעקבות גירושין בשלושה היבטים מרכזיים: 1. בשני דפוסים משפחתיים אלו ישנה הפרדה בין זוגיות והורות. 2. בשניהם נטל ההורות מתחלק בין שני ההורים הביולוגיים על אף שאינם חולקים משק בית משותף. 3. לרוב, בשניהם לילד יש בית מרכזי אצל אחד ההורים, בדרך-כלל אצל האם (סגל-אנגלצ'ין ואחרים, 2010). עם זאת קיימים גם מספר הבדלים בין מודל ההורות המשותפת לבין המודל המשפחתי שנוצר לאחר גירושין. האחד, ההורות המשותפת איננה מושתתת על קשר זוגי קודם בין ההורים הביולוגיים, ולכן הילדים לא היו עדים

לקונפליקטים זוגיים בין ההורים, המאפיינים לרוב את הליך הגירושין. השני, בהורות משותפת ההורים יוצרים את התא המשפחתי שלהם כמבנה דו-גרעיני, בניגוד למשפחות "הגרורות" שתחילתן במבנה גרעיני אחד (סגל-אנגלצ'ין ואחרים, 2010; Segal- Engelchin et al., 2005).

נראה כי קיימים גם קווי דמיון בין מודל ההורות המשותפת לבין הדגם המשפחתי המסורתי, בו בני זוג הטרוסקסואלים מגדלים יחד את ילדיהם הביולוגיים במשק בית משותף. בשני מודלים משפחתיים אלו המשפחות מנוהלות על-ידי שני הורים משני המגדרים, כאשר ההורים הביולוגיים הינם ההורים בפועל. עם זאת, מודל ההורות המשותפת שונה מהמודל המשפחתי המסורתי מבחינת מספר הדמויות ההוריות העשויות להיות לילד. כמו כן, היחסים בין ההורים במודל ההורות-המשותפת אינם מתבססים על אינטימיות וקירבה, אלא ממוקדים בהורות.

נראה, אפוא, כי מודל ההורות המשותפת מושתת על שילוב בין דפוסי משפחה מסורתיים לבין דפוסי שאינם מסורתיים (סגל-אנגלצ'ין ואחרים, 2010; Gross, 2006). התרחבותה של תופעת ההורות המשותפת משקפת את הפתיחות הגוברת כלפי מגוון דפוסי משפחתיים בחברה הישראלית, אך בו בעת היא משקפת גם את התפיסה המסורתית הרואה את דגם המשפחתי האידיאלי כדגם הכולל אב ואם ביולוגיים, המגדלים יחד את ילדיהם (סגל-אנגלצ'ין ואחרים, 2010). עד כה נערכו מחקרים ספורים בלבד אודות הורות משותפת בין גברים הומוסקסואלים ונשים (אורן, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005). יתכן והדבר נובע מהקושי לאמוד את היקף התופעה. בנוסף, יתכן והאינטראקציה המועטה יחסית של ההורים במשפחות אלו עם המוסדות החברתיים תורמת לתשומת הלב המחקרית המועטה המופנית כלפיהן (סגל-אנגלצ'ין ואחרים, 2010).

### **שיקוליהם של גברים הומוסקסואלים לבחור במודל ההורות המשותפת**

מתוך הספרות עולה כי הבחירה במודל זה נובעת מגורמים ביולוגיים-התפתחותיים, זוגיים, משפחתיים, חברתיים וחוקיים-נסיבתיים:

1. גורמים ביולוגיים-התפתחותיים – נראה כי אבות שבחרו במודל זה ייחסו חשיבות רבה לגורם הביולוגי, תוך שהדגישו את רצונם לגדל ילד ביולוגי (אורן, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005). מעבר לכך, אבות אלו נרתעו מחלופת האימוץ עקב ההנחה שילד מאומץ נושא עימו טראומות בלתי הפיכות, כתוצאה מחוויית הנטישה של הוריו הביולוגיים (אורן, 2006).
2. גורמים זוגיים – בקרב זוגות שבחרו במודל ההורות המשותפת, נמצא כי הרצון לממש את האבהות עלה לרוב רק בקרב אחד מבני הזוג. מודל זה מהווה את החלופה היחידה המאפשרת יצירת הפרדה מסוימת בין המערכת ההורית לבין המערכת הזוגית, כך שלפחות מבחינה תודעתית אחד יכול להיות הורה והשני לא. בהתאם, שתי החלופות האחרות עשויות להיתפס כבלתי רלוונטיות מכיוון שהן נחוויות כשווינויות ומחייבות יותר את שני בני-הזוג להורות (אורן, 2006).

3. גורמים משפחתיים - בניגוד לחלופות האחרות הנתפסות כמחייבות הורות רציפה וטוטאלית, מודל

ההורות המשותפת מתקיים בשני בתים המתחלקים בנטל ההורות. בכך, מודל הורי זה נתפס כפחות טוטאלי ומחייב (אורן, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005). כמו כן, מודל ההורות המשותפת נחוה כמאפשר כניסה הדרגתית להורות, ומעניק לאבות מספר ימים בשבוע המוקדשים לחופש ולהוויה זוגית ללא ילדים, מה שמאפשר עבורם טיפוח של הזוגיות לצד ההורות (אורן, 2006).

4. גורמים חברתיים - נראה כי התפיסות החברתיות הנפוצות כיום נשענות על מודלים מסורתיים של

הורות, המבליטים את חשיבותה של האם בהתפתחותו של הילד. בהתאם, התפיסות החברתיות אינן רואות בחיוב משפחות בעלות מבנה "דו-הורי" גברי. לעומת זאת, מודל ההורות המשותפת מותאם יותר לנורמות החברתיות, מאחר ובראשו עומדת גם דמות אימהית (אורן, 2006; Segal- Gross, 2006; Engelchin et al., 2005). עולה כי האבות שבחרו במודל זה אימצו תפיסות אלו, וגרסו בעצמם כי דמות אימהית מהווה את "טובת הילד". מעבר לכך, האבות ציינו כי הורים משני המגדרים מפחיתים את חריגותו החברתית של הילד (אורן, 2006).

5. גורמים חוקיים-נסיבתיים - ביחס לחלופות האחרות, בחירה במודל ההורות המשותפת נתפסת

כבחירה במודל הקל והנגיש ביותר למימוש, הן מההיבט החוקי-חברתי והן מההיבט הטכני (אורן, 2006; אורן-פטישי, 2008; Gross, 2006). גרוס (Gross, 2006), טוען כי גברים הומוסקסואלים נוטים לבחור במודל ההורות המשותפת, כאשר שתי החלופות האחרות אינן מתאפשרות. נראה כי היעדרן של האפשרויות הנוספות, קושי במימושם או שכחותם הנמוכה, מצמצמים את אפשרויות הבחירה של האבות (אורן, 2006; Segal- Engelchin et al., 2005; Gross, 2006).

## אימוץ

אימוץ הינו למעשה הליך בו הילד כבר נולד וקיים, ומנגד ישנם הורה או הורים המעוניינים לקבל עליהם את כל החובות והזכויות כלפי ילד זה, ובכך להפוך להוריו הטבעיים לכל דבר ועניין (ריבקין, 2010; רוזנבלום ואחרים, 2010). בניגוד להורות ביולוגית, אשר תלויה ברצונם ויכולתם של בני הזוג לבחור אם ומתי להביא ילד לעולם, אימוץ, טומן בחובו הליך משפטי מורכב, הדורש מעורבות של מסגרות שונות. על מסגרות אלו להוות שיקול דעת ביחס לסוגיות הטמונות בהליך האימוץ; האם לילד מסוים יהיה הורה מסוים, מי ראוי להיות ההורה, איזה ילד יימסר לאימוץ וכיצד (רוזנבלום ואחרים, 2010).

במרוצת השנים האחרונות מסתמנת בישראל מגמה ברורה של ירידה בשיעור התינוקות אשר נמסרים לאימוץ בעקבות אימהות שנקלעו להיריון בלתי מתוכנן, ומעוניינות למסור לאימוץ את ילדם. ירידה זו נובעת משימוש נרחב יותר באמצעי מניעה, זמינות גדולה יותר של פעולות המפסיקות היריון וכן הודות לשינוי חברתי ביחס לאימהות החד-הוריות. במקביל, גדל מספר הילדים הנמסרים לאימוץ בצו בית-

משפט, בעקבות הזנחה או התעללות שעברו. ילדים אלו נמסרים לאימוץ כאשר מצבם קשה ומורכב, והם סובלים מקשיים שונים בתחום הנפשי, הרגשי, ההתפתחותי וההתנהגותי (הירשפלד, 2010; ריבקין 2010). האימוץ הבין-ארצי הוסדר בישראל לפני יותר מעשור בעקבות חתימתה של ישראל על אמנת האג בנושא. אימוץ זה מתרחש כאשר מדינות בהן אוכלוסיות גדולות של אנשי קשיי יום מוסרות לאימוץ תינוקות לאזרחי מדינות עשירות יותר, המשלמים כסף רב עבור כל אימוץ. בישראל ניתן לפנות להליך זה, אך ורק באמצעות עמותות, תוך הבטחת טובת הילד וכיבוד זכויותיו (ליכטנשטיין, 2010; רוזנבלום ואחרים, 2010).

מהנתונים הסטטיסטיים בישראל עולה כי מרבית האימוצים בשנים האחרונות נעשו מחוץ לגבולות ישראל (ליכטנשטיין, 2010). לאחרונה, כתוצאה מלחצים פוליטיים, מדינות רבות סגרו את שעריהן בפני האימוץ הבין-ארצי. עקב שינויים אלו, זמן ההמתנה התארך, וכך עלה גם גילו הממוצע של הילד הנמסר לאימוץ. כמו כן, כיום מדינות אלו מסתייגות למסור ילדים להורים יחידניים, ולגברים בפרט (ליכטנשטיין, 2010).

כדי להבין לעומק את חוויית האימוץ עבור זוגות הומוסקסואלים, ואת שיקולי הבחירה במודל האימוץ, נבחן תחילה את החוק בישראל ובעולם אודות אפשרויות האימוץ עבור גברים הומוסקסואלים, ואת חוויתם הייחודית של כלל ההורים המאמצים.

#### **ההיבט החוקי-משפטי עבור זוגות הומוסקסואלים**

הזכויות עבור זוגות הומוסקסואלים אמנם כוללת זכויות ביחס לצאצאיהם הביולוגיים, אך אינם מעניקות יחס ראוי ושוויוני בנוגע לאימוץ ואומנה (Dumon, 1999). בריטניה, דנמרק, קנדה, איסלנד, הולנד, שבדיה, טסמניה, מערב אוסטרליה וחלק מהמדינות בארצות-הברית, הן המדינות הבודדות בהן זוגות הומוסקסואלים רשאים לאמץ באופן דומה לזוגות הטרוסקסואלים (רוזנבלום ופלג, 2007; Wells, 2005). אלא שגם במדינות אלו, עקב סטריאוטיפים ודעות קדומות, זוגות בני אותו מין שרצו לאמץ נאלצו להיאבק על זכויותיהם. פעמים רבות זוגות הומוסקסואלים רשאים לאמץ ילד, רק לאחר שאף זוג הטרוסקסואלי אינו מעוניין לאמצו: ילדים בוגרים, ילדים מעורבים אתנית או ילדים עם מחלות קשות / מוגבלויות (Golombok & Tasker, 2010; Hicks, 2006; Hicks & McDermott, 1999; Johnson & O`connor, 2002; Wells, 2005).

בישראל, עד לאחרונה, החוק קבע כי: " אין אימוץ אלא על-ידי איש ואשתו; ואולם רשאי בית משפט ליתן צו אימוץ למאמץ יחיד- (1) אם בן-זוגו הוא הורה המאומץ או אימץ אותו לפני כן; (2) אם הורי המאומץ נפטרו, והמאמץ הוא מקרובי המאומץ ובלתי נשוי". עם זאת, בעקבות מספר עתירות משפטיות בישראל, בית המשפט העליון פסק בשנת 2008 באופן סופי, כי גם זוגות הומוסקסואלים יוכלו לאמץ את ילדי בני זוגם, ואף להירשם כהוריהם הרשמיים. בשנה זו גם היועץ המשפטי לממשלה הצהיר שזוגות

הומוסקסואלים יכולים לפנות כזוג ולנסות לאמץ ילד בישראל. בפועל, ישנו תור ארוך של ממתנינים לאימוץ בארץ, וכל מקרה נבדק לגופו. עד כה לא הגיע אף זוג של גברים לשלב הבדיקה (הדר, 2009; רוזנבלום ואחרים, 2010). יתכן והדבר קשור להליך האימוץ המסורבל, אשר כמעט ואינו מתאפשר עבור גברים הומוסקסואלים בישראל, גם לאחר שינויים חוקיים-משפטיים אלו (רוזנבלום ואחרים, 2010). יש להפריד בין אימוץ בישראל לאימוץ בין-ארצי עבור גברים הומוסקסואלים, אך עם זאת, הכללים שנקבעו בחוק הישראלי בדבר אימוץ בארץ חלים גם על הליך האימוץ בחו"ל. כאשר מדובר באדם המקיים קשר זוגי עם בן-מינו, על העובד-הסוציאלי של העמותה לציין עובדה זו למדינה המוסרת את הילדים לאימוץ. רוב המדינות שמסרו ילדים לאימוץ, נמנעו למסור אותם לזוגות הומוסקסואלים (בן-דוד, 2004; הדר, 2009). למעשה, זוג גברים ישראלים כמעט ולא יכול היה לאמץ ילד במשותף באימוץ-בין ארצי. בפועל, עד לאחרונה נעשו אימוצים רבים על-ידי גברים הומוסקסואלים, לרוב במדינות עולם שלישי, בסיוע עמותות ישראליות. בשנים האחרונות, מדינות שמרניות אלו סגרו בהדרגה את שעריהן גם בפני אימוצים של גברים יחידניים. בשנים האחרונות, גבר ישראלי לא יזכה באפשרות לאמץ כמעט בשום מקום בעולם (אורן-פטישי, 2008; הדר, 2009). כך או כך, האימוץ הפורמאלי בארץ נעשה רק על ידי אחד מבני הזוג שמוגדר לפי חוק כ-"אב חד הורי", למרות שבפועל שני בני-הזוג מגדלים את הילד במשפחה אחת, ושניהם מגדירים עצמם כאבות בעלי זכויות וחובות שוות (אורן-פטישי, 2008).

#### **החוויה הייחודית הכרוכה בתהליך האימוץ**

הורים מאמצים מקבלים על עצמם אחריות הורית על הילד שאימצו, ברמות השונות-האתית, החברתית, המשפטית והפסיכולוגית. כך שבפועל הורותם מתקיימת בכל הרמות, למעט הרמה הביולוגית. קיימים קשיים ייחודיים עבור ההורים המאמצים, השונים במספר אופנים מהתמודדותיהם של הורים ביולוגיים: להבדיל מהורות ביולוגית, בה ידוע המועד המשוער של הלידה, באימוץ לא ניתן לדעת מתי קבלת הילד תתרחש. העיתוי של הגעת הילד אל ההורים המאמצים קשור בגורמים שונים, ויכול להתרחש בין חודשים אחדים לאחר הפניה לאימוץ ועד למספר שנים לאחר מכן. כתוצאה מכך, הורים מאמצים עוברים תהליך פסיכולוגי שונה מהורים ביולוגיים; מהורים אלו נשללת החוויה של כניסה הדרגתית לתפקיד ההורות. למעשה, בבת אחת עליהם להפוך הורים לילד שלא נולד להם, וללמוד להרגיש ביטחון בתפקוד היומיומי של גידולו (Kraft, 1980; Wells, 2005).

הבדל נוסף מתייחס לכך שהורים מאמצים על-פי-רוב גודלו על-ידי הורים ביולוגיים. במקביל, הורים אלו חשופים יותר לזוגות שהביאו ילדים ביולוגיים לעולם, ומספרים על חוויה זו. מצבים אלו שוללים מודלים לחיקוי שכיחים עבור ההורים המאמצים. עובדה זו עשויה להוביל לפיתוחן של ציפיות לא מציאותיות מעצמם כהורים, ועלולה לגרום לבעיות מורכבות בחוויית הורותם (אורן-פטישי, 2008; Brodzinsky, 1988). מעבר לכך, חווית ההורות עבור ההורים המאמצים מלווה לרוב בחוסר ביטחון

הקשור להכרה הפורמאלית והבלתי פורמאלית של הורותם. בניגוד להורות הביולוגית, הורותם אינה מובנת מאליה. הם זקוקים לאישורה של סוכנות האימוץ לגבי מסוגלותם ההורית, טרם קבלת הילד וכן במהלך התקופה הראשונה של האימוץ. נראה כי התנהלות זו משקפת את תלותיותם של ההורים המאמצים באישור החברה, שאמורה לבחון ולאשר את כישוריהם ההוריים (Brodzinsky, 1988).

מעבר לסוגיות אלו, אנו רואים כי אחד ההיבטים שמתגלים כמשמעותיים להצלחת האימוץ ולרווחתו של הילד, הינו גילו של הילד בזמן שנמסר לאימוץ. הגישות הטיפוליות השונות מקשרות בין התפתחות תקינה, לבין יכולתו של הילד לפתח התקשרות בטוחה עם דמות הורית. למעשה, כל תהליכי ההתפתחות, עיצוב האישיות ודפוסי ההתקשרות של האדם מתבצעים בגיל הרך. הזמן בגיל זה הינו קריטי, ולכל שבוע שלילד חסרות דמויות הוריות, ישנה השפעה קריטית על התפתחותו, שעשויה להיות אף בלתי הפיכה (הירשפלד, 2010; לוי-שיף, 2001). קיימים גורמי סיכון נוספים העשויים להתקיים במצבי אימוץ: תורשה קשה של מחלות נפש לסוגיהן, התפתחות תוך-רחמית בעיייתית עקב צריכת סמים ואלכוהול במהלך ההיריון, לידת פג, חוסר טיפול סב-לידתי ראוי, שהייה ממושכת בתנאי חסך במוסדות, וכן התעללויות והזנחה טרם האימוץ. נוסף על גורמים אלו, עצם האימוץ טומן בחובו חוויית נטישה וקשיים רגשיים רבים, שאיתם צריך הילד המאומץ להתמודד (לוי-שיף, 2004). למצבים אלו עלולה להיות השלכה מכרעת על יכולתו של הילד להשתקם ועל מצבו ותפקודו בעתיד ובהווה (הירשפלד, 2010; לוי-שיף, 2001).

עם זאת, ריבקין ובאומגולד (2001), שחקרו זוגות שאימצו בישראל, מצאו כי רוב ההורים המאמצים חשו שהליך האימוץ היה מוצלח, וששיפר את חיי המשפחה, ושגם בדיעבד היו משחזרים את החלטתם לאמץ. הרוב המוחלט של ההורים דיווחו כי הילד חש שייכות אבסולוטית למשפחה או לפחות ברמה גבוהה. כמעט כל ההורים סברו כי האימוץ שיפר את מצבו של הילד. כמו כן, רק 3% מההורים ראו ביחסיהם המשפחתיים כגרועים יותר מאשר במשפחות אחרות. השאר דיווחו על יחסים רגילים, ייחודיים או אף טובים יותר ביחס למשפחות הביולוגיות.

מחקרים על אבות מאמצים מצאו כי למרות המורכבות והקשיים הכרוכים בהליך האימוץ, ניכר כי אבות אלו קרובים יותר לילדיהם, הגנתיים ואכפתיים יותר מאשר אבות ביולוגיים. כמו כן, נמצא כי אבות אלו נוטלים תפקידים מרכזיים יותר במשפחתם (אורן-פטישי, 2008). עם זאת, יש לציין, כי מרבית המחקרים אודות האימוץ בחנו הורים הטרוסקסואלים (Wells, 2005). להלן יובאו מחקרים אודות חוויית האימוץ עבור גברים הומוסקסואלים.

#### **חוויית האימוץ עבור זוגות הומוסקסואלים**

בעשור האחרון זוגות בני אותו מין "הפכו" את עולם האימוץ בארצות-הברית, כך שיותר מ- 85% מהגברים ההומוסקסואלים המגדלים ילדים לאחר יציאתם מהארון, עשו זאת על-ידי אימוץ (Johnson & O'connor, 2002; Lev, 2006). רוב הזוגות ההטרוסקסואלים מחליטים לאמץ ילד רק לאחר שכל

הניסיונות להביא ילדים ביולוגיים כשלו. לעומתם, ניכר כי זוגות הומוסקסואלים שאימצו, עברו תהליך הפוך, ולרוב העדיפו את האימוץ כאפשרות ראשונה עבורם ליצירת משפחה (Gianino, 2008; Wells, 2005). במחקר השוואתי שהשווה בין זוגות הטרוסקסואלים, לסביות והומוסקסואלים מאמצים, לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהתפתחותם הפסיכולוגית של הילדים, בין שלושת הקבוצות (Far & Patterson, 2009).

מודל האימוץ בקרב זוגות הומוסקסואלים, מכיל בתוכו שלוש סוגיות - "אימוץ", "הומוסקסואליות" ו-"העדר אם במשפחה"- אשר כל אחת מהן מכילה מורכבות לכשעצמה, הנוגעת במישור החברתי, מדיני וחוקי, ומהווה סוג של שוני וטאבו חברתי (אורן-פטישי, 2008; Gross, 2006).

### **שיקוליהם של גברים הומוסקסואלים לבחור במודל האימוץ**

מתוך הספרות עולה כי הבחירה במודל האימוץ נובעת משיקולים זוגיים, משפחתיים, חברתיים-מוסריים וחוקיים-נסיבתיים.

1. שיקולים זוגיים- למרות אי השוויון במעמד החוקי בין בני הזוג, שני האבות תופסים את מודל זה כמודל המאפשר לשניהם לתפקד בפועל כהורים באופן שוויוני עם אותן סמכויות הוריות, זכויות וחובות (אורן-פטישי, 2008; Gianino, 2008). הספרות מצביעה על כך שאבות אלו ראו באקט האימוץ כאקט הממסד את זוגיותם, ומחזק את רמת האינטימיות בין בני הזוג. בעיני אבות אלו, כניסתה של שותפה הורית למערכת הזוגית הייתה עלולה לערער את האיזון הזוגי, ולמנוע הורות שוויונית בין בני הזוג. הם ראו בהורות המשותפת כהורות שתלויה בטיב היחסים הזוגיים, כאשר הורותו של האב הלא-ביולוגי תלויה בשליטתו וברצונו של האב הביולוגי (אורן-פטישי, 2008; Gianino, 2008).

2. שיקולים משפחתיים- מבחינת האבות המאמצים, החוויה ההורית הרצויה כללה את הרצון להיות אבות "במשרה מלאה". האימוץ אפשר להם יותר מעורבות רציפה ויומיומית בחיי הילד ללא חלוקה עם דמות הורית נוספת, החיצונית לזוגיות (אורן-פטישי, 2008).

3. גורמים חברתיים-מוסריים- האבות המאמצים תפסו את אקט האימוץ כמוסרי וכאלטרואיסטי (אורן-פטישי, 2008; Johnson & O`connor, 2002; Gianino, 2008). בנוסף, נמצא כי משפחת המוצא הייתה פחות ביקורתית כלפי אבות שבחרו באימוץ, מאחר ותפסו את האימוץ כמעשה אלטרואיסטי וכאפשרות הטובה ביותר עבור אותם הילדים שננטשו (Johnson & O`connor, 2002).

4. שיקולים חוקיים-נסיבתיים- מודל ההורות המשותפת טומן בחובו סיכון כי השותפה ההורית לא תעמוד בהסכמים, ויתכנו אי הסכמות מהותיות בינה לבין האבות (אורן, 2006; אורן-פטישי,

Gross, 2006; 2008). כמו כן, פונדקאות בישראל אינה חוקית עבור זוגות הומוסקסואלים, וניתן לעשותה רק בחו"ל, דבר המייקר את העלויות, והופך את התהליך למורכב (אורן-פטישי, 2008; רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006). מנגד, בתקופות מסוימות, הליך האימוץ עבור גברים הומוסקסואלים ישראלים, היה נגיש יותר (רוזנבלום ואחרים, 2010).

## פונדקאות

פונדקאות משמעה הפריית ביצית של אישה בזרע של גבר, והשתלת אותה ביצית לאחר שהופרתה, ברחמה של אישה אחרת. האישה בעלת הרחם בה הושתל העובר מכונה פונדקאית. היא נושאת את התינוק למשך תשעה חודשים, ומוסרת אותו בתום ההיריון להורים המיועדים (רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006). הליך הפונדקאות טומן בחובו עיסוק בהיבטים רפואיים, פסיכולוגיים ומשפטיים (יולזרי ואטיאס, 2010). ישנם שני סוגים של פונדקאות:

1. פונדקאות גנטית / מסורתית - דומה לתהליך ההזרעה, אלא שהתורם במקרה הזה אינו תורם הזרע אלא הביצית. האם הפונדקאית עוברת תהליך הזרעה. לאחר הפריית הביצית שלה בזרעו של האב, היא נושאת ברחמה את הילד שנוצר עד לתום ההיריון. למרות שהילד מבחינה ביולוגית שלה, מבחינה טכנית היא רק נושאת את הילד עבור ההורים המיועדים. האם הפונדקאית אינה יכולה להיות אנונימית כמו תורם הזרע, לכן בפונדקאות גנטית, מעורב אמון גדול בין שני הצדדים, וכן חוזים, המקנים הגנה משפטית. עם זאת בסוג זה של פונדקאות עלולים להיווצר בעיות משפטיות בנוגע למשמורת על הילד, במידה והפונדקאית חוזרת בה לאחר הלידה (Jadva, Murray, Lycett, MacCallum & Golombok, 2003; Lev, 2006).

2. פונדקאות הריונית - הילד נוצר על-ידי זרעו של האב עם תרומת ביצית. לפונדקאית במצב זה אין קשר גנטי לילד, אך העובר גדל ברחמה, לאחר שתרומת הביצית הופרתה מזרעו של האב, באמצעות הליך רפואי חוץ-גופי. בכך שהפונדקאית אינה אימו הביולוגית של הילד, נפתרות לרוב הסוגיות המשפטיות מבחינת המשמורת על הילד. בפונדקאות מסוג זה הן הפונדקאית והן תרומת הביצית יכולות להיות אנונימיות (Jadva et al., 2003; Lev, 2006).

עקב הטכנולוגיה המתקדמת ולאור הבעיות המשפטיות הצפויות ב-"פונדקאות גנטית", לרוב מקובל לבצע פונדקאות הריונית. בחלק מהמדינות, ובכללן בישראל, "פונדקאות גנטית" אסורה על פי חוק (רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006).

באמצעות הליך הפונדקאות, בני הזוג- הטרנסקסואלים או הומוסקסואלים- הינם הוריו הבלעדיים של הילד. התינוק עם לידתו עובר לאחריות ההורית של בני הזוג, ולא לידי הפונדקאית. הסתייעות



בפונדקאית מחייבת הסכם מפורט בכתב בין הפונדקאית להורים המיועדים. ההסכם צריך להסדיר את ההתחייבות של ההורים כלפי הפונדקאית, ואת התחייבותה כלפיהם. הסכם זה צריך לכלול התייחסות להליכי הכניסה להיריון, למהלך ההיריון וללידה. בישראל קיימת וועדה של משרד הבריאות, הבוחנת את הבקשות והסכמי הפונדקאות (רוזנבלום ואחרים, 2010).

בכדי למזער את הפוטנציאל הטמון בבעיות המשפטיות, ההורים המיועדים יעדיפו לעשות את הליך הפונדקאות דרך סוכנות, למרות המחיר הגבוה. קיימים יתרונות רבים לעבודה מול סוכנות, הכוללים סיוע להורים במציאת אם פונדקאית, ייעוץ וגישור בין הצדדים, הדרכת בני-הזוג בנוגע להליך המשפטי והרפואי, בדיקת האם הפונדקאית מבחינה פסיכולוגית ורפואית, וכן תיאום שאר הסידורים הנדרשים (רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006). בישראל קיים המרכז ל-"הורות באמצעות פונדקאות" המסייע כך לפונדקאית ולהורים המיועדים, במהלך התהליך ואחריו (יולזרי ואטיאס, 2010).

הליך הפונדקאות הינו הליך השנוי במחלוקת. למרות היבטיו החיוביים, לרוב, התפיסות החברתיות הרווחות ביחס לנושא זה מתמקדות דווקא בהיבטיו השליליים, גם אם אינם נפוצים, דוגמת מקרים בהם האם הפונדקאית סירבה לתת להורים המיועדים את הילד לאחר הלידה (Golombok, MacCallum, 2003; Murray, Lycett & Jadva, 2006; Jadva at al., 2003), או מקרים הנתפסים כניצול של הפונדקאיות (גינטלמן, 2008; Malhotra, & Malhotra, 2009).

בניגוד לסטריאוטיפים ולתפיסות השגויות אודות דמות הפונדקאית, מחקרים מראים כי בעולם המערבי הפונדקאית הממוצעת הינה אישה לבנה ומשכילה, בעלת ילדים משלה, אשר מרוויחה סכום נמוך יחסית עבור ההליך. הפונדקאיות לרוב אינן מונעות רק בגלל השכר המוצע להן, אלא בעיקר מסיבות אלטרואיסטיות והרצון להציע הורות לזוג חשוך ילדים. לעיתים, פונדקאיות עשויות לפנות להליך זה, גם מתוך רצון לשפר את ביטחונן העצמי, או מתוך הנאה מחוויית ההיריון והלידה (Lev, 2006; Jadva 2003; at al., מעבר לכך, הסוכנויות המתעסקות בעניין זה, בוחרות כפונדקאיות רק נשים מתפקדות בחייהם, בעלות יציבות ובשלות רבה ביחס להחלטתן להיות פונדקאיות (יולזרי ואטיאס, 2010). עם זאת, נראה כי במדינות מתפתחות המצב עשוי להיות שונה. בהודו, למשל, הנשים המשמשות כפונדקאיות, הן נשים עניות, המונעות עקב התגמול הכספי. המבקרים של תופעת הפונדקאות בהודו טוענים שהקלות היחסית בה יכולים תושבים זרים לשכור את רחמיהן של נשים הודיות עניות, היא קרקע פורייה לניצול וסחר בנשים. המבקרים ממשיגים את נשים אלו כ-"רחם להשכרה" ואת התופעה כ-"קניית תינוקות" (גינטלמן, 2008; Malhotra, & Malhotra, 2009).

כך או כך, מחקרים מעטים עסקו בתופעת הפונדקאות ככלל, ובתופעת הפונדקאות בקרב גברים הומוסקסואלים בפרט (Golombok & Tasker, 2010; Jadva et al., 2003). יתכן ומיעוט המחקר נובע מהיות התופעה חדשה יחסית.

### **ההיבט החוקי-משפטי עבור גברים הומוסקסואלים**

בישראל הפונדקאות מתאפשרת אך ורק לזוגות הטרוסקסואלים, ככתוב בלשון החוק "איש ואישה שהם בני-זוג" (בן-דוד, 2004; רוזנבלום ואחרים, 2010). נמצא, כי החוק הישראלי דומה לחוקיהם של רוב המדינות בהם הפונדקאות מותרת (בן-דוד, 2004; רותם-מלמד, 2008).

עקב כך, אחד הפתרונות עבור גברים הומוסקסואלים המעוניינים להפוך לאבות, הינו ביצוע הליכי פונדקאות מחוץ לגבולות המדינה. ילד שנולד להורים ישראלים באמצעות פונדקאות בחו"ל, יוכר כילד של הוריו וכאזרח ישראלי לכל דבר ועניין. במקרים של זוג גברים, הילד יוכר כילדו של האב הביולוגי, והאב השני יוכל לאמצו (עמרם, 2009; רוזנבלום ואחרים, 2010). למרות הגישה הרווחת במערכת המשפט הישראלית, אשר מאפשרת הליך זה, זוגות הומוסקסואלים עלולים גם כן להיתקל באפליה על רקע נטייתם המינית. במהלך שנת 2010, למשל, שופט מנע מזוג הומוסקסואלים להביא לישראל את ילדיהם שנולדו באמצעות פונדקאות בהודו, על-ידי כך שסירב לאשר עבורם צו בדיקת אבהות. מניעה זו נמשכה כחודשיים, והופסקה רק לאחר מאבק תקשורתי-ציבורי-משפטי ממושך (רוזנבלום, 2010; רוזנבלום ואחרים, 2010).

חוקי הפונדקאות משתנים ממדינה למדינה ביחס לקהל היעד הרשאי לפנות להליך זה. בדומה לישראל, ישנן מדינות בהן רק זוגות הטרוסקסואלים, אזרחי אותה המדינה, יכולים להיעזר בשירותי פונדקאית מקומית, דוגמת יוון ובריטניה (רוזנבלום ואחרים, 2010). במדינת ויקטוריה שבאוסטרליה, קיים חוק דומה המיועד לאזרחי המדינה בלבד, אך הוא פתוח גם עבור זוגות בני אותו מין (בן-דוד, 2004; Gay Dads Australia [GDA], 2011).

לעומת מדינות אלו, ישנן מדינות בהן החוק אינו מגביל את זכאותם של הפונים להיעזר בשירותי פונדקאות, ולמעשה, כל אדם, ללא קשר לאזרחותו או נטייתו המינית, יכול להיעזר בשירותי פונדקאית. כך לדוגמה, במרבית המדינות בארצות-הברית (רוזנבלום ואחרים, 2010), וברוב הפרובינציות של קנדה. אלא שהחוק הקנדי אוסר מסחור של פונדקאות-מה שיוצר איסור לפרסם שירותי פונדקאות או לשלם שכר לפונדקאית (בן-אור, 2004; עמרם, 2009).

מדינות שבהן לא מוסדר הנושא בחקיקה, מאפשרות גם כן את הליך הפונדקאות לכלל הפונים. זהו המצב במדינות כגון הודו, תאילנד וחלק ממדינות מזרח אירופה (רוזנבלום ואחרים, 2010). לאחרונה, הודו הפכה בחשאי למרכז מסחרי של שוק הפריון והרבייה. מעניין לראות כי למרות שהומוסקסואליות

אסורה בהודו, לא נאסר על זוגות הומוסקסואלים לפנות להליך הפונדקאות. בהתאם, מספר רב של זוגות הומוסקסואלים מגיעים להודו עבור מטרה זו (Malhotra, & Malhotra, 2009).

עד לאחרונה, הליך הפונדקאות בחו"ל לזוגות הומוסקסואלים ישראלים, היה קיים בעיקר בארצות-הברית, והיה נפוץ פחות מאשר כיום, עקב עלותו הגבוהה, 100-150 אלף דולר. החלופות הנוספות שנפתחו, מפחיתות את ההוצאה הכלכלית בצורה משמעותית (רותם-מלמד, 2008). פונדקאות בקנדה, מוזילה את המחירים, עקב מימון ההליך הרפואי במקביל לאיסור המסחור בפונדקאות (עמרם, 2009; בן-אור, 2004). הליך הפונדקאות בהודו מוזיל אף יותר את העלויות, הנעות בין 30-60 אלף דולר (עמרם, 2009; Malhotra, & Malhotra, 2009).

### **חויית הפונדקאות עבור זוגות הומוסקסואלים**

ביחס לשתי החלופות האחרות, נראה כי פונדקאות נגישה פחות עבור גברים הומוסקסואלים בשל ההליך המורכב והעלויות הגבוהות (אורן-פטישי, 2008). בהתאם, פונדקאות היא חלופה פחות נפוצה מאימוץ בקרב גברים הומוסקסואלים בארצות-הברית, אך קיימת וגדלה עם השנים (Lev, 2006).

זוגות הומוסקסואלים הבוחרים בחלופה זו נדרשים להחליט מי יהיה ההורה הביולוגי ומי המאמץ (רוזנבלום ואחרים, 2010; Gross, 2006). אלא שעבור גברים הומוסקסואלים הפונים לפונדקאות, תתכן אפשרות ייחודית בה תרומת הביצית תופרה מזרעם של שני האבות המיועדים. עם התעברותה של הפונדקאית, ייתכן ותישא ברחמה צאצא אחד או יותר מזרעו של אב אחד, או צאצאים של שני האבות (רוזנבלום ואחרים, 2010).

בדומה למודל האימוץ, מודל משפחתי זה דומה בהיבטים מסוימים למשפחה המסורתית, בכך שמורכב מזוג הורים שהביאו את ילדיהם מתוך יחסי אינטימיות וקירבה. עם זאת, נוצרת משפחה אשר זוג גברים עומדים בראשה, ללא דמות אם. נראה כי החברה מתקשה לקבל מודל חדשני זה של הורות, מאחר והמודל ההורי האידיאלי עדיין נתפס כמודל הורי הכולל אב ואם. כמו כן, דמות האב עדיין נתפסת כדמות הורית משנית בהשוואה לדמות האם. ואכן, עולה כי אבות אלו צריכים להתמודד ולהתנהל מול לחץ חברתי רב המופנה כלפיהם (Gross, 2006).

מחקרה של לב (Lev, 2006), אודות פונדקאות בקרב זוגות הומוסקסואלים, מראה כי חלק מהאבות יצרו קשרים מתמשכים עם הפונדקאית ובחלק מהמקרים גם עם תורמת הביצית, שנמשכו גם לאחר הלידה. לעומתן משפחות שניתקו את הקשר עם הפונדקאית, לעיתים התחרטו על כך. גרוס (Gross, 2006), טוען אף הוא כי אבות שבחרו בפונדקאות לרוב בנו מערכת יחסים משמעותית עם הפונדקאית.

## שיקוליהם של זוגות הומוסקסואלים לבחור בפונדקאות

למרות המחיר הגבוה של הליך הפונדקאות, נראה כי גברים הומוסקסואלים רבים, ובכללם גברים ממעמד סוציו-אקונומי בינוני, בוחרים להקים את משפחתם באמצעות מודל הורי זה (רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006). למיטב ידיעתנו, מחקרים ספורים התייחסו לשיקולים של זוגות הומוסקסואלים לבחור בפונדקאות כמודל להורות (Lev, 2006; Gross, 2006; Golombok & Tasker, 2010). ממחקרים אלו עולה כי הבחירה במודל הפונדקאות נובעת משיקולים ביולוגיים-התפתחותיים, משפחתיים, וחוקיים-נסיבתיים.

1. שיקולים ביולוגיים-התפתחותיים- בדומה לאבות שבחרו בהורות-משותפת, אבות שבחרו בפונדקאות היו מעוניינים בקשר ביולוגי לילד. כמו כן, אבות אלו היו מעוניינים לגדל תינוק בן-יומו, מתוך מקום השולל חלקים טראומטיים שהילד הנטוש עשוי לפתח בתקופה הקודמת לאימוץ (Lev, 2006; Golombok & Tasker, 2010).

2. שיקולים משפחתיים- אבות שבחרו בפונדקאות, בדומה לאבות שבחרו באימוץ, חפצו במבנה משפחתי דו-הורי גברי, ולא במשפחה "רב-הורית" הכוללת שותפה הורית נוספת, אשר נתפסת כ-"צלע שלישית" (עמרם, 2009; Gross, 2006). כמו כן, אבות אלו רצו להיות מעורבים באופן רציף בחיי ילדיהם בשני היבטים: הראשון, נובע מרצונם של האבות להיות אבות "במשרה מלאה", מה שאינו מתאפשר במודל ה-"הורות משותפת", בו הילד מתגורר אצל אימו במחצית הזמן לפחות (Golombok & Tasker, 2010). ההיבט השני, נובע מרצונם של האבות לחוות את חוויות האבהות מראשיתה, ולגדל את הילד החל מרגע לידתו. חוויה הורית זו אינה מתאפשרת באימוץ, המתרחש על-פי-רוב בשלב מאוחר יותר בחייו של הילד (Lev, 2010; Golombok & Tasker, 2006).

3. שיקולים חוקיים-נסיבתיים- נמצא כי במדינות בהן קיימת נגישות חוקית של הליך הפונדקאות עבור זוגות הומוסקסואלים, הם יטו פחות לבחור במודל ההורות המשותפת (Gross, 2006). כמו כן, במדינות מסוימות בהן נשללת זכות האימוץ מזוגות הומוסקסואלים, לעיתים, פונדקאות עשויה להוות מודל פחות מסובך ואף נגיש יותר מבחינה חוקית (Lev, 2006).

לסיכום, אנו רואים, כי למרות הקשיים החוקיים וההדרה החברתית, תופעת הגברים ההומוסקסואלים המממשים את אבהותם לאחר "היציאה מהארון", הולכת וצוברת תאוצה בישראל ובעולם. מסקירת הספרות עולה כי מרבית המחקרים בתחום זה בחנו את השפעתה של האבהות ההומוסקסואלית על התפתחותם של ילדיהם. מחקרים מועטים בחנו את חווייתם של אבות אלו, וכן את השיקולים שהנחו את בחירתם במודל ההורי. ניכר כי המחקרים שעסקו בשיקולי הבחירה, התמקדו

במודל אחד בלבד, כחלק מבדיקת חוויית האבהות הכללית. למיטב ידיעתנו, לא נערך עד כה מחקר הבוחן לעומק את שיקולי הבחירה באופן השוואתי.

המחקר הנוכחי מבקש להעשיר את גוף הידע הקיים אודות חוויית האבהות ההומוסקסואלית. מטרת המחקר היא להבין את המשמעות ואת השיקולים שמעניקים גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות, לבחירה שלהם באחד מתוך שלושת המודלים האפשריים עבורם: אימוץ, פונדקאות או הורות משותפת עם אישה.

שאלת המחקר המרכזית היא: "מהי משמעות הבחירה במודל ההורי עבור גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות?"

#### שאלות המשנה הן:

1. מהי מערכת השיקולים הנלווית לבחירה במודל הורי?
2. כיצד תופסים גברים הומוסקסואלים את המודלים ההוריים השונים?
3. כיצד אופי הזוגיות של האבות בא לידי ביטוי בבחירת המודל ההורי?
4. כיצד באים לידי ביטוי הנורמות החברתיות ו/או הגורמים החיצוניים בבחירת המודל?
5. באילו אופנים באים לידי ביטוי המאפיינים האישיים של האבות בבחירתם?

## פרק 2: שיטת המחקר

כאמור, המחקר הנוכחי ניסה להבין את מערכת השיקולים ואת משמעות הבחירה במודל ההורי עבור גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות. לצורך עריכת המחקר נבחרה שיטת מחקר איכותנית. המחקר האיכותני מניח כי לא ניתן למדוד את התופעות האנושיות בכלים כמותניים, אלא רק דרך תצפיות וראיונות עומק, המנסים להבין את משמעות הדברים דרך עיניו של הנחקר (צבר-בן יהושע, 1990). המחקר נשען על הפרדיגמה הפנומנולוגית, העוסקת בחקר תופעות חברתיות וחותרת להבנת משמעותן בעבור בני האדם החווים אותן. בבסיס הפרדיגמה הפנומנולוגית עומדת התפיסה כי לא קיימת מציאות אובייקטיבית, אלא המציאות מתפרשת מבעד לעיני החווים אותה. תפיסה זו גורסת כי חווייתם הסובייקטיבית של המרואיינים היא זו המאפשרת להבין לעומק את ראייתם הייחודית ואת "המבנים" החשיבתיים המנחים אותם בחייהם (צבר-בן-יהושע, 2001; שקדי, 2003). הבחירה בפרדיגמה זו נבעה מכך שהמחקר ביקש לבחון תופעה חברתית חדשה יחסית- אבהות הומוסקסואלית לאחר גיבוש הזהות המינית- שלגביה קיים ידע מחקרי מועט (אורן-פטישי, 2008; Golombok & Tasker, 2010). השימוש בפרדיגמה הפנומנולוגית אפשר להעמיק את הבנת התופעה, לזהות את המרכיבים המעצבים אותה (צבר-בן-יהושע, 2001; שקדי, 2003), וכן לבחון את המשמעות שהעניקו המרואיינים לבחירתם.

### המדגם

המדגם כלל 12 אבות הומוסקסואלים שמימשו את אבהותם, בהיותם בקשר זוגי, באמצעות אחד משלושת המודלים ההוריים: אימוץ, פונדקאות או הורות משותפת עם אישה. המדגם כלל ארבעה אבות מכל מודל. גברים הומוסקסואלים שהפכו לאבות במסגרת נישואין או זוגיות הטרוסקסואלית, לא נכללו במדגם.

המחקר ביקש להציג את המגוון והשונות הקיימת בכל אחת משלושת המודלים, ולפיכך נעשה שימוש בדגימה מכוונת (שקדי, 2003). למשל, נעשה ניסיון לבחור מרואיינים אשר ביצעו את הליך האימוץ או הפונדקאות במדינות שונות. מבחינת מודל ההורות המשותפת, שימת הדגש הייתה על בחירת מרואיינים שהשתפות ההוריות שלהם היו בעלות סטאטוס זוגי שונה. מעבר לכך, היה ניסיון למצוא מרואיינים שילדיהם נמצאים בטווחי גיל שונים, בכל אחד מהמודלים. השימוש בשיטת דגימה זו אפשר ליצור תמונה נרחבת יותר של חוויית האבהות, מנקודת מבטם של המרואיינים.

איתור המרואיינים נעשה בשלושה אופנים:

1. היכרות אישית- החוקר, שהינו פעיל בקהילה הגאה, פנה אל אבות שהוא הכיר דרך ארגונים,

פורומים או ימי עיון קהילתיים. יש לציין כי רמת היכרות בין הצדדים הייתה ברמה בסיסית ולא

מעמיקה. סה"כ אותרו בשיטה זו שישה אבות.

2. בסיוע "גורם שלישי"- החוקר פנה אף לאנשי מפתח בקהילה "הגאה" אותם הכיר, במטרה לסייע לו למצוא מרואיינים נוספים למחקר. הם היפנו אליו את מכריהם, לאחר שביקשו את רשותם. סה"כ אותרו בשיטה זו חמישה אבות.

3. שיטת "כדור השלג" (Patton, 1990) - האבות שהשתתפו במחקר נתבקשו להפנות אל החוקר אבות הומוסקסואלים נוספים שהם מכירים. אב אחד אותר באמצעות שיטה זו. בשלב הראשון, החוקר יצר קשר עם האבות והסביר להם את מטרת המחקר. לאחר שהאבות הביעו את הסכמתם להתראיין, נקבע מיקום ותאריך לקיום הראיון. בתחילת כל ראיון הוסברו שוב למרואיין מטרות והליך המחקר, וכן הובהר לו כי הוא יוכל להפסיק או להחליט על סיום הראיון בכל זמן בהתאם לרצונו. כל המרואיינים נתבקשו לחתום על טופס הסכמה מדעת לאחר שקיבלו הסבר על המחקר ומטרתו.

יש לציין כי ארבעה מתוך 12 המרואיינים השתתפו גם במחקר קודם אותו ערך החוקר בתחום. במהלך התקופה שבין הראיון הראשון לבין הראיון שנערך במחקר הנוכחי, שלושה מתוכם נפרדו מבני-זוגם. שינוי זה לא פגם בהתאמתם למחקר הנוכחי, מאחר ובזמן הבחירה במודל ההורי, הם חיו בזוגיות. השינוי שחל במצבם הזוגי אף העניק למחקר נקודת מבט נוספת, אשר סייעה בהבנת התופעה הנחקרת. מאפייני האבות בשלוש קבוצות המחקר מוצגים בלוחות 1-3. הנתונים נכונים לתקופה בה נערכו הראיונות, למעט הנתון "סטאטוס זוגי של השותפה ההורית בתחילת התהליך" המופיע בלוח הראשון. בתקופה בה נערכו הראיונות, שותפה הורית אחת נישאה ושותפה נוספת נפרדה מזוגתה. יש לציין כי גילאי הילדים נכתבו בכלליות מתחת לכל לוח, ולא יוחסו לכל אב באופן אישי, בכדי להימנע מחשיפת פרטים מזהים של האבות.

**לוח 1: מאפייני האבות שבחרו בהורות משותפת**

שם האב (שם בדוי)	גיל	שנות זוגיות	השכלה	מספר ילדים	מספר ילדים ביולוגיים	מספר ילדים סטאטוס זוגי של השותפה ההורית בתחילת התהליך
אורי	41	12	תואר שלישי	1	1	אישה הטרוסקסואלית שלא נישאה
ארז	35	7	תואר שלישי	1	1	אישה הטרוסקסואלית שלא נישאה
עידן	39	5	תיכונית	2	2	אישה לסבית שחיה בזוגיות

(תאומים)

איתי	40	19	תואר ראשון	2	1	שתי נשים הטרוסקסואליות שלא נישאו
------	----	----	------------	---	---	-------------------------------------

\* טווח גילאי ילדיהם של הנחקרים נע בין חודש ל-9 שנים.

מלוח זה עולה כי כל המרואיינים, למעט אחד, היו האבות הביולוגיים של ילדיהם. במקרה יוצא הדופן בו שני בני הזוג היו אבות ביולוגיים, נמצא כי כל אחד מהם מימש את אבהותו עם שותפה הורית אחרת. מכאן, שארבעת מרואייני המחקר הפכו להורים יחד עם חמש אימהות שותפות. ארבע מתוך חמש השותפות ההוריות היו נשים הטרוסקסואליות שלא נישאו, ואחת נוספת הייתה אישה לסבית שחיה בזוגיות.

### לוח 2: מאפייני האבות שבחרו באימוץ

שם האב (שם בדוי)	גיל האב	שנות זוגיות	השכלה	מספר ילדים	מספר ילדים שאימץ פורמאלית	מקור האימוץ
דקל	43	20	תיכונית	2	1	מזרח אירופה
יוחאי	35	8	תואר שני	2	1	אמריקה התיכונה
רועי	44	12	תואר ראשון	1	1	מזרח אירופה
אלי	47	19	תואר ראשון	2 + 2 חורגים	2	מזרח אסיה
				(מנישואין קודמים של בן-הזוג)		ומזרח אירופה

\* טווח גילאי ילדיהם של הנחקרים נע בין גיל 3 שנים לגיל 12 שנים.

לוח זה מלמד כי כל האימוצים נעשו באימוץ בין-ארצי, ולא בישראל. ניתן לראות כי בקרב המרואיינים שאימצו שני ילדים, כל אחד מבני הזוג, אימץ באופן פורמאלי ילד אחר. במקרה בו לאחד מבני-הזוג היו שני ילדים ביולוגיים מנישואין קודמים, השני אימץ באופן פורמאלי את שני הילדים המאומצים.

### לוח 3: מאפייני האבות שבחרו בפונדקאות

שם האב (שם בדוי)	גיל האב	שנות זוגיות	השכלה	מספר ילדים	מספר ילדים ביולוגיים	מדינת הפונדקאות
נועם	35	7.5	תואר שני	2 (תאומים)	1	ארצות-הברית
אייל	40	13	תואר ראשון	3 (+1 תאומים)	1-2 (לא ידוע)	קנדה



אילן	37	14	תואר שני	+1 היריון בשלב	סירב לומר	ארצות-הברית
				מתקדם	וקנדה	
עומר	37	10	תואר ראשון	1	סירב לומר	הודו

\* טווח גילאי ילדיהם של הנחקרים נע בין גיל 4 חודשים לגיל 3.5 שנים.

מלוח זה עולה כי רוב האבות שבחרו בפונדקאות לא הסכימו לחשוף מי מבין בני הזוג הינו האב הביולוגי. אחד מהם אף לא ידע זאת בעצמו.

לסיכום, נראה כי לא עלו הבדלים מהותיים בין הקבוצות ביחס לגילם, שנות זוגיותם והשכלתם של המרואיינים. עם זאת עולים הבדלים מבחינת גילאי הילדים; בקרב האבות שבחרו באימוץ טווח גילאי הילדים הינו מעל גיל 3, ואילו בקרב האבות שבחרו בפונדקאות טווח גילאי הילדים הינו מתחת ל-3.5 שנים. אפשר שהבדל זה קשור בחלקו להיבט החוקי. בשנים האחרונות אימוץ בין-ארצי אינו מתאפשר עבור גברים הומוסקסואלים (הדר, 2009; רוזנבלום ואחרים, 2010). מנגד עולה כי הפונדקאות הפכה לנגישה יותר רק בשנים האחרונות (רותם-מלמד, 2008; Lev, 2006). ניכר כי טווח הגילאים בקרב האבות שבחרו במודל ההורות המשותפת רחב יותר. יתכן והדבר קשור להעדר ההגבלות החוקיות ביחס למודל זה (רוזנבלום ואחרים, 2010; Gross, 2006).

### איסוף נתונים

שניים-עשר הראיונות נערכו בין החודשים ספטמבר 2009 ליוני 2010. יש לציין כי עם ארבעת המרואיינים אשר השתתפו במחקר הקודם, נעשה שימוש גם בראיונות הקודמים, אשר התקיימו במהלך שנת 2007. שני ראיונות מתוך הארבעה, לא בוצעו על-ידי החוקר עצמו, אלא על-ידי שותפותיו למחקר, אשר נתנו הסכמתן לשימוש בראיונות אלו, וכך גם ארבעת המרואיינים.

מקום הראיון נבחר על-ידי המרואיינים, תוך ניסיון לשמור על אווירה אינטימית ללא הפרעות חיצוניות. רוב הראיונות נערכו בביתם של המרואיינים. שני ראיונות נערכו בבתי-קפה בהתאם לבקשת האבות. ראיון נוסף נעשה לבקשת המרואיין במקום עבודתו. הראיון האחרון, שהתקיים עם אב שפנה להליך הפונדקאות בקנדה, נעשה טלפונית, מאחר והאב המשיך להתגורר בקנדה גם לאחר תום ההליך. בכדי להשלים את החוויה הויזואלית החסרה בראיון זה, ניתנה לחוקר אפשרות להביט באלבומי תמונות וירטואליים של המשפחה.

אורכם של הראיונות נע בין שעה וחצי לשעתיים וחצי, בהתאם למידת השיתוף והורבליות של כל מרואיין. הראיונות הוקלטו ותומללו במלואם.

הנתונים נאספו באמצעות ראיון עומק חצי מובנה, המאפשר לקבל מידע בנושאים ספציפיים מחד,

ומאידך מאפשר להבין את המורכבות האנושית, ללא הגבלתו של קיטלוג קודם (Fontana & Frey, )

2005). הראיון נחלק למספר שלבים: בשלב הראשון המרואיין התבקש לספר את סיפור מימוש אבהותו, מבלי שניתנה לו הנחיה כלשהי העשויה למקד אותו בחלקים ספציפיים של הסיפור. כל מרואיין סיפר והדגיש את הנקודות הרלוונטיות בעיניו. בשלב השני, המרואיין נשאל שאלות שהתייחסו להיבטים מסוימים בסיפורו שלא הובהרו דיין. בשלב השלישי והאחרון נשאלו שאלות, בהתבסס על מדריך ראיון שהוכן מראש, אשר הקיף את הנושאים הבאים: משמעות הבחירה במודל ההורי הרצוי, מאפייניהם האישיים של האבות, מאפייני המערכת הזוגית, תפיסות ביחס להורות ומשפחה, והתגובות שהתקבלו מצד המשפחות והסביבה.

הראיון אפשר להיכנס לעולמו הפנימי של האב הנחקר, לתת פרספקטיבה להתנהגויות חיצוניות ולשמש אמצעי לאיסוף אינפורמציה ביחס לרגשותיו ומחשבותיו (צבר בן-יהושע, 2001; Rosenthal, 2004). כמו כן, נעשה שימוש בשאלון פרטיים אישיים, אשר ניתן בסוף הראיון, במטרה לאסוף פרטי רקע בסיסיים על כל מרואיין (שקדי, 2003).

בתום הראיון נעשתה עם כל אחד מהאבות שיחה קצרה שלא הוקלטה, בה הוא נשאל לתחושותיו בעקבות הראיון, וכן לחוות דעתו על השאלות שנשאל ועל התנהלות הפגישה באופן כללי.

### **ניתוח הנתונים**

ניתוח הראיון כרוך בחלוקת המידע העולה מהראיונות, ובארגון של החלקים שנוצרו, לסדר אנליטי מחודש. כל חלק כזה מהווה תמה; יחידת משמעות. סימן לאיכותו של ניתוח הנתונים מורכב מכך שהחוקר מסיק את הקטגוריות האנליטיות שלו ישירות מהנתונים (שקדי, 2003). במחקר הנוכחי ניתוח הנתונים נעשה לפי עקרונות השיטה האינדוקטיבית. הניתוח התבסס על זיהוי קטגוריות והיגדים משמעותיים העולים מהראיונות, וארגונם לתמות מרכזיות (Patton, 1990). שיטה זו ממליצה לעסוק בחומר ללא הבניות קיימות מראש, לבצע קריאה של הטקסט, להציג תמות וקטגוריות ולרכז היגדים רלוונטיים (ליבליך, טובל-משיח וזילבר, 2010). בהתאם לכך, במחקר זה נקראו תחילה תמלולי הראיונות מספר פעמים בניסיון לזהות את הנקודות המרכזיות הנוגעות לשיקוליהם של האבות ולחוויתם סביב הבחירה במודל ההורי. בתום שלב זה, הנקודות שהסתמנו נבחנו בהקשר של כל אחד מהמודלים-אימוץ, פונדקאות והורות משותפת- במטרה לאתר את המאפיינים הייחודיים לכל מודל. לאחר מכן, נעשה ניסיון לאגד תחת תמה מרכזית אחת, את כל הנקודות בעלות המכנה המשותף. תהליך זה הניב שבע תמות מרכזיות. בשלב האחרון נעשתה קריאה חוזרת של הראיונות בניסיון לבחון את מידת ההלימה בין התמות שזוהו ובין המידע העולה מהראיונות. במהלך הקריאה החוזרת נעשו מספר שינויים, הן בכותרותיהן של התמות והן בציטוטים מתוך הראיונות שנבחרו לייצגן.

ניתוח נוסף אשר נעשה בו שימוש במחקר זה הינו ניתוח תוכן. בניתוח זה הטכניקות מתמקדות במילים הנאמרות בראיונות. ניתוח זה מסייע להגיע למסקנות מהימנות שניתן לשחזרן, ולבחון את

משמעותן במחקר (צבר- בן-יהושע, 1990). במחקר הנוכחי נעשה שימוש בספירת מילים -אודות הטיות לשוניות בגוף "אני" מול גוף "אנחנו" בסיפור מימוש האבהות- על-מנת לזהות דפוסים אישיים מול דפוסים זוגיים בחוויית האבהות.

### **אמינות המחקר**

היכרות קודמת של החוקר עם מרואייניו עשויה להשפיע על מהלך הראיון, ותוצרי הניתוח (Creswell, 1998). לחוקר במחקר זה הייתה הכרות מוקדמת עם מחצית המרואיינים. עם זאת, חשוב לציין כי ההיכרות בין הצדדים לא הייתה מעמיקה, וכי החוקר לא קיים קשר רציף וארוך-טווח עם אף אחד מהמרואיינים קודם לכן. אף-על-פי-כן, החוקר ניסה להקפיד כי התופעה הנחקרת תוצג באופן עקבי, תוך שמירה על דיוק מרבי בתהליך ניתוח הממצאים (שקדי, 2003; Creswell, 1998). בנוסף, פרק הממצאים נשלח לאישורם של תשעה מהאבות שהשתתפו במחקר, שלושה מכל קבוצה, אשר עברו על פרק הממצאים ואישרו כי קיימת הלימה בין המשמעות שהם העניקו לחווייתם לבין הפרשנות שהחוקר העניק לה (Creswell, 1998).

יתרה מזאת, חוקרת נוספת, ששימשה כמנחת התזה, בחנה בקפידה את הראיונות ואת הליך ניתוח הנתונים, דבר שתורם לחיזוק האמינות של ממצאי המחקר.

### **סוגיות אתיות**

לנוכח מספרם המצומצם של האבות ההומוסקסואלים בישראל, עלול להיווצר קושי בשמירה על האנונימיות של המרואיינים. קושי זה הובהר למרואיינים ראש, ובתוך כך הובטח להם שלא יעשה שימוש בפרטים העלולים לחשוף את זהותם. בכדי לצמצם את האפשרות לחשיפת זהותם, שמותיהם של האבות שונו לשמות בדויים, ופרטים העלולים להסגיר את זהותם של האבות טושטשו. כמו כן, שמותיהם של בני-הזוג, הילדים והשותפות ההוריות הושמטו מגוף העבודה, ובמקום השמות נכתבה בסוגריים הקרבה למרואיין.

כל המרואיינים קבלו הסבר על המחקר ומטרותיו וחתמו על טופס הסכמה מדעת לפני קיום הראיון. יש לציין כי כל האבות שהופנתה להם בקשה להשתתף במחקר, הביעו את הסכמתם. יתכן והסכמה מיידית זו - למרות סוגיית האנונימיות- נבעה מהקשיים החוקיים וההדרה החברתית המופנים כלפי אבות אלו (אורן-פטישי, 2008; Golombok & Tasker, 2010; Gianino, 2008; Crawford et al., 1999). אפשר שהאבות ראו את השתתפותם במחקר זה כבמה להשמעת קולם, וכמקור לגיטימי להעלות את חווייתם לרמה החברתית.

## התייחסות רפלקסיבית

ראוי לציין את העמדה הסובייקטיבית במחקר זה, המנחה אותי, החוקר, בהיותי גבר הומוסקסואל החי בזוגיות. אני ובן-זוגי מעוניינים להפוך לאבות בשנים הקרובות, והמחקר התחיל מתוך רצון לבחון לעומק את שלושת המודלים האפשריים, מנקודת המבט של אלו שהתנסו בהם. דרך מחקר זה קיוויתי ללמוד על המודל ההורי, אשר עשוי להתאים ביותר עבורי ועבור בן-זוגי. ככל שהתעמקתי יותר במחקר, מודל ההורות-המשותפת היה נראה פחות נכון עבורי ועבור בן-זוגי. עמדה סובייקטיבית זו עלולה הייתה להשפיע הן על מוקדי הראיון והן על ניתוח הממצאים. לצורך הפחתת השפעה בלתי רצויה זו, בחנתי וביקרתי את עצמי בכל שלב ושלב של המחקר, וניסיתי למצוא טיות כאלו ואחרות. כמו כן, כל הראיונות והממצאים נבחנו בקפידה על ידי חוקרת נוספת, ששמשה כמנחת התזה. כאמור, הממצאים נשלחו גם לאישורם של רוב המרואיינים.

### פרק 3: ממצאי המחקר

מהראיונות עולה כי משמעות הבחירה במודל ההורי בקרב גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות, הינה רבת-פנים. נראה כי הבחירה במודל ההורי המועדף איננה מתבססת על שיקול יחיד, אלא על מערכת שיקולים ענפה המורכבת מהיבטים שונים, וקשורה לציפיות, הרגשות, האופי, הערכים ותפיסות העולם של האבות. זוהו שבע סוגיות מרכזיות אשר עומדות בבסיס הבחירה במודל ההורי. פרק זה יציג את שבע הסוגיות הללו, ויבחן את המשמעות שהעניקו המרואיינים, לכל אחד מהמודלים השונים.

#### א. זוגיות

המרכיב הזוגי התגלה כשיקול משמעותי ומרכזי בקרב כלל המרואיינים. נמצא כי מרכיב זה עובר כחוט השני בכל הראיונות, ומצביע על מכנה-משותף בין האבות. יתרה מזאת, ניכר כי הזוגיות היוותה עבור המרואיינים את התשתית עליה התבססה האבהות.

תמה זו מתמקדת בחוויה הזוגית של המרואיינים והיא כוללת שני היבטים עיקריים. האחד, מתייחס למידת ההלימה בין בני הזוג מבחינת רצונם ומעורבותם האבהית- החל מתהליך ההבשלה וקבלת ההחלטה ועד למימוש ההחלטה בפועל. ההיבט השני, קשור יותר ליחסים הזוגיים עצמם, והוא בוחן את חוויית האבהות ביחס לתהליכים האינדיווידואליים והתהליכים הזוגיים, שעברו האבות.

#### 1. מידת ההלימה בין בני-הזוג ביחס לאבהות

##### 1.1 מידת ההלימה בין בני-הזוג מבחינת כמיהתם לאבהות; "לא משהו שהוא רוצה" מול "דיברנו על

זה ביחד"

ממצאי המחקר מצביעים על הבדלים בין המודלים השונים ביחס למידת ההלימה בין בני-הזוג, מבחינת הכמיהה לאבהות ותחושת המוכנות שלהם להפוך לאבות.

בקרב האבות שבחרו במודל ההורות-המשותפת, נראה כי הייתה אי סימטריה בין בני-הזוג מבחינת הכמיהה לאבהות. לרוב, בקרב אבות אלו, רק אחד מבני-הזוג היה מעוניין לממש את אבהותו באותה התקופה:

"...[בן-הזוג] בשונה ממני, זה היה ברור לו שלא יהיו לו ילדים אף פעם... עצם העובדה שיהיה לו ילד

משלו, יציר חלציו, זה לא משהו שהוא רוצה. גם היום..." (אורי).

"... המשבר הגדול של הקשר שלנו היה כשהוא [בן-הזוג] אמר 'אני רוצה ילד', אני הייתי בן 26, וזה ממש

לא היה משהו שרציתי, אז אני [אמרת] "O.K. שיעשה את הילד ככה..." (איתי)

אב נוסף שבחר במודל ההורות המשותפת, טען כי פער הגילאים בינו לבין בן-זוגו יצר הבדל מהותי ביניהם מבחינה זו. מדבריו אף עולה, כי אם בן-זוגו היה בוגר יותר ומעוניין גם כן באבהות, יתכן והיה בוחרים בחלופה הורית אחרת:

" בין [בן-הזוג] לביני פער גילאים של 14 שנה, שזה פער די גדול... כשהכרתי את [בן-הזוג], אני הייתי בין 32, והוא היה בן 18... אני לא מכיר הרבה זוגות עם פערי גילאים כמו שלנו שגם מביאים ילדים. נראה לי שבדרך-כלל זוגות שהולכים על העניין הזה, זה שני אנשים בוגרים, גיל 27 ומעלה, שניהם. שניהם עובדים עם פרנסה, זה משהו אחר... ואז השיקולים [לבחירת המודל ההורי] גם יותר קלים כביכול... לצורך העניין, אתה בזוגיות ארוכה ויציבה, ו... שני האבות לצורך העניין רוצים את זה, אז מצד אחד יכול להיות שזה באמת נכון... להביא ילדים בתהליך של פונדקאות..." (עידן)

בבחירת המודלים של אימוץ ופונדקאות, לעומת זאת, נמצאה הלימה בין בני-הזוג מבחינת כמיהתם לאבהות. מדבריהם עולה כי ההחלטה להפוך לאבות הייתה החלטה משותפת של שני בני-הזוג, ולא החלטה אינדיווידואלית:

"... התלבטנו באיזה דרך להפוך להיות משפחה, האימוץ עלה כשהחלטנו שמה שמתאים לנו, למסגרת ולמערכת היחסים שיש לבן זוגי ולי, זה אימוץ... ממש דיברנו על זה ביחד שאנחנו רוצים ילדים. זה לא שבאתי ואני אמרתי לו 'אני רוצה ילד', והוא אמר 'O.K.', בסדר'. אמרנו מראש שאנחנו רוצים ילדים ביחד..." (דקל, אימוץ)

"... וכשהתחלתי את הזוגיות עם [בן-הזוג] לפני 8 שנים, זה היה ברור מאוד מההתחלה ששנינו מאוד רוצים להיות הורים. אני חושב שהיה משהו, באיזשהו אופן שזה היה גם חלק מהחיבור בינינו... חלק מהחיבור בינינו היה גם הרצון להיות משפחה..." (יוחאי, אימוץ)

"אני עם [בן-הזוג] ביחד כמעט 14 שנה... וככה תמיד דיברנו על ילדים, אמרנו שאנחנו רוצים..." (אילן, פונדקאות)

"... בהתחלה לא כ"כ העזנו לדבר על זה [על הרצון להפוך אבות] בקול רם, אבל זה עבר לפסים יותר ויותר מעשיים, והתחלנו לחשוב O.K., איך אנחנו עושים את זה?!. ברגע שלשנינו היה ברור שזה מה שאנחנו רוצים, התחלנו ככה להתעניין..." (נועם, פונדקאות)

יתכן וממצא זה משליך על סוגיית הזוגיות באופן נרחב יותר, והוא עשוי להסביר חלק מההבדלים הנוספים שנמצאו בין המודלים, כפי שיפורט בהמשך.

## **1.2 מידת החשיבות למעמד הורי שוויוני בין שני בני הזוג; "אז שיהיה שווה לשנינו" מול "מהמקום**

**שמפשט: יש אבא אחד"**

ראיונות המחקר מלמדים כי אחד השיקולים המשמעותיים לבחירה באימוץ ופונדקאות נבע מהחשיבות העליונה שייחסו האבות, למעמד הורי שוויוני בין בני הזוג. לדבריהם, בחרו במודלים אלו בשל שאיפתם למעמד הורי שוויוני בינם לבין בני-הזוג. האבות טענו כי במודל ההורות המשותפת מעמדו ההורי של האב הלא ביולוגי אינו שווה ערך למעמדו של האב הביולוגי. הם ראו את פער זה נוצר בעקבות נוכחותה של

השותפה ההורית, אשר מצמצמת את מעמדו החברתי והחוקי של האב הלא-ביולוגי. כפועל יוצא מכך, האבות סיפרו כי החליטו לפסול את מודל ההורות-המשותפת :

"... ראשונה נפלה האופציה של ההורות המשותפת, אין מצב! כאילו... אין מצב... מה שהכי הלחיץ אותנו בהורות המשותפת, בניגוד למה שהאנשים האחרים חושבים, זה שאחד מהם צריך לוותר על להיות האבא. אין דבר כזה, כאילו זה חארטה! אתה עושה ילד עם אישה, ויש לך בן-זוג, אז אחד מה?? האבא הביולוגי יהיה האבא, והשני לא יוכל להיות האבא, לא חוקית ולא רשמית, וגם לא בפועל בכל מיני סיטואציות בעתיד... זה לא אבא!... בגלל זה ירד מיד מהפרק...." (רועי, אימוץ)

"... משהו שאני לא הייתי מסוגל להתמודד איתו, זה אם אני הייתי עושה נגיד ילד עם מישהי, ובן-זוגי בכלל לא היה נחשב אבא שלו..." (אייל, פונדקאות)

"... בהורות עם מישהי, אז זה אחד הולך להיות האבא, גם מבחינת העניינים המשפטיים, ההסכם הוא בין האבא והאימא. הבן-זוג- הם יכולים לשתף אותו, לא יכולים, לפי הרצון שלהם, אין לו שום מעמד... זאת אומרת, המעמד שלהם מאוד לא סימטרי בעליל. ובפונדקאות יש משהו מאוד ש... יש בזה לפחות את האופציה למשהו מאוד זוגי, מאוד ביחד, שבני הזוג עושים פרויקט משותף..." (נועם, פונדקאות)

"... [בהורות משותפת] הילד הוא לא של שנינו באותה מידה... נניח [בן-זוגי] והאימא... ואני גלגל שלישי שלא באמת האבא של הילד... אם אנחנו שנינו עושים את זה... אז שיהיה שווה לשנינו..." (אילן, פונדקאות)

מעניין לראות כי האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות תפסו את המודל ההורי המועדף, כשווינוני יותר גם ביחס לחלופה השנייה. האבות המאמצים טענו כי במודל הפונדקאות, האלמנט הביולוגי מפחית את השוויוניות בין בני-הזוג :

"...התלבטנו באיזה דרך להפוך להיות כמשפחה. האימוץ עלה כשהחלטנו שמה שמתאים לנו, למסגרת ולמערכת היחסים שיש לבן זוגי ולי, זה אימוץ... שהילדים יהיו כמה שיותר של שנינו, ז"א אם ביולוגית הם יהיו שלי או שלו, עדיין יהיה שם איזה משהו שעלול לא להיות של שנינו ברמה שווה..." (דקל)

"... שאין הורה אחד שהוא ביולוגי, בפונדקאות ובהורות משותפת, הורה אחד הוא ההורה ממש, הביולוגי, והשני לא. באימוץ זה פחות, זה על הנייר. אז עוד שיקול שהיה ברקע... שאתה עושה את זה כזוג, אז אימוץ הוא הרבה יותר משותף, יותר שוויוני מאשר שתי הדרכים האחרות..." (אלון)

האבות שבחרו במודל הפונדקאות טענו כי זהו המודל היחיד, המעניק הכרה חוקית ופורמאלית לשני בני-הזוג כהורים. בהתאם, הם ראו בו כמודל ההורי השוויוני ביותר מבין השלושה. אבות אלו טענו כי במודל האימוץ, ההכרה הפורמאלית באב אחד מפחיתה את השוויוניות בין בני-הזוג :

"... לא הייתי שמח כל-כך עם הרעיון הזה כשלעצמו [לאמץ], מכיוון שלא אישרו לזוג לאמץ. זאת אומרת, שבסופו של דבר, בארץ, הילד הזה שייך לאחד מאיתנו, ולא לשני בני-הזוג..." (אייל)

"...יש משהו בתהליך של הפונדקאות, בניגוד לשני הערוצים האחרים, שמאפשר מסלול משותף של שני

בני הזוג, שהם באמת במעמד שווה..." (נועם)

נמצא כי האבות שבחרו בהורות המשותפת, פחות ייחסו חשיבות לשיקול זה, המנסה להשוות את מעמדם ההורי של בני-הזוג. שני אבות מתוכם לא העלו כלל את עניין זה במהלך הראיונות (אורי, עידן).  
אב אחר טען שהרצון הראשוני שלו היה בהורות לילד משותף, לו ולבן-זוגו בלבד. עם זאת, בפועל, נראה כי שיקול זה לא היה בעדיפות ראשונה:

"... ובאיזשהו מקום הפנטיזיה שלי היא ל... הורות שלי ושל [בן-הזוג] לשני ילדים, ושלא תהיה אף אימא בתמונה..." (איתי)

אב נוסף סיפר כי בחר להתעלם משיקול זה, למרות שבן-זוגו ראה בו כבעל משקל משמעותי:  
"... לבן-הזוג שלי היה מאוד מאוד חשוב, אולי לא הבנתי את זה מספיק טוב בזמנו, אבל מאוד מאוד חשוב המיקום שלו בכל התהליך. יהיה ילד ומה? איך הילד יקרא לו? איך הילד יתייחס אליו? מה הזכויות שלו? מה החובות שלו? מה קורה אם אנחנו נפרדים ויש ילד? אז איך הוא יכול לראות אותו? מתי? למה? מי? מה? מו... יש בעצם שלושה הורים, שלשניים מהם יש משקל של חצי, ובדרך-כלל לאימא יש יותר גם משקל... וזה המורכבות... (ארז)

אב זה המשיך וטען כי לאור הניסיון שצבר, סדרי העדיפויות שלו השתנו, וכי כיום הוא מייחס חשיבות רבה יותר לשיקול זה. לדבריו, בעתיד יפנו לחלופה הורית אחרת, ולו בכדי ליצור את מעמד הורי שוויוני בינו לבין בן-זוגו:

"אנחנו מבינים שאנחנו רוצים ילד, שיהיה יותר שוויוני בינינו, בלי מישהו חיצוני ש... המשקל של המחשבה הזאת [השיקולים לבחור בהורות משותפת] ירד כמעט לאפס..." (ארז)

ניתן לראות כי סוגיית השוויוניות במעמד ההורי באה לידי ביטוי כבר בכינויים להם זוכים האבות מילדיהם. במודל ההורות המשותפת נמצא כי הגורם הביולוגי קבע מי מבני הזוג יזכה בתואר "אבא" ומי לא. לרוב, ההורה הלא-ביולוגי זכה לכינוי המשלב בתוכו וריאציה של "דוד". לעומת זאת, במודלים של אימוץ או פונדקאות, לרוב, הילדים קראו לשני האבות בכינוי 'אבא'. לעיתים מטעמי נוחות אחד האבות קיבל כינוי מקביל, דוגמת "אבאליה" או "daddy", אך זאת ללא קשר לביולוגיה או למעמדו החוקי.  
עולה כי סוגיית המעמד ההורי העסיקה את האבות שבחרו בהורות משותפת, בעיקר לאור חשש מפרידה עתידית של בני-הזוג. רוב האבות טענו כי ברמה הזוגית האב הלא-ביולוגי נתפס כאב לכל דבר ועניין, אך במקביל מעמדו החוקי והחברתי אכן מעומעם ואינו ברור; בן-הזוג נתפס ברמה המשפחתית, החברתית והחוקית כדמות הורית עבור הילד, אך הוא אינו נתפס כהורה שווה ערך לאב או לאם הביולוגיים.  
בהתאם, חלק מהאבות היו ערים לכך שבמצבי פרידה עשויות להתעורר בעיות ביחס לזכויות ההוריות של האב הלא-ביולוגי:



"... אם אני [בן-זוגי] נפרד ... - לא הגיוני, אבל נניח שזה יקרה- [הילד] לא יהיה במשמורת משולשת, שהוא יגור אצל [האימא], ויעבור מהבית שלה לבית של [בן-זוגי, האב הביולוגי], ויהיה לו [גם] יום אצלי. זה לא הגיוני. מה שיהיה, זה [שבן-זוגי] מאוד ירצה [שהילד] ייפגש עם [הדוד] שלו, ואני מאוד ירצה, אז נראה איך אני ... אתה יודע, מגיע לראות [אותו], אבל זה לא יהיה ... עד כמה שזה בלתי נסבל לראות את זה, זה מה שיקרה. אז מהמקום הזה, [בן-זוגי] הוא אבא שלו. יש לו מחויבות לנצח אליו, שכנראה, שלי ... גם יש, אבל בתוך ההסדרים של העולם זה לא ככה. אם [הם] ירצו להגר לחו"ל, אז אני אבוא לבקר, אבל אתה יודע... מהמקום הזה יש משהו שמפשט, שאומר יש אבא אחד ואימא אחת..." (איתי)

"... [השותפה ההורית] רואה את זה אחרת, ואנחנו רואים את זה אחרת... [היא] רואה אותי כאבא, ו-[את בן-זוגי] כ... [הוא] מקצין ואומר 'זה שמבלה עם הילדה', אבל אותי היא רואה כאבא, ואותו היא רואה כבן-הזוג שלי עם זכויות מסוימות וכל הנוגע לזה..." (ארי)

"... זה פתאום העלה את השאלה הזאת של בעצם, אז מה הסטאטוס? מה הסטאטוס של [בן-זוגי]? כאילו מה הוא בשביל [הילד]? הוא בן-זוג של אבא? כאילו, אני יכול להגיד שזה עדיין במקום עמום, זה לא לגמרי ברור ... כי הוא הורה, אבל הוא לא אבא... החוזה הוא חוזה הורות ביני לבין [השותפה]. אנחנו ההורים, אנחנו האחראים, ויש שם התייחסות לבן-זוג שלי או לבן-זוג שלה. בן-זוגי שלי שקיים ובן-זוג שלה שאולי יהיה בעתיד, מבחינת הסדרי ראייה, ומה קורה אם נפרדים..." (אורי)

חששות אלו התממשו אצל חלקם. שלושה אבות מתוך כלל המרואיינים נפרדו מבני-זוגם לאחר שהפכו לאבות. שניים מתוכם בחרו באימוץ, ואילו השלישי בחר בהורות-משותפת. למרות שעל פי החוק רק אחד מבני-הזוג המאמצים נחשב לאב הפורמאלי, אבות אלו סיפרו כי לאחר הפרידה, הם המשיכו לגדל יחד את ילדיהם, במשמורת משותפת:

"... לפני שנה בערך נפרדנו [בן-זוגי] ואני. אנחנו כבר שנה וכמה חודשים כבר לא ביחד, גם לא גרים פיסית ביחד. אז אני אזכיר לך שמבחינה חוקית הילדה היא מאומצת על-ידי, והילד מאומץ על-ידו. הם גדלים עכשיו בהורות משותפת, זאת-אומרת חלק מהזמן הם אצלי, וחלק מהזמן הם אצלו ... זהו, זה מה שקורה היום..." (דקל).

"...עכשיו אנחנו גם גרושים ... חלק מהזמן הם [הילדים] פה, וחלק מהזמן שם..." (אלי)

לעומתם, האב הפרוד שבחר במודל ההורות המשותפת, ניתק קשר לחלוטין עם בן-זוגו, ואף מנע ממנו קשר עם הילדים:

"... אנחנו נפרדנו לפני שנה וחצי ... ולפני שנה, החלטתי שאני מנתק [עם בן-הזוג] את הקשר לחלוטין..." (עידן)

יש להדגיש כי מקרים אלו אינם בהכרח מייצגים את המציאות הרווחת במצבי פרידה של זוגות הומוסקסואלים, אך יש בהם כדי להמחיש את סוגית מעמדו החוקי והמשפטי של האב הלא-פורמאלי. למרות שהן באימוץ והן בהורות-משותפת, אחד האבות אינו מוכר מבחינת החוק, ניכר כי מהבחינה

המשפחתית והחברתית מעמדו של אב זה, נתפס כשווינוי וברור יותר במודל האימוץ. במודל ההורות המשותפת, ההגדרה המשפחתית והחברתית אינה רואה בהכרח את מעמדו של האב הלא-ביולוגי כשווינוי למעמד של ההורים הביולוגיים.

### **1.3 מידת ההלימה בין בני-הזוג ביחס למעורבותם בתהליך שקדם לאבהות; "מסלול משותף" מול**

**"הולך אחד, לא שניים"**

השיקול המתייחס לשוויון במעמד ההורי משתקף גם במידת המעורבות המעשית של שני בני-הזוג, בתהליך המקדים לאבהות. מידת ההלימה בין בני הזוג ביחס למעורבותם בתהליך מימוש האבהות, עשויה להדגים חלק מההבדלים הקיימים בין המודלים השונים, מבחינת האינטראקציה הזוגית. בהתייחס לתהליך שקדם לאבהות, האבות שבחרו בהורות משותפת תיארו לרוב תהליך שיתופי, שבו שני בני-הזוג היו מעורבים. עם זאת, האבות תיארו את אופיו של תהליך זה כמאפשר מעורבות ברמה המעשית, לאב הביולוגי בלבד. למשל, נמצא כי רק האב הביולוגי התחיל את מסע החיפושים אחר השותפה ההורית המתאימה:

*"... הוחלט שאני אלך לריאיון ב-"הורות אחרת". ב-"הורות אחרת" הולך אחד לא שניים, מי שרוצה*

*להיות אבא, השני לא יכול לבוא לפגישות..." (ארז)*

*"... הוא [בן-הזוג] התחיל לחפש לבד [משותפת שותפה הורית]... הוא הכיר נשים... הביא הביתה בחורה*

*אחת שהוא הכיר בהורות אחרת..." (איתי)*

*"... נרשמתי לשני אתרים... נפגשתי עם אישה, לדעתי עם שתי נשים... וזאת הייתה חוויה..." (אורי)*

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, לעומת זאת, ראו באופן שוויוני את המעורבות שלהם ושל בן זוגם בתהליך זה:

*"ברמה הזוגית, היינו לגמרי מעורבים שנינו בתוך התהליך. הוא היה של שנינו מהרגע הראשון, הוא נולד*

*מתוך צורך זוגי. יותר מזה; לא הייתי הולך על המודל הזה, אם לא הייתי בזוגיות, זה ברור לי..." (יוחאי,*

*אימוץ)*

*"יש משהו בתהליך של הפונדקאות... שמאפשר מסלול משותף של שני בני הזוג, שהם באמת במעמד*

*שווה. זאת אומרת, הם שניהם אבות, הם שניהם תורמים זרע, יש משהו מאוד שוויוני..." (נועם,*

*פונדקאות)*

יש לציין כי בקרב האבות המאמצים, נמצא כי תחילת התהליך שהתרחש בישראל, אכן אפשר מעורבות שוויונית בין שני בני-הזוג. אלא, שסיום התהליך נעשה לרוב רק על-ידי האב המאמץ הפורמאלי, מאחר והמדינות המוסרות לאימוץ לא אפשרו להומוסקסואלים לאמץ כזוג, והאימוץ התאפשר רק עבור אב יחידי:

"... בד"כ אסור [לנסוע ביחד למדינה המוסרת לאימוץ], כי אתה מצהיר על עצמך כחד-הורי. מדובר בתהליך מאוד רגיש, יש בו סוג של הסתרה, ולהגיע כזוג גברים, יש בזה שישר מעורר חשד כמובן..." (יוחאי).

"...אני נסעתי לבד, כי אף מדינה לא תיתן לשני גברים לאמץ..." (אלי)

מעניין לראות כי ההבדלים שצוינו לעיל עולים בקנה אחד עם ההטיות הלשוניות בהם השתמשו האבות, לתאר את התהליך שקדם לאבהות. בכדי להמחיש זאת, נערכה ספירת מילים - פעלים והטיות לשוניות- בחלק המתאר את סיפור מימוש האבהות בכל אחד מהראיונות\*. לאחר מכן, נערכה השוואה בין הקבוצות השונות ביחס לתדירות השימוש בהטיות המיוחסות לגוף "אני" - דוגמת: הלכתי, שלי, אליי וכו'. לעומת תדירות השימוש בהטיות המתייחסות לגוף "אנחנו", במשמעות שהאב מתייחס לעצמו ולבן זוגו יחד\*\* - דוגמת: הלכנו, שלנו, אלינו וכו'. ספירת המילים שנערכה בכל אחת מהקבוצות, מוצגת בלוחות 4-6.

\* יש לציין כי ביטויים בגוף יחיד בזמן הווה, דוגמת "אני זוכר ש..." או "אם אני לא טועה" לא נכללו בספירת המילים, אלא רק ביטויים שהתייחסו לתהליך עצמו, ושמבחינה לשונית, ניתן היה להמירן לגוף "אנחנו", למשל הביטוי "נפגשתי עם...", יכול היה להפוך לביטוי "נפגשנו עם...", ולכן נכלל בספירה.

\*\* כאשר היה ברור לחלוטין שהאב דיבר על עצמו ועל דמות נוספת שאינה בן-זוגו, הטיות אלו אמנם נאמרו בגוף "אנחנו", אך בספירה התווספו לגוף "אני", מאחר ובן-הזוג לא נכלל בתיאור העשייה.

**לוח 4: הטיות לשוניות בקרב אבות שבחרו בהורות משותפת**

שם האב	מספר הטיות בגוף יחיד	מספר הטיות בגוף רבים	סך אחוזים של השימוש בגוף רבים	סך אחוזים של השימוש בגוף יחיד
אורי	107	22	17%	83%
איתי	98	14	12.5%	87.5%
ארז	87	43	33%	67%
עידן	133	6	3%	97%

**ממוצע:** 84% מההטיות של המרואיינים שבחרו בהורות משותפת נאמרו בגוף "אני", לעומת 16%

מההטיות שנאמרו בגוף "אנחנו".

**לוח 5: הטיית שוניות בקרב האבות שבחרו באימוץ:**

שם האב	מספר הטיית בגוף יחיד	מספר הטיית בגוף רבים	סך אחוזים של השימוש בגוף יחיד	סך אחוזים של השימוש בגוף רבים
יוחאי	108	181	37%	63%
רועי	106	105	50%	50%
אלי	83	84	50%	50%
דקל	148	198	43%	57%

**ממוצע:** 45% מההטיות של המרואיינים שבחרו באימוץ נאמרו בגוף "אני", לעומת 55% מההטיות שנאמרו בגוף "אנחנו".

**לוח 6: הטיית לשוניות בקרב האבות שבחרו בפונדקאות:**

שם האב	מספר הטיית בגוף יחיד	מספר הטיית בגוף רבים	סך אחוזים של השימוש בגוף יחיד	סך אחוזים של השימוש בגוף רבים
נועם	56	125	31%	69%
אייל	88	227	28%	72%
עומר	57	114	33%	67%
אילן	3	75	4%	96%

**ממוצע:** 24% מההטיות של המרואיינים שבחרו בפונדקאות נאמרו בגוף "אני", לעומת 76% מההטיות שנאמרו בגוף "אנחנו".

הרושם שהתקבל מדברי האבות עולה בקנה אחד עם ממצאי ניתוח הנתונים, באמצעות ספירת הפעלים והטיות הגוף. מספירת המילים והשוואתן באחוזים, נמצא כי קיים הבדל ניכר בין מספר הפעמים שהאבות השונים השתמשו בפעלים והטיות בגוף "אני" לעומת "אנחנו", במהלך תיאורם את התהליך שקדם לאבהות. האבות שבחרו בפונדקאות, להם התאפשרה מעורבות שוויונית במהלך כל התהליך, השתמשו באופן משמעותי יותר בהטיות גוף שכללו את בני-זוגם (76%). האבות שבחרו באימוץ, להם התאפשרה מעורבות שוויונית רק בתחילת התהליך, אך לא בסופו, השתמשו פחות בהטיות גוף שכללו את בני-זוגם (55%). האבות שבחרו במודל הורות משותפת, שבו התהליך אפשר פחות מעורבות שוויונית, השתמשו במידה המועטה ביותר בהטיות גוף שכללו את בני-זוגם (16%).

## 2. תהליכים אינדיווידואליים מול תהליכים זוגיים

### 2.1 "בחירה של זוגיות" מול "עוד לפני שהכרתי את בן-זוגי"

בקרב האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות עולה כי ההחלטה להפוך לאבות נעשתה רק לאחר שחוו תחושה של הבשלה זוגית. אבות אלו תיארו מגוון תחושות זוגיות בהקשר זה, ביניהן תחושת רוויה ומימוש זוגי, וראו בילד תוצר של "פרי אהבתם". לדבריהם, תחושות אלו דחפו או יצרו עבורם את הצורך להקים משפחה:

"... יותר מזה... לא הייתי הולך על המודל הזה [אימוץ], אם לא הייתי בזוגיות, זה ברור לי... זה בחירה של משפחה, זה בחירה של זוגיות... כמו שאמרתי, מבחינתנו, [הילדים] הם פרי אהבה, הם פרי זוגיות, הם פרי משפחה..." (יוחאי, אימוץ)

"... היא [הזוגיות] הייתה ממקום של כיף ומסיבות, וחיים הומואים תל-אביביים, ולקח לזה זמן עד שמערכת היחסים הזאת התקדמה והפכה לזוגיות משפחתית... אני חושב שזה דרש הרבה שנים, זה דרש הרבה ביטחון אחד בשני. זה דרש לסמוך בעיניים עיוורות אחד על השני... כשנביא ילדים, יהיה להם את הביטחון הזה של משפחה, ולא כמו שהתחלנו בדרכנו, שזה היה אולי זוג הומואים שבעצם טוב להם ביחד ונהנים לחיות ביחד, אבל עוד לא תופסים את עצמם כמשפחה... אנחנו זה ביחד, ואין דבר אחר, זה נתן הרבה ביטחון לרצות, גם בעצם לממש... אני חושב שמה שזה נתן, המערכת יחסים שלנו, זה שהפך אותנו למשפחה..." (אייל, פונדקאות)

"... [בחרנו בפונדקאות] בגלל שאנחנו זוג מאוד זוגי, והם [זוג חברים שבחר בהורות משותפת] זוג מאוד מאוד לא זוגי..." (עומר, פונדקאות)

יתרה מזאת, חלק מאבות אלו אף ראו במימוש אבהותם את השלב הזוגי הבא שהתבקש. לדבריהם, הצורך להפוך לאבות נבע מרצונם להתקדם בחייהם הזוגיים ו-"לקפוץ מדרגה" בזוגיות:

"... שנינו התחלנו להרגיש, כל אחד בדרכו שלו, שהגיע הזמן גם לעשות עוד איזה קפיצת מדרגה, משהו ב-'ביחד' שלנו, בזוגיות שלנו..." (נועם, פונדקאות)

"... למרות האהבה הגדולה בינינו וכל ההישגיות שלנו, הגענו לנקודה שהרגשנו ששום דבר לא מתפתח הלאה. זאת אומרת, אנחנו אוהבים אחד את השני, חיים ביחד, יש לנו בית משותף, עסק, הכל... אבל משהו לא זורם שם... החיים שלנו היו מלאים וגדושים, אבל משהו היה ריקני... והגענו למסקנה שמה שאנחנו צריכים זה ילדים..." (דקל, אימוץ)

"... הרצון של ילד היה שם כל הזמן. הוא הבשיל ברגע שהייתה התפתחות זוגית..." (עומר, פונדקאות)

בקרב האבות שבחרו בהורות המשותפת, לעומת זאת, ניכר כי ההחלטה התפתחה יותר כתהליך אינדיווידואלי ופחות כתהליך זוגי. אבות אלו סיפרו כי ההחלטה לבחור במודל ההורות המשותפת, לא הייתה החלטה זוגית, אלא החלטה אישית, שלעיתים התקבלה עוד לפני שהכירו את בני-זוגם. כמו כן, על-פי-רוב, אבות אלו לא קישרו בין הכמיהה לאבהות, להתפתחותה של המערכת הזוגית.

עם זאת, עולה כי גם עבורם הזוגיות היוותה גורם מקדם לאבהות, אך באופן שונה; עבורם הזוגיות שימשה כנקודת ציון של מימוש אישי, יציבות והתבססות בחייהם. רק לאחר שחשו כי הגיעו לנקודה זו, הרגישו בשלים לממש את אבהותם:

"... המחשבה על איך להביא ילד, או מה אני רוצה לעשות, הייתה די ברורה לי... עוד לפני שהכרתי את בן-הזוג שלי, ידעתי שאני רוצה לעשות כנראה ב-הורות-משותפת... והדיאלוג שלנו כזוג לגבי ילדים, היה די מההתחלה, אבל היה ברור לי, לשנינו, שכרגע זה לא הזמן. ז"א שאנחנו צריכים קודם כל לבסס את הזוגיות שלנו... אחרי שכבר יש לי זוגיות, אחרי שלכאורה את הקשר המשמעותי שלי בחיים מצאתי, ואני שקט בו, ואני מרגיש בו בטוח, פתאום להיכנס לאיזושהי בחירה של מישהי... זה סוג של בחירה שהיא מאוד משמעותית..." (אורי)

"... כל פעם היה אפשר לדחות את זה [מימוש האבהות] עד לנקודה מסוימת, שאי אפשר היה כבר לדחות אותה, ואז כבר הייתי בזוגיות, כבר איזה שנתיים... משהו כזה... והתחלנו לחשוב איך לעשות את זה, ואני הייתי מאוד נעול על קטע של 'הורות אחרת' [הורות-משותפת]... בן-הזוג שלי די התנגד, הוא רצה לעשות את זה בפונדקאות... הוא לא רצה שתהיה מעורבת אישה..." (ארז)

אחד האבות שבחר בהורות-משותפת ציין אף הוא כי החלטה להביא את ילדם הראשון לא הייתה החלטה זוגית, אלא אישית של בן-זוגו. עם זאת, בשונה מחבריו לקבוצה, הוא התייחס לאבהות כאקט שנבע מתוך צורך להתקדם שלב בזוגיות, אשר לא נחוותה כשלמה עד לתחילה של ההורות:

"אני חי עם הבן-זוג שלי 19 שנה ביחד. המשבר הגדול של הקשר שלנו היה כשהוא אמר 'אני רוצה ילד'... והוא התחיל לחפש לבד [שותפה הורית]..."; "... היה משהו לא שלם בזוגיות שלי ושל [בן-זוגי] כל-כך הרבה שנים, שהיה איזה צורך שם בילד. עובדה שזה נכון... זה הכניס איזה חיים חדשים, הרחיב מעגלים... אתה יודע, הרחיב איזה מפגש. אנחנו עכשיו לא רק בני זוג, אנחנו גם הורים משותפים. זה יותר מלא..." (איתי)

כך או כך, האבות שבחרו במודל ההורות המשותפת, גרסו כי הורותם המתחלקת עם השותפה ההורית, איננה מתבססת על אהבה זוגית וכי הילדים אינם "פרי אהבה":

"... זו מערכת יחסים שהיא עסקית. היא לא מתוך אהבה, זה לא פרי האהבה שלנו..." (עידן)

"... הקשר ההורי, שיש בו המון אהבה, אבל זאת לא אהבה זוגית..." (אורי)

"... פתאום אני בוחר לי כאן מישהי שהיא משפחה שלי, אני לא מאוהב בה, אני לא נמשך אליה, אני לא... פתאום אני מביא את הילד נורא מהר... לייצר כאן משפחה..." (איתי)

דומה, אפוא, כי הבחירה במודל ההורות המשותפת, מתמקדת יותר בתהליכים אישיים, ואילו הבחירה בשתי החלופות האחרות, מתמקדת יותר בתהליכים זוגיים. ממצא שעשוי להמחיש את הבדל זה בין המודלים, מתמקד בטענתם של האבות שבחרו באימוץ ובפונדקאות, כי היו בוחרים בהורות המשותפת למימוש אבהותם, אלמלא היו חיים בזוגיותם הנוכחית:

"... אני חושב שאם לא הייתי בזוגיות, והייתי רוצה להיות הורה, אז הייתי עושה 'הורות משותפת'. זאת-אומרת, אם הייתי לבד, אני לא חושב שהייתי בוחר לא באימוץ ולא בפונדקאות. לא הייתי בוחר להיות הורה לבד..." (אלי, פונדקאות)

"... אני לא חושב שהייתי מוותר, לא 'לא חושב', בטוח לא הייתי מוותר על החוויה הזאת של אבהות, אבל אם לא הייתי בזוגיות, הייתי כנראה בוחר במודל של השותפות-הורית, כדי שיהיה שם זוג הורים..." (יוחאי, אימוץ)

"... יכול להיות ששוב, אם הייתי נשאר הרבה מאוד שנים בלי זוגיות, אני מאמין שבשלב מסוים כבר הייתי מרגיש שהשעון הביולוגי דופק, והייתי מחפש אולי את האופציה להורות משותפת..." (עומר, פונדקאות)

ניכר כי כלל המרואיינים לא היו מעוניינים להפוך לאבות יחידניים, אלא שההבדל המהותי בין הקבוצות התמקד בזהותו של השותף ההורי המועדף מלכתחילה.

## **2.2 אבהות כדרך להנצחת מערכת יחסים; "השותפות הכי גדולה בעולם"**

ממצאי המחקר מצביעים כי האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות ראו בהורותם לילד משותף צעד שינציח את מקומו של בן-זוגם לעד בחייהם. לדבריהם, אבהותם המשותפת מיסדה את הקשר באופן לא-פורמאלי וקיבעה "נקודת חיבור" בין בני הזוג:

"למעשה באקט האימוץ, ייסדנו את הקשר, לא פורמאלית עד היום, דרך אגב. שמה מיסדנו את הקשר, כי היה לנו ברור שאם אנחנו הולכים על זה, אז אנחנו כבר קשורים אחד לשני לכל החיים. לא משנה מה יהיה, גם אם חלילה ניפרד... עדיין אנחנו לכל החיים ההורים של שני הילדים האלה... זאת השותפות הכי גדולה בעולם..." (יוחאי, אימוץ)

"... ניהלנו את החיים שלנו כמו שני קווים מקבילים שלא היה ביניהם... חיפשנו את הנקודות... בשביל להפוך משני קווים למשולש, ושתהיה בין שלושתנו חיבור, וזו הסיבה. זו הסיבה העיקרית [לגדל ילד משותף]..." (דקל, אימוץ)

אחד האבות חידד נקודה זו בהתייחסו לאבהות משותפת של שני בני הזוג, כאל אקט היוצר "דבק" בזוגיות ההומוסקסואלית. לדבריו, קיימים מעט "דבקים" המסייעים לבני-זוג מאותו המין, להיות קשורים אחד לשני לאורך זמן, ולמעשה ילד משותף עשוי לסייע בכך:

"... אחת הבעיות-אני חושב- בזוגיות הומוסקסואלית, זה שחסר קצת "דבקים" שיש לזוגיות סטרייטית, של הכרה חברתית, של לחץ חברתי מסביב... ויש אחרי זה הורות וילדים, שמאוד שומרים על הזוגיות ביחד. בסך-הכל זוג הומואים, אחרי כמה שנים, שיש תהליכים בלתי-נמנעים של שחיקה, של שעמום, של שגרה, של עייפות, של כל מיני דברים שבהכרח קורים בזוגיות-אין שום דבר שבצעם מונע מהם לקום ולהגיד 'טוב, יאללה, נמאס לי, אני קם והולך'. אני חושב שהפיכה למשפחה והורות, זה אחד הדברים שבאופן טבעי... יוצר תכנים חדשים בשלבים האלה שהזוגיות מתחילה לדעוך... מכניס שם איזה חמצן,

ואיזה צרכים אחרים, ובעצם מחיה, משקה את הזוגיות... וגם יוצר איזה דבק, כי כשכבר יש ילדים, אז אתה תחשוב פעמיים ושלוש... כבר לא על כל מריבה, אתה אומר טוב, יאללה, נמאס לי, שוברים את הכלים, אני הולך! פתאום יש משהו שמכריח אותך לעבוד על הקשר, מכריח אותך להישאר ולהתאמץ שהדבר הזה יעבוד כמו שצריך... " (נועם, פונדקאות)

האבות שבחרו בהורות משותפת, לעומת זאת, ציינו כי מודל זה מנציח את מקומה של השותפה ההורית בחייהם. אחד האבות אף טען כי יתכן וקשר זה מחייב וחזק יותר מהקשר הזוגי:

"... זו עוד מערכת יחסים שאני מעכשיו... כבר כמה שנים אני מנהל אותה, אבל עכשיו זה ברור לי שזהו, *it's for good*... היא [והילד] זה אנשים שילוו אותי לכל החיים שלי, בין אם אני רוצה בה ובין אם לא... וסוג הקשר הזה הוא בעצם יותר חזק מהקשר הזוגי שלי. קשר זוגי, שהטיב שלו הוא מאוד מאוד חזק... ברמה העקרונית יכול להתפרק באיזשהו שלב, אנשים מתגרשים, או נפרדים, זאת אומרת זה יכול לקרות. לא שאני רואה את זה קורה, אבל ברמת סוג הקשר, כאילו אתה מכניס עוד מישהי לחיים שלך, שבעצם איתה סוג הקשר יהיה כזה שאני אהיה איתה כל הזמן..." (אורי).

"... אני לכל חיי מחויב אליה, כי היא אימא של הילד שלי... אתה יודע מה, גם אם אני לא אוהב אותה, גם אם לא הייתי בוחר בה כתברה, גם אם לא מעניין אותי, היא אימא של הילד שלי, אני מחויב אליה, אני רוצה לאהוב אותה בשבילו..." (איתי)

ממצא המשקף את מידת הנצחתו של הקשר הזוגי באמצעות האבהות, מתייחס למיקומו של בן-הזוג בנרטיב ההורות. נראה כי המיקום בו הוזכר בן-הזוג לראשונה בראיון, משקף את ההבדלים היחסיים בין הקבוצות. בחלק מהמקרים בן-הזוג נכח כבר בראשיתו של סיפור האבהות, ואילו במקרים אחרים בן-הזוג הוזכר מאוחר יותר, בהתאם להשתלשלות העניינים.

רוב האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות הזכירו את בני-זוגם בשלבים מוקדמים יותר בסיפור האבהות, לעומת חבריהם שבחרו בהורות המשותפת. מרבית האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, הזכירו את בן-זוגם כבר במשפט הפתיחה של סיפור האבהות (נועם, אילן, עומר, דקל, רועי ויוחאי). שני האבות הנותרים הזכירו אותו בשורה השלישית והשישית (אלי ואייל בהתאמה). לעומתם, מבין האבות שבחרו בהורות משותפת רק אחד הזכיר את בן-זוגו כבר במשפט הראשון (איתי), והשאר לפחות לאחר עשר שורות (אורי, ארז ועידן).

לסיכום, ממצאי המחקר מצביעים על מספר הבדלים בין האבות שבחרו בהורות משותפת לבין האבות שבחרו בשתי החלופות האחרות ביחס לסוגיית הזוגיות. נראה כי בקרב האבות שבחרו בהורות המשותפת, לרוב רק אחד מבני הזוג רצה להפוך לאב. בהתאם לכך, אבות אלו פחות התמקדו בחשיבות של מעמד הורי שוויוני בין בני-הזוג. מנגד, בקרב האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, עולה כי הכמיהה לאבהות הייתה משותפת לשני בני-הזוג, ולרוב אף נחווה כתוצר של הזוגיות עצמה. אבות אלו העניקו



לזוגיותם מקום מרכזי בבחירה זו, והם הציגו את המעמד ההורי השוויוני של שני בני-הזוג כשיקול מכריע בבחירת המודל ההורי.

## **ב. החזון המשפחתי**

תמה זו מתארת את החזון והאידיאל ההורי-משפחתי של האבות. ממצאי המחקר מצביעים על הבדלים בין חזון המתמקד בחוויית האבהות לבין חזון המתמקד בחוויית המשפחתית. בנוסף, נמצאו הבדלים בין הקבוצות ביחס למבנה המשפחתי הרצוי, מבחינת מספר הדמויות ההוריות שיהיו לילד ומספר הבתים בהם יגור. כמו כן, נראה כי מינו וזהותו של השותף ההורי המועדף, משתנים בהתאם למודלים השונים.

### **1. הרצון להפוך לאב מול הרצון במשפחה; "רוצה להיות אבא" מול "רצינו להקים משפחה"**

רוב האבות שבחרו בהורות-משותפת סיפרו כי רצונם להפוך לאבות, היה המניע העיקרי למימוש אבהותם. אבות אלו ראו את הגשמת אבהותם כמטרה העיקרית, ופחות התמקדו בהווי המשפחתי:

"... זה ברור לי שחלק מהמימוש שלי כבן-אדם, זה להיות הורה..." (אורי)

"... תמיד ידעתי שאני רוצה להיות אבא, מגיל מאוד צעיר..." (ארז)

"... והייתה איזה גחמה שעלתה ברגע... שאני חושב שאני רוצה ילדים... אז נראה לי שזה נכון בשלב הזה, להתחיל לעבוד על זה, לראות מה עושים ואיך עושים... ארבע שנים [קודם] בכלל לא חשבתי או לא חלף לי אפילו בראש להיות אבא..." (עידן)

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות הדגישו אמנם את רצונם להפוך לאבות, אך במקביל גם את רצונם להפוך לתא משפחתי. ניכר כי אבות אלו ראו את חוויית המשפחתיות כמטרה מרכזית, לא פחות מרצונם להיות אבות:

"קודם כל יש בראש ובראשונה יש את העניין של התא המשפחתי, שרצינו אני ובן-זוגי, להקים משפחה משלנו... כאילו הרגשנו שאין לנו מה עוד לחכות, ולשנינו זה כבר מאוד מאוד בער העניין הזה, מאוד מאוד רצינו כבר. ממש הרגשנו שיש איזה ריק בחיים שלנו, שזה מה שצריך למלא אותו... הוא צריך להתמלא בילדים ובמשפחה, זאת הייתה החשיבה שלנו..." (נועם, פונדקאות)

"... וגם הצורך להחזיר בחזרה, לתת, לחוות אבהות, לחוות משפחתיות... [ב-] מצב שיהיה לנו ילד

משותף, נוכל לחוותה משפחתיות הרבה יותר אמיתית, בוא נקרא לזה..." (דקל, אימוץ)

"החלטה של 'אנחנו רוצים להיות הורים ביחד, אנחנו מקימים משפחה', שכשאתה מגיע לזה, זה כזה

יואלה! זה מה שאנחנו רוצים! זה מה שיעשה לנו טוב!... יופי, יש לי בן-זוג, ואני נורא אוהב אותו, והוא

נורא אוהב אותי וסבבה, אבל אנחנו יכולים להוסיף עוד בן-אדם לבית הזה, שגם הוא, אני נורא נורא

יאהב אותו, והוא נורא נורא יאהב אותי. אתה מבין, זה כאילו להגדיל את האהבה בבית..." (רועי, אימוץ)

"מה שהוביל אותי לידיעה שאם אנחנו לא נוכל לגדל ילד ביחד, אז לא יהיו לנו ילדים... הכוח של הזוגיות

הביא את המשפחה..." (אייל, פונדקאות)

אחד האבות המאמצים חיזק בדבריו ממצא זה :

"... אנשים שרצו ילד בחרו בהורות משותפת, ואנשים שרצו משפחה בחרו באימוץ... או בפונדקאות..."  
(רועי).

עם זאת, יש לציין כי אב אחד שבחר בהורות משותפת הביע תפיסה שונה מזו שאפיינה את קבוצתו. אב זה התמקד בצורך שלו ושל בן-זוגו להפוך לתא משפחתי ולחוות משפחתיות, כחלק מכמיהתם לאבהות :  
"... שאנחנו רוצים שתהיה כאן משפחה... זה צורך באמת להפוך לתא משפחתי... צורך להתקרב, להפוך למשפחה..." (איתי)

## 2. מבנה המשפחה - דו-הורי גברי או רב-הורי עם אישה?

חלק זה בוחן את תפיסת האבות ביחס למבנה המשפחה הראוי והנכון ביותר עבורם. ממצאי המחקר מלמדים כי לסוגיית זהותם של הדמויות ההוריות, מינם ומספרם, היה משקל רב בקבלת ההחלטה של האבות, ביחס למבנה המשפחתי המועדף. שיקול מרכזי נוסף שהציגו האבות, התייחס למספר הבתים בהם הילד היה עתיד לגדול.

### 2.1 "אבא ואימא" מול "להזמין צרות; מישהי שלישית זרה"

סעיף זה בוחן את זהותם של השותפים האידיאליים להקמת משפחה, מנקודת המבט של האבות. האבות שבחרו בהורות משותפת תפסו את המשפחה כמערכת שבבסיסה צריכים לעמוד הורים משני המינים, אבא ואימא, ולפיכך טענו כי העדיפו לפנות למערכת משפחתית רב-הורית :  
"... ההיגיון אומר שכל אחד מאיתנו נוצר, אפילו ביולוגית מביצית ומזרע, ואני חושב שלא סתם יש את שני החלקים האלה. אני חושב שהדמויות של אב ואם בחיים של ילד, מבחינת ההתפתחות שלו, מבחינת מה שהוא יכול לקבל, הגבולות שלו... זאת-אומרת, התפקידים האלו הם תפקידים משמעותיים וחשובים בחברה שלנו כפי שהיא היום... התפקידים ההוריים של אבא ואימא, הם משמעותיים להתפתחות של הילד, כי אני חושב שיש דברים שאני כאבא, בגלל שאני גבר, יכול לתת, ויש דברים שאני לא יכול לתת..."  
(אורי)

"... אתה לוקח עכשיו ילד, ואתה מציב בפניי משפחה של אבא ואימא, ה-traditional, כאילו סטרייטים, או אבא ואבא או אימא ואימא- 'אבא ואימא' זו דעתי! גם אם זה ישמע הכי הומופובי בעולם... זה לתת את הבסיס הכי טוב, והכי נורמטיבי..." (עידן)

אחד האבות שבחר בהורות-משותפת סיפר כי בן-זוגו דוגל בתפיסה משפחתית זו. במקביל, לגבי עצמו, הדגיש שאמנם הוא אינו מאמין בתפיסה זו, אך מכיר ביתרונותיה :  
"... הוא [בן-הזוג] מבחינתו ידע שצריכה להיות אימא בתמונה..."; "...עם כל זה שאמרתי ששני אבות, יכולים לגמרי [לתת לילד את] כל מה שהוא צריך; בתור הומו, אני מתקומם נגד זה, סליחה! מה יש לי שיש שם, שאני לא יכול לתת! אז זה יש לה רחם, לי אין רחם, אבל אני עדיין חושב שהמבנה ההורמונאלי

השונה שהפך אותי להומו, שם שם איזה איכויות נשיות שהן יכולות להעניק גם וגם, ולתת לילד הזה... מפגש עם אבהות שהיא מאוד גברית, אבל גם מאוד עם יכולות הכלה נשיות אימהיות... עם כל זה, אני חושב שזה... שלתינוק שלי עכשיו יש את הציצי של אימא שלו, שהוא יכול לינוק ממנו, איזה כיף שאני יכול לאפשר לו את זה... החלב-אם הזה... " (איתי)

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות ראו את ההתחלקות בהורות עם השותפה ההורית, החיצונית לזוגיות, כהימור וכסיכון לחיי המשפחה והזוגיות. לדבריהם, בהורות המתחלקת עם אישה "זרה", שהקשר עימה נוצר למטרת ההורות בלבד, קיים צפי לבעיות וקשיים רבים יותר, מאשר בהורות המתבססת רק על התא הזוגי המוכר. הם ראו בהכנסת אישה "זרה" למערכת הזוגית שלהם, ובהתחלקות עמה את התפקיד המורכב של גידול הילדים, "זימון צרות" ו-"פיצוץ אוטומטי":

"... אם הייתי צריך לחשוב עליו ועל בן זוגי, ועל עוד מישהי או עוד זוג נשים... במקרה כזה שאנחנו ועוד מישהי עושים ילד, כבר יש שלושה הורים לילד וזה היה לי בלתי אפשרי לתפוס... אני חושב שזוגיות כשלעצמה היא קשה... יש הרבה עבודה בכל זוגיות. וילדים זה המון עבודה, זו עבודה מאוד קשה... להוסיף לזה מישהו שלישי? בעיניי זה בלתי אפשרי, פיצוץ אוטומטי... " (אייל, פונדקאות)

"... החלטנו ללכת על אימוץ ולא על הורות אחרת, ללחץ עם אישה, לא רצינו להכניס עוד צלע למשוואה... הבנו שאנחנו לא רוצים עוד הורה לזוגיות שלנו, ואז החלטנו שאנחנו הולכים על אימוץ... בהורות משותפת, אתה צריך מאוד מאוד לבחור פרטנר או פרטנרית ראויים וזה לא קל. שבפונדקאות ובאימוץ, אתה עם עצמך ואתה יודע מי אתה ומה אתה... " (אלי, אימוץ)

"... שאתה מכניס מישהי זרה לחיים שלך, אתה צריך להסתדר איתה כל החיים. לטוב ולרע, ויש סיפורים מדהימים, של הצלחות מדהימות. יש סיפורים נוראיים של זוגות שאני יודע שגמרו בבית משפט, ויש סיפורים שסוחבים את זה, כי אין מה לעשות; הבאנו ילד ביחד, ואנחנו צריכים להיות איתו... אחד הדברים שאני נוהג תמיד להגיד, שהורות משותפת אם זה הולך טוב, זה האופציה המושלמת להורות בעיניי. אבל אין guaranty שזה ילך טוב... זה משהו שיודעים רק בדיעבד, אחרי 10-5 שנים, ובגלל שאני חושב שהסיכון פה כל-כך גדול, אני מאוד שלם שהלכנו לפונדקאות... " (עומר, פונדקאות)

"... [מספר על חבר שבחר בהורות משותפת, שכיום מסיבות כאלו ואחרות אינו רואה את הילד] תראה איך החיים מתגלגלים, כי המרת על המשפחה, ותראה איזה בלגן, זוועה! זוועה! " (רועי, אימוץ).

"... לא רצינו להכניס מישהי שלישית, זרה, למעגל המשפחתי שלנו... גם מסיפורים אישיים שאני מכיר, שלפעמים זה עובד מאוד טוב, ולפעמים זה גם יכול מאוד להתקלקל ולהתבחבש... " (נועם, פונדקאות)

אחד האבות שבחר בפונדקאות טען כי חששות אלו התעצמו אצלו נוכח תפיסתו את פרופיל הנשים הפונות למודל ההורות-המשותפת. לתפיסתו, נשים אלו ברובן הן נשים מיואשות ובעייתיות בכל הנוגע לתחום היחסים הבינאישיים:

"... אנחנו מכירים סיפורים מאוד קשים, של מערכות יחסים מאוד קשות עם האימא, שזאת מישהי שבדרך-כלל היא מישהי זרה שאתה מכיר למטרה הזאת, ואתה נכנס איתה למערכת יחסים שהיא כמו נישואין לכל החיים... עכשיו אני אומר, הנשים שמגיעות למסלול הזה, הן מגיעות אחרי שהם התייחסו למצוא חתן, אז... הם לא מצאו חתן, כי באמת יש להן איזה בעיה של יחסים בינאישיים... זה נשמע לי, לא יודע, להזמין צרות..." (אילן)

מעניין לראות כי נשים אלו נתפסו גם בעיני חלק מהאבות שבחרו במודל ההורות-המשותפת, כנשים בעייתיות המתקשות ליצור יחסים בינאישיים, ולעיתים אף כנשים נצלניות. לפיכך, אבות אלו עשו מאמצים למצוא ביניהן שותפה הורית מתאימה וראויה:

"... באתי מראש עם ידיעה שאותה אישה שאני אעשה איתה את התהליך הזה, יש לה את המאפיינים משלה. היא כנראה תהיה מבוגרת יותר, היא נמצאת במקום של ויתור על זוגיות משלה, לפחות כרגע, והמחשבה של להביא ילד בצורה יותר נורמטיבית, של נישואין, משפחה וכו', בוודאי תסכולים מקשרים זוגיים. זאת-אומרת, הייתה לי איזושהי תפיסה מסוימת לגבי אותה אישה פוטנציאלית שאני כנראה אפגוש. ניסיתי להתאים גם את הציפיות שלי, אבל עדיין היו שמה חלקים נורא בעייתיים, לפחות לאלו שפגשתי..." (אורי)

"... מה שלא מצא חן בעיני, שרוב הנשים שהיו שם, זה היה כמו איזה "demand list", זה היה כמו: 'אני מחפשת מישהו שהוא מבוסס כלכלית, אמיד, עובד, בעל תואר אקדמי', כל מיני דברים כאלו. כאילו, סליחה?! אני בא אליך לאיזושהו ראיון עבודה או שאת מחפשת מישהו שהוא בנאדם שיהיה אבא לילדים שלך ובצורה משותפת להביא ילד? בנק אני לא!!! אני זוכר שמאוד התרגזתי על זה, ראיתי עוד מודעה ועוד מודעה, והן נשמעו כאילו הן לא ממש סגורות על עצמן..." (עידן)

נראה כי החששות והטיעונים שהביעו המרואינים כנגד השותפות ההוריות אוששו לעיתים. בפועל, אנו רואים כי לרוב האבות שבחרו בהורות משותפת הצדיקו בדיעבד חששות וטיעונים אלו, ברמה כזו או אחרת:

"... [השותפה ההורית] היא אחלה בן-אדם, באמת, אבל החוסר הכי גדול שלה שלא היה לה זוגיות. היא לא יודעת מה זה זוגיות, היא לא יודעת מתי לוותר, מה לתת... היא מאוד מאוד תלויה, והיא זקוקה לעזרה... היא לא easy going... היא מאוד דומיננטית ומאוד תובענית... [היא] לא חוותה זוגיות עד היום... מבחינתה זה כל העולם נגדה, כולל אנחנו... אין לה את הרכות הזאת להבין שאנחנו זה לא האויב, אנחנו זה משפחה..." (אריז)

"... האימא שהיא אשכרה... היא עלוקה, עוד כסף, ועוד כסף ועוד כסף ועוד כסף ועוד מישהו שמתערב לך בחינוך. היא רשמה אותם [את הילדים] עכשיו לכן דתי, המטומטמת!!! בגלל זה המאבקים, ומאבקים

שדורשים ממך זמן, סבלנות, כסף כאילו... בשביל מה? כשאתה יכול להתרכז כולך בגידול של הילד..."

(עידן)

"..... יש לה [לשותפה ההורית] בעיה בביטחון בקשרים... כל הקשר הזה המורכב [של ההורות

המשותפת], מתיישב על בעיות [שלה] בקשרים בכלל עם אנשים, קשרים אינטימיים... (אורי)

האב הרביעי לא מנה קשיים מיוחדים באופיין של שתי האימהות של ילדיו. עם זאת, טען כי המצב

האידיאלי עבורו היה במבנה משפחתי דו-הורי, ללא "אף אימא בתמונה":

"...ובאיזשהו מקום הפנטזיה שלי היא להורות שלי, של [בן-זוגי], לשני ילדים, ושלא תהיה אף אימא

בתמונה. אני כאילו מתקומם נגד זה שהיא לא נותנת את הילד. בחצי שנה הראשונה הוא יותר יגור אצלה,

ושהיא נתקעת לי מתחת לרגליים, וכאילו "לכי קיבינימאט, תני לי להיות עם הילד שלי! מי את?!!" אני

מכיר אותך שנה וחצי, קישטה! יש לי בן-זוג 19 שנה, אני לא צריך עוד אישה, עוד בן-אדם בחיים. מספיק

אימא שלי תופסת מקום של עשרה אנשים. מה? מה קרה?" אני צריך לוותר על הפנטזיה הזאת של הורות

לבד, עם [בן-זוגי], תא משפחתי... כאילו המאבק הזה בין... בין המודל שהיו כיסופים אליו, לבין המודל

שאני חי בו, פתאום התפרץ. כאילו זו הייתה איזושהי פנטזיה שהחזקתי אותה, ולא הייתי מודע אליה..."

(איתי)

## 2.2 "בלי משולשים ומרובעים" מול "סופר האהבה שבעולם"

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות הדגישו כי רצו לממש את אבהותם במבנה משפחתי דו-הורי ולא רב-

הורי. אבות אלו ציינו כי העדיפו שלא להיכנס ל-"משפחה מפוצלת" או למורכבות של משפחה המתבססת

על "שותפים מבחוח, משולשים ומרובעים". כל האבות ציינו שיקול זה כאחד השיקולים המכריעים

בבחירת המודל ההורי:

"...[רצינו] שאנחנו נהיה ההורים הבלעדיים, לגדל את הילדים בבית שלנו, בלי שותפים מבחוח, בלי

משולשים, מרובעים, וכל מיני דברים שנראים לי נורא מורכבים... (נועם, פונדקאות)

"...האפשרות שנהיה באמת הורים, בלי גלגל שלישי וכלי עניינים אחרים. ברגע שהבנו שזה אפשרי, זה נתן

לנו את הפוש הכי חזק [להפוך לאבות], כי בדרכים האחרות, לא יודע אם היה יוצא... אבל בגלל שהיה לנו

ברור שאפשר, וראינו שאפשר, זה נתן לנו פוש מאוד רציני..." (רועי, אימוץ)

"... אני התעקשתי על מודל של שני הורים, ולא יותר משני הורים. היה לנו חשוב לעשות את זה כזוג... גם

לגדל ילד אחד עם בן-זוג, זו עבודה מאוד קשה... זה תהליך מאוד מאוד מורכב לעבור ביחד, ולשרוד אותם

[את התהליכים] כזוג... ואני חושב שלעבור את זה עם עוד מישהו, ולהפוך את זה למשולש או להפוך את

זה למרובע של אנשים שצריכים לעבור את התהליך הזה, מאוד מאוד קשה... זה הרבה תסכול, זה הרבה

משברים, זה הרבה תהליכים בשביל להגיע להסכמה - ומגיעים להסכמה בזוג, הרבה יותר בקלות מאשר

עם ארבעה אנשים, אין מה לעשות... מבחינתי אני יודע איפה אני, ובמקום שלי, חד-משמעית לא הייתי

רוצה להתמודד עם הרבה הורים בתהליך הזה..." (אייל, פונדקאות)

"... זאת אחת הסיבות שרצינו לאמץ גם, שלא לקשור קשרים חיצוניים, כי אם למשל היינו עושים את זה עם לסבית נגיד, אז... יש לה [לילדה] אבא ואבא, ומצד שני אימא ואימא, וכמה סבות וסבתות יש לך? וזאת משפחה ענפה, ומה היא תגדל אצלנו בסופי שבוע או בחגים או איך? וזאת אחת הסיבות גם שהחלטנו לאמץ, שאנחנו נהיה תא משפחתי שלם, ולא מחולק עם עוד אנשים..." (דקל, אימוץ)

אחד מהאבות המאמצים אף הקצין טענה זאת וטען כי מודל הורות-משותפת אינו אלא מודל הורי המשריש תפיסה הומופובית, לפיה הורות של זוג הומוסקסואלים היא פחותת ערך מהורות של זוג הטרוסקסואלים. לדבריו, איש לא יעיז להציע את מודל ההורות-המשותפת כפיתרון לזוג הטרוסקסואלי עקר, בניגוד לפיתרונות של אימוץ ופונדקאות הנפוצים בסיטואציות אלו:

"...בוא עכשיו נמציא סיפור- אחותך התחתנה, ואחרי איזה שנתיים-שלוש-ארבע, היא אומרת לך "תשמע, לא הולך לנו, אני לא מצליחה להיכנס להיריון". האם היה עולה בדעתך להגיד לה: "את יודעת מה? שבעלך יעשה הורות עם איזה מישהי, ויהיה סבבה"?! רק להומואים מציעים את זה. ולמה מציעים את זה רק להומואים? כי אנשים לא תופסים את הזוגיות שלהם, את המשפחה שלהם שוות ערך למשפחה סטרייטית... ותמיד אני שואל את השאלה [הזאת], כי זה נותן נורא להבין... אתה בחיים לא היית מציע לאחותך דבר כזה "שבעלך ילך ויעשה הורות-משותפת", ולהומואים כן מציעים את זה. למה? כי כאילו מה? הזוגיות שלנו פחות יש לה ערך? המשפחה שלנו היא פחות ממשפחה אחרת?" (רועי)

שיקול נוסף שהציגו האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, נקשר לחששותיהם ממבנה משפחתי סבוך, אשר עלול להיווצר במצב בו בני הזוג ייפרדו בעתיד. אבות אלו טענו כי במבנה משפחה רב-הורי, שנקודת הפתיחה שלו "מפצלת" את המשפחה לשניים, עשוי להפוך מורכב אף יותר במקרה של פרידה, מאחר והפרידה תיצור "פיצול" נוסף:

"...שוב, אף אחד לא מבטיח לי שאני אשאר עם בן-זוגי לנצח, והוא עלול לקום וללכת יום אחד, אני עלול לקום וללכת יום אחד, אי אפשר לדעת. אני מקווה שלא, אבל גם אנחנו עלולים להתחתן שוב עם אנשים אחרים וליצור משפחה מרובת הורים או מורכבת יותר. אולי דווקא בגלל זה, היה חשוב לי להתחיל אותה ממקום מאוד פשוט, ולקוות שככה זה יישאר..." (אייל, פונדקאות)

"...תאר לך עכשיו, אנחנו נפרדים? מצב כזה שהילד הוא נגיד ביולוגית שלי, עם עוד לסבית. אז תאר לך כמה הסדרי ראייה צריכים להיות לילד הזה, [לבן-זוגי], שלכאורה מבחינה חוקית אין לו שום חוקיות על [הילד] שצריך לראות, ויש לו אימא ואבא שגם צריכים לראות, ויש את הצד השני... אני לוקח את המקרה הכי קיצוני, שגם לאימא יש בת-זוג, שגם קשורה לילדה. אז יש לה גם הורים שצריכים לחלוק עם הילדה, ויש גם לזאת שעשיתי איתה גם הורים, אז זה מיליון, ולפי איזה שיטת חינוך לחנך אותה? לפי הצד שני או לפי הצד שלה? ושמונה-מאות סבא וסבתא... אתה מבין את המסובכות של העניין? זה אחד השיקולים היותר משמעותיים לא לחלוק..." (דקל, אימוץ)

"... מה קורה אם הם נפרדים? שזה כבד... מה קורה? באמת מה קורה? מה הוא מאבד את הילד שלו? מה אומרים לילד? האם הזה שהיה אבא שלך, מפסיק להיות אבא שלך? מה? איך זה עובד? ונגיד שהם נפרדו וזה עבר בשלום, ולאבא שלך בן-זוג חדש, אז מה קורה עכשיו? אז נוסף לילד הורה או שההוא... מה?!

עכשיו זה ילד, אתה לא יכול, זה לא אנשים מבוגרים שיכולים, אתה יודע, לבלוע גאוה ולשים את האגו רגע בצד. זה ילד!!! הוא לא מבין מה... תחשוב על עצמך, שפתאום [ההורים שלך] היו אומרים לך בגיל 5, טוב, 'תשמע עכשיו אנחנו נפרדים. אז אבא הוא כבר לא אבא שלך, ואני מביאה מישהו אחר שהוא יהיה אבא שלך', ואחרי שנתיים זה שוב מתפרק... הורים זה מהרגע הראשון עד הרגע האחרון. אי אפשר להחליף, זה לא משתנה, זו התחייבות נצחית שהיא מעבר לכל הדברים האחרים..." (רועי, אימוץ)

אבות אלו התייחסו לקווי הדמיון שבין המבנים הדו-הוריים שנוצרים במודלים של אימוץ ופונדקאות, ובתוך כך ציינו כי קיים הבדל מהותי בינם לבין המודל ההורי שנוצר באמצעות ההורות-המשותפת:

"... אני חושב שההבדל בין פונדקאות או אימוץ ל-[בין] הורות משותפת, בא ממקום אחר לגמרי, הוא קשור לחלוטין לנושא של הורות, זאת-אומרת לניהול המשפחה, הרבה יותר מאשר גידול הילד ברמה האישית..." (אייל, פונדקאות)

"... בגלל שאנחנו רוצים תא משפחתי שלנו, שלא נחלוק את הילדים עם אנשים אחרים, והדרך היחידה לעשות את זה, זה או פונדקאות או אימוץ..." (דקל, אימוץ)

האבות שבחרו בהורות משותפת, לעומת זאת, ראו את היתרונות של מערכת משפחתית רב-הורית. לתפיסתם, ככל שיש לילד יותר דמויות הוריות, כך גם תגדל כמות האהבה שהילד יוכל לקבל:

"... למעשה הם זכו בשתי אמהות ושני אבות, ולמעשה משני הצדדים יש להם סבא וסבתא וזה וכאילו זה סופר האהבה שבעולם, וזה רק טוב..." (עידן)

"... דמויות הוריות לילד, *the more - the merrier*, כאילו כמה שיותר, זה לדעתי זה יותר טוב, והוא יכול להיתרם מזה..." (אורי).

אב נוסף אף טען כי הורות כזאת הינה יתרון גדול עבור הילד, מאחר ומסייעת לו לפתח קשר נכון יותר עם הוריו, בכך שמפחיתה את הסימביוזה ביניהם, ומלמדת את ההורים "ללמוד להיפרד" מהילד כבר מרגע לידתו:

"... מהרגע שהילד נולד, אתה בעצם צריך ללמוד להיפרד ממנו, והפרידה הולכת וגדלה ככל שהוא גדל. ואני מרגיש שנגיד זה שאימא שלי, לא ידעה להיפרד ממני... גרם לזה שאני מאוד רחוק ממנה, לצערה... אני חושב שהסימביוזה... הרצון לבעלות על הילד... יוצר הרחקה, וברגע שהילד שלי נולד, בעצם הייתי צריך לשחרר אותו לבית השני שלה. אני זוכר שהייתי מביא אותו לנן, ועכשיו אני לא אראה אותו יומיים... [הייתי] מת מזה, הייתי פשוט הולך וחוזר הביתה מהנן, ופשוט בוכה על מה אני אעשה עכשיו, שאין לי את הילד הזה. כאילו מה אני אמור לעשות עכשיו שלושה ימים? המקום הזה שהייתי עוזב את



הגן, בוכה ומרגיש קרוע, ואז בעצם אתה לומד, שאוקיי, אתה עושה חיתוך, והילד נשאר בתוכך, אבל כרגע אתה מתפנה לחייך. אתה יודע שלילד כרגע יש מישהו שבאמת איתו, הקושי שלך הוא יותר גדול משלו... זה נותן לי המון חופש... אז אני שמח על המודל הזה..." (איתי)

### 2.3 חשיבות למספר הבתים בהם גדל הילד; "לא משהו בשני בתים" מול "בית אצל אימא ובית אצל

אבא"

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות הביעו העדפה ברורה למשפחה החיה יחד כמערכת קוהרנטית, בבית אחד בלבד, ולא כשני תאים משפחתיים נפרדים:

"... ככה רצינו לגדל את הילדים שלנו, זה המודל, על אף המורכבות שלו... ולא לחיות בשני בתים. זה נראה לי מאוד מורכב לחיות בשני בתים מגיל אפס. זה נראה לי מאוד מורכב שבין ההורים אין קשר, אלא רק ליצירת הילד הזה. זאת לא משפחה! זה היה נראה לנו הרבה יותר נכון... המשפחה שאני רוצה לראות, זה משפחה, זה לא משהו מפוצל, זה לא משהו בשני בתים..." (יוחאי, אימוץ)

"... היתרונות של פונדקאות זה... בית פחות או יותר נורמאלי, שהילד ישן שבעה ימים בשבוע בחדר שלו, במיטה שלו. הוא לא עובר בין בתים, ואתה בעצם כאילו אחראי להכל... זה יתרון גדול..." (עומר, פונדקאות)

"... מה שבאימוץ גם אנחנו מגדלים אותם... כתא משפחתי יחיד מהבוקר עד הלילה, לא נצטרך לחלוק את זה, לא שבתות, לא חגים, לא שום דבר..." (דקל, אימוץ)

לעומתם, האבות שבחרו בהורות משותפת לא ראו בעיה בהקמת משפחה אשר מראש מיועדת להיות משפחה דו-גרעינית, ובה ישנם שני בתים לילד. אב אחד טען שזהו מצב טבעי עבור הילדים, מאחר והתרגלו לחיות כך מיום לידתם:

"...הילדים מהיום הראשון שהם נולדו, הם לא מכירים משהו אחר. הם מכירים שיש בית אצל האימא, בית אצל האבא..." (עידן)

אב אחר הוסיף וטען כי מגורים בשני בתים שונים, עשויים לפתח ולהעשיר את חיי הילד, מאחר והילד חווה חוויות שונות בכל אחד מהבתים, ובכך כל בית מעשיר את עולמו באופן אחר:

"...[הילד] הוא ילד באמת מאוד מיוחד, בזכות ההורות המסוימת הזאת, שמאפשרת לו כמו שפסיכולוגית ילדים אמרה לי פעם... שילד בעצם רואה את תפיסת-העולם של אבא שלו, ורואה את תפיסת-העולם של אימא שלו, ויש לו בחירה בין שתי תפיסות שמעשירות אותו. בסופו של דבר זה לא באמת ככה, כי יש בית אחד, ובעצם, [הילד] לא באמת יודע מה זה [תפיסת-עולם שונה]... אבל אותה פסיכולוגית אמרה שזה בעצם מה שאני מאפשר לו; יש לו באמת שני בתים שונים, יש לו בית של אבא, ששומע בו מוסיקה כזאת, והוא מתנהל בצורה כזאת... יש לו את הייחוד שלו, ויש את הבית של אימא, שהוא אחר לגמרי, שומעים בו מוסיקה אחרת, ויש לו התנהלות לגמרי אחרת..." (איתי)



לסיכום, ממצאי המחקר מלמדים כי התפיסות של האבות ביחס למבנה המשפחה הרצוי עמדו בבסיס הבחירה. האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות שמו דגש על החוויה המשפחתית, ובהתאם העדיפו ליצור מבנה משפחתי דו-הורי גברי. לעומתם, האבות שבחרו בהורות משותפת שמו את הדגש על החוויה האבהית, והעדיפו ליצור מבנה משפחתי רב-הורי, המכיל בתוכו גם אם לילדיהם.

### **ג. רצף החוויה ההורית**

תמה זו מתארת את החשיבות שהעניקו האבות לרצף חוויית האבהות, הצפויה להתקבל בכל אחד מהמודלים. הועלו שתי סוגיות הקשורות לרציפותה של שהות הילד אצל האבות. הראשונה, עסקה בחשיבות שיש לגידול תינוק מרגע לידתו. השנייה, עסקה בזמן שהות של הילד בבית האבות.

#### **1. חשיבות המיחוסת לגיל הילד בתחילת ההורות; "ילד שמתחיל את החיים ברגל שמאל" מול**

##### **"מציאות ברת תיקון"**

האבות שבחרו בפונדקאות ייחסו משמעות רבה לגידולו של הילד החל מרגע לידתו. אחד האבות ייחס זאת לרצונו לחוות את ההורות באופן מלא, מתחילת חייו של הילד:

*"... אני הייתי מאוד שמח גם לאמץ, אבל הייתי שמח אם הייתי יכול לאמץ תינוק.... [בפונדקאות] הילד אצלך מחדר לידה, אנחנו גזרנו לו את חבל הטבור..." (אילן)*

האבות האחרים הדגישו את חששותיהם מפני הנוקמים הנפשיים וההתפתחותיים שילדים עשויים לחוות בזמן שהותם בבתי-יתומים, ללא דמות הורית קבועה ו/או טיפול ראוי:

*"... וגם מהמקרים שאני מכיר של אנשים שכן אימצו מחו"ל, אז בדרך-כלל זה מכל מיני עולם שלישי כאלו, שלא מקבלים את התינוק מיד, אפילו שהוא מיועד לך מלידתו. וזה לוקח... זה עניין של פרוצדורות וזה, ובמקרים שאני מכיר, הילד הגיע אליהם כשהוא היה שנה, שנה ושלושה חודשים, אפילו שנה וחצי, שאותי זה מחריד. זאת-אומרת, דווקא בגלל שאני מהתחום [הפסיכולוגי], ואני מאוד מתעסק בהתפתחות הילד, ויודע כמה שהשנים הראשונות הם קריטיות בהתפתחות ועיצוב האישיות... תחשוב על ילד שאת השנה ומשהו הראשונה שלו הוא בילה באיזה בית-יתומים בסוף-העולם, בתנאים לא תנאים, וההשלכות של זה על האישיות שלו... זה מלחיץ אותי נורא, זה די מזעזע אותי... ילד שמתחיל את החיים שלו ברגל שמאל... אני לא יודע מה עבר עליו בשנה, שנה פלוס הראשונות. אני יכול לדמיין שעברו עליו דברים לא טובים..." (נועם)*

*"... אימוץ לא היה אופציה מבחינתי, כי יש לי במשפחה שני ילדים מאומצים. ילדה שאומצה בגיל שנתיים*

*וחצי ותינוק. הילדה שאומצה בגיל שנתיים וחצי שרוטה לחלוטין, לחלוטין, לחלוטין... מה גם שהיו כל מיני כתבות בשנים האחרונות על אימוץ של ילדים בגילאים מתקדמים, שזה עלול להיות הרסני, כולל הורים שמצטערים על הרגע שהם אימצו. מכיוון שידענו ש... הסיכוי שלנו לאמץ ילד בן יומו הוא אפסי,*

*האימוץ ירד מהפרק לחלוטין..." (עומר)*

האבות המאמצים אמנם הכירו בחששות אלו, אך במקביל טענו, בהתבסס על ניסיונם האישי ועל מחקרים שקראו, כי הילדים יכולים לצמצם תוך מספר שנים את הפערים הללו. זאת, בהנחה שהם יזכו לטיפול מיטיב:

"... דבר שני, ילדים שאומצו עד גיל שנתיים, ויש לזה גיבוי מחקרי מפה עד להודעה חדשה, סוגרים תוך שנים ספורות- בתנאי שבאמת יש להם את התנאים הסביבתיים, מה שהם צריכים- הם סוגרים את הפער. הילד שלי ספציפית הוא אין לו שום פערים, הוא הלך בגיל עשרה חודשים, והוא יכול להגיד לך בכיתה א', כמה זה שבע אחוז של 200, הוא ככה אומר לך..." (רועי)

"... תראה, בוא נגיד, שאף ילד הוא לא חף מבעיות... לגבי האימוץ, השיקול שלי אם לאמץ או לא, זה לא היה בגלל אם הטראומה שהם יעברו או לא יעברו, או עברו וכל מיני כאלה. אני לא מתכחש לזה שיכולות להיות להם [לילדים] בעיות בעקבות השנה הזאת, ועברה [עליהם] שנה לא קלה, אבל סך-הכל אני חושב שהם ילדים נורמטיביים לחלוטין... הם לא חריגים, להיפך, הם חריגים במובן החיובי של המילה. הרבה מעבר למוצע. אין בעיות לא חברתיות, לא לימודיות, לא התנהגותיות... זאת-אומרת, אני לא יודע מה יהיה בעתיד, כרגע אין שום בעיה חריגה ואני מקווה גם שלא תהיה..." (דקל)

אב מאמץ נוסף אף סיפר כי במדינה ממנו אומצו ילדיו, הילדים שהו אצל משפחה אומנת עד האימוץ, ולא בבתי יתומים. לדבריו, סיטואציה זו הפחיתה עבורו את חששות אלו:

"... הבחירה שלנו בסופו של דבר הובילה אותנו ש-[הילדים] הגיעו ממצאיאות אחרת [מאם-אומנת ולא מבית יתומים]. אני חושב שהמצאיאות של ילדים שבאים מבתי-ילדים היא קשה, [אבל] זה לא אומר שהיא לא בר-תיקון..." (יוחאי)

מעניין לראות כי האבות שבחרו במודל ההורות-המשותפת לא העלו את סוגיה זו, המתייחסת לתחילתה של ההתקשרות ההורית. אמנם אבהותם התחילה מרגע לידת התינוק, אך בפועל ילדיהם שהו אצל אמהותיהם כמעט באופן מוחלט, עד לסוף תקופת ההנקה.

## 2. חלוקת המגורים של הילד עם גורם חוץ-זוגי; "להיות הורים במשרה מלאה" מול "יש גם שעות של

### מנוחה"

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות סיפרו כי לא רצו לחלוק את הילד שלהם עם גורם נוסף מחוץ למערכת הזוגית. אבות אלו הדגישו כי היו מעוניינים להיות הורים "במשרה מלאה", "24 שעות ביממה". מודל ההורות-המשותפת נחוה עבורם כמודל בו החוויה ההורית הינה "חלקית" ו-"קטועה":

"... לא רצינו להיות הורים במשרה חלקית, שהילד נמצא אצלם פעמיים בשבוע וכל סוף שבוע שני, רצינו להקים משפחה... ולעשות את זה עם מישהי, מבחינתי ומבחינת [בן-זוגי], לא ממש ענה על מה חיפשנו... היה חשוב לנו להיות הורים ב-'משרה-מלאה', זאת-אומרת אני קורא לזה במשרה מלאה. להיות הורים 24/7, ולא קצת לשבוע..." (נועם, פונדקאות)

"... היה לנו מאוד ברור שאנחנו רוצים להיות משפחה שלמה, ולי היה איזושהי תחושה שאימוץ מבחינתי יעשה אותי הרבה יותר אבא, מאשר הערוץ של שותפות-הורית, בלי קשר בכלל לביולוגיה. כאילו האפשרות הזאת של לראות את הילד פעמיים בשבוע, ועוד כל סוף-שבוע שני... הייתה נראית לי חוויה הרבה פחות מלאה ומשמעותית, שמייצרת חוויה לא שלמה של אבהות סביב הקונצפט הזה, סביב מודל כזה... זה לא יעזור, זה אחרת... והיה נראה לי הרבה יותר שלם ומלא ומרגש ועוצמתי... בעצם החוויה של האימוץ מאפשרת לנו להיות, או מאפשרת לי להיות אבא 24 שעות ביממה, וזה מה שרציתי..." (יוחאי, אימוץ)

"... כי כשאתה מגדל ילד part time, יש לך איתו רק חצי מהזמן, או שיש לך אותו רק סוף-שבוע בשבועיים ופעמיים בערב, אני חושב שההשפעה עליו היא נמוכה יותר, אני חושב שהקשר שלך איתו הוא שונה. זה כמו מבחינתי זוג הורים גרושים, שמגדלים ילדים..." (אייל, פונדקאות)

"... גם במצב הכי אידיאלי, שאתה והאימא אחוקים חברים וסתבוקיה גדולה, בסופו של דבר יש לך ילד פעמיים בשבוע, ופעם בשבועיים סוף שבוע. זה לא מה שרצינו... בשנתיים ראשונות הילד רק אצל האימא, אומרים עד שהוא גומר לינוק, ואחרי זה הוא פעמיים בשבוע אצלך... זה לא... זה פשוט לא מה שרצינו... זה כמו להיות אבא גרוש..." (אילן, פונדקאות)

שני אבות שבחרו במודל ההורות-המשותפת טענו כי בחרו במודל זה, לאור חששותיהם מאבהות רציפה ואינטנסיבית. אחד מהם אף טען כי בחר במודל ההורות-המשותפת מאחר ולא רצה מלכתחילה להיות המטפל העיקרי של ילדיו. האב השני קישר זאת להעדר הרצון של בן-הזוג לגדל ילד:

"... [בפונדקאות] אני אגדל את הילד... מה אני השתגעתי? גם לא חשבתי שיהיה לי את הכישורים האלו. התפלאתי לגלות את זה... אני לא רואה את עצמי מחתל, מאכיל, קם בלילה... אני הולך לישון וחי חיים ללא לוח זמנים מסודר.... אז פונדקאות לא היה לי ספק שזה לא משהו שאני עושה כי לא רציתי בהתחלה לגדל אותם..." (עידן)

"אני חושב שלקונסטלציה הזוגית שלי ושל [בן-זוגי], עם חוסר הרצון שלו בילד... גם השחות האינטנסיבית המשותפת [של ילד משותף] וזה, אני חושב שזה [מודל ההורות-המשותפת] הכי מתאים" (אורי).

שני האבות הנותרים לא העלו נקודה זו כחלק ממערך השיקולים. יחד עם זאת, הם הדגישו בדיעבד את היתרון הגלום במודל ההורות המשותפת. יתרון זה מתבטא עבורם באפשרות להיות הורים, ובמקביל עדיין להיות בעלי זמן פנוי, בו הם יכולים לפתח את עצמם, את הקריירה ואת חיי החברה שלהם. האבות תפסו מודל זה כמודל המאפשר להם "לאכול את העוגה, ולהשאיר אותה שלמה". האבות אף ציינו כי מודל ההורות-המשותפת עשוי להעצים את הזוגיות שלהם. לדבריהם, האינטנסיביות ההורית הנמוכה יחסית, מאפשרת להם יותר זמן זוגי פנוי ביחס להורים אחרים:

"... אני חייב להגיד שיתרונות של הורות-כזאת, של ראשון-שני-שלישי... ושבבת מתחלקת. יש משהו בזה שאני ראשון-שני-שלישי... איש עמל שעובד ויוצר ונפגש עם חברים שלו, ומזדיין בקולות עם החבר שלו, בלי שצריכים לסגור את הדלת, זה שמחה גדולה, ו... ואז מגיע הילד שלך, אתה בא לקחת אותו מבית-הספר, ו... אתה לגמרי איתו, כאילו, אנחנו לגמרי איתו. אין לו, אין בייביסיטר. לי זה נורא מתאים, משום שהקונפליקט הנורא של כל-כך הרבה אימהות - של 'איך אני מצליחה להיות בעבודה ועם הילדים?', וכל הזמן רגשות אשמה- ממני יחסית נחסך... הורות כזאת מאפשרת לך באמת להיות ב... לאיכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה... כאילו להיות לגמרי הורה, ולגמרי יוצר של חייך... " (איתי)

"... יש משהו באינטנסיביות של הורות שהוא לוקח המון אנרגיה. הוא משנה מאוד את החיים, ואני חושב שבמבנה הזה, גם לי וגם [לשותפה ההורית] יש גם את הפנאי שלנו בלי [הילד]. זאת-אומרת אני כאילו בתפקיד כל הזמן, אבל לפחות ברמה הפרקטית יש גם שעות של מנוחה, גם לה וגם לי. שזה לדעתי יתרון. עכשיו אני לא אומר את זה ברמה האגואיסטית, גם, אבל לא רק. אני שומע מהמון הורים טריים, הורים בכלל, שהם שומעים על ההורות-המשותפת, הם אומרים 'וואי, איזה כיף לכם! כאילו, אז יש ימים שאתם לא רואים את הילד...' עכשיו זה קשה לי, אם אני לא רואה אותו איזשהו יום... אבל אני כן מצליח להבין שככל שעובר זמן, אז להורים זה קשה, האינטנסיביות הזאת היא קשה, ויש משהו במבנה הזה שכן מאפשר את הזוגיות שלי עם [בן-זוגי], לשמר חלקים ממנה, מאפשר פנאי, מאפשר חופש, מאפשר כל מיני דברים שאולי פחות מתאפשרים אם הייתי צריך להיות אחראי על ילד 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע..." (אורי).

כך או כך, נראה כי האבהות תרמה לפיתוח החוויה הזוגית בכל אחד מהמודלים, אלא שבאופן שונה; בתמה הראשונה, המתייחסת לזוגיות, עלה כי האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות ראו את השותפות ההורית בין בני-הזוג כחוויה שהעצימה ופיתחה את זוגיותם. לעומת זאת, עולה כי מודל ההורות המשותפת מעניק יותר זמן איכות לבני-הזוג, דבר המאפשר להם להעצים ולפתח יותר את התא הזוגי. לסיכום, אנו רואים כי תמה זו, העוסקת ברציפותה של החוויה ההורית בקרב האבות, כוללת שני היבטים מרכזיים. בהיבט הראשון, עלתה סוגיה על-ידי האבות שבחרו בפונדקאות, המתמקדת ברצונם לגדל תינוק מרגע לידתו. רצון זה עולה עקב חששותיהם מטראומה ומנזקים ההתפתחותיים שעלולים להופיע אצל ילדים מאומצים, מאחר ואינם זוכים לטיפול הורי ראוי עד לאימוץ. מנגד, האבות המאמצים טענו כי נזקים אלו הינם ברי-תיקון. בהיבט השני עולה סוגיה המתייחסת לתדירות הטיפול בילד. האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות טענו שהעדיפו לטפל בילדיהם באופן מלא וקבוע, לעומת האבות שבחרו בהורות משותפת, אשר הכירו ביתרונותיה של הורות פחות אינטנסיבית, המתחלקת עם השותפה ההורית. שני היבטים אלו משתקפים בדבריו של אחד האבות שבחר בפונדקאות: "... זה שילוב בין שני דברים שיש רק בפונדקאות... ילד שהוא גם רק של שניכם, וגם הוא אצלך מההתחלה" (אילן).

## ד. ביולוגיה וגנטיקה

ממצאי המחקר מלמדים כי הביולוגיה והגנטיקה היו גורם משמעותי נוסף במערכת השיקולים של האבות. נראה כי קיימת שונות בהתייחסותם של האבות לנקודת הפתיחה הביולוגית של ילדיהם.

**"מהזרע שלי" מול "מהגנים שלנו" מול "רגשות של אהבה"**

אבות שבחרו במודל ההורות-המשותפת הדגישו את חשיבותו של הגורם הביולוגי במערך השיקולים.

אבות אלו תיארו כי חשו צורך עז לילד ביולוגי, גם אם לא תמיד ידעו להסביר את מקורו:

"...היה לי איזשהו צורך שהילד יהיה ילד שלי, ביולוגית או גנטית. ואין לי שום דרך להסביר... חשבתי על

זה הרבה, ואין לזה שום הסבר הגיוני, זו פשוט תחושה, צורך..." (אורי).

"... מבחינתי... היה מאוד מאוד חשוב לי באופן אישי, שיהיה לי ילד מהזרע שלי... זה היה צורך מאוד

מאוד מאוד מאוד חזק, שהאפיל על הרבה מאוד דברים אחרים... היה חשוב לי שזה יהיה

מהזרע שלי, ולא יכולתי בנקודת הזמן ההיא לראות שום דבר מעבר לזה..." (ארו).

אחד האבות אף הדגיש כי בעיניו סוגית הביולוגיה הינה קריטית בחוויית ההורות:

"... קשר דם זה הקשר הכי חזק... לאמץ לא עולה אצלי בכלל בראש. כאילו... לא! מאמצים פודל, אבל

ילד?! אני רוצה אותו שלי... יכול להיות טפו טפו טפו... ולא הייתי מסוגל להביא ילדים וזה, יכול להיות

ש... אז זו האופציה היחידה, ויכול להיות שהייתי שוקל את זה. אבל [אם] אני יכול להביא ילדים משלי,

בטח שאני רוצה שיהיו משלי. אני כל הזמן מחפש שיגידו שהם דומים לי וזה..." (עידן)

אב אחר שבחר במודל זה הפגין יחס אמביוולנטי כלפי הגורם הביולוגי. מחד טען כי ברמה הערכית הוא

מתנגד לתפיסה הרואה בהורות הביולוגית הורות אידיאלית, אך מאידך סיפר כי המציאות מספקת לו

חוויה אחרת:

"... שאני מסתכל על [הילד], ואני רואה את העיניים, את המשהו ממני שם, זה מרגש אותי... אני עוד

מתנגד לזה, כי יש לי איזה התנגדות נחרצת לביולוגיה. היא הורסת לי את ה... המשענת קנה רצוף שבנתי

כל חיי, שביולוגיה לא משנה, ואני מתכחש לה, אבל נדבר בדוקטורט..." (איתי)

בקרב האבות שבחרו בפונדקאות מסתמנת תמונה מורכבת יותר. מחד נראה כי על-פי-רוב, גם בקרב

אבות אלו התעורר הצורך לילד ביולוגי, והודגשה חשיבותו של הגורם הביולוגי:

"... היה מאוד חשוב לנו שזה יהיה מהגנים שלנו... ממש הרגשתי ברמה האינסטינקטיבית ש... בא לי

כאילו שיהיה לי ילד גנטי שלי, שאני אראה את עצמי בקטן גדל... זה נרא אנוכי, זה נרא לא מפותח...

אבל ממש הרגשתי את זה ככה..." (נועם)

"... [מודל האימוץ נשלל] גם בגלל שזה לא ביולוגי שלי. כאילו חשוב לי, חשוב [לבן-זוגי], שהילד יהיה

ביולוגית שלנו..." (עומר)

"... עניין אותנו שהוא ביולוגי של אחד מאיתנו לפחות..." (אייל)

מאידיך, נראה כי רוב האבות שבחרו בפונדקאות, ויתכן אף שכולם, גידלו ילדים שאינם ביולוגית שלהם. סתירה זו הוסברה על-ידי האבות בשלושה אופנים; שניים המדגישים את חשיבותה של הגנטיקה המשפחתית על פני הביולוגיה האישית, והשלישי המדגיש את ההתקשרות ההורית, אשר אינה תלויה ביולוגיה.

ההסבר הראשון של האבות לסתירה זו נומק בכך שהדגש מבחינתם לא היה בהכרח על הורות לילד מזרעם, אלא התמקד ברצונם להיות הורים של ילד הנושא את המטען הגנטי-משפחתי:

"... אבל זה כן עונה לעניין של הביולוגיה, כי יצרנו שני ילדים שהם קשורים אלינו גנטית, שהם ביולוגית שלנו, להרכב המשפחה שאנחנו הקמנו. לא הבאנו ילד זר מברזיל, אלא יצרנו ילדים שאנחנו יצרנו... ובמובן הזה אנחנו כן נשארו בתוך הביולוגיה שלנו..." (נועם)

"... אחד הדברים שמאוד חזק, הוא הצורך בילד שקשור גנטית לך ולבן-זוגך... אני חושב שזה חשוב להורים, ילד שהוא מחובר אליהם איכשהו גנטית... אבל גם לבן-זוג. גם ילד של בן-זוג, זה לא ילד מחוץ למעגל הזה, זה לא ילד מאומץ. זה מישוהו שהוא קשור גנטית למשפחה, ויש בזה ערך מסוים..." (אייל)

ההסבר השני התמקד בחשש מאימוץ ילד נטוש, שהגנטיקה שלו אינה מוכרת וידועה:

"...אפרופו מטען גנטי, אני לא יודע עליו [על ילד מאומץ] שום דבר, ומי האימא שלו? מה האבא שלו? בעניין הזה סביר להניח, זה קצת נשמע, אני יודע, זה נשמע נורא וגזעני וזה... לא יודע, ילד שההורים שלו, שאימא שלו זונה ואבא שלו נרקומן, מתחיל- לא יודע, נראה לי- עם מטען גנטי... לא יודע, לא יודע, אותי זה הלחיץ... זה מפחיד..." (נועם)

ההסבר השלישי ניתן על-ידי אחד האבות, אשר סיפר כי חוויית אבהותו הראשונה, גרמה לו להבין כי ברמה הרגשית, חוויית ההורות איננה תלויה ביולוגיה:

"... אני חושב שמי שכן הולך להליך של אימוץ... ברמה נפשית מוותר על הצורך הזה, ללדת ילד ביולוגי. אדם ממש עובר עם עצמו תהליך שבו הוא אומר, 'אני לא צריך את זה. לי זה לא משנה...' וזה תהליך שמאוד קשה לעבור אותו, בלי ללדת ילדים... זאת-אומרת, שאחרי שכבר יש לך ילדים גנטיים, אתה מבין... ובמיוחד שאני יכול להגיד לך שאני יודע, שאו שניים או אחד מהילדים שלי, הוא לא שלי [ביולוגית], ואני לא מודע לזה כשאני מגדל אותם, זה לא משנה לי כהורה! יותר מזה, אני לא מבדיל ביניהם, מי יותר ומי פחות ילד שלי. הם כולם ילדים שלי, אני אוהב אותם יותר מאת החיים שלי, ואני אתן את החיים שלי בשבילם בשנייה, ומבחינתי באותו רגע, אני קולט ומבין שזה באמת לא זה. זה לא הגנטיקה שעושה את הילד שלך... אנחנו עדיין מדברים על האופציה הזאת [של אימוץ], שאם אנחנו נגדל עוד ילד, זה יהיה ילד מאומץ..." (אייל)

אחד האבות שבחר בפונדקאות טען שהשיקול הביולוגי לא עניין אותו כלל. לדבריו, בחר בפונדקאות בגלל יתרונותיה האחרים, ולא בעקבות סוגיה זו:

"... כאילו אותי בכלל לא עניין המטען הגנטי, אם הילד כן יהיה לו את הגנים שלי או לא יהיה לו את

הגנים שלי.... לי העניין הגנטי באמת פחות חשוב..." (אילן)

הגורם הביולוגי הוזכר גם על ידי האבות המאמצים, אך כגורם משני בחשיבותו. אבות אלו ראו בקשר

ההורי וברגשות הנלווים לו את החלק המשמעותי ביותר של חוויית ההורות:

"... הורות מבחינתי זו חוויה, זה קשר, זה התפתחות, זה רגשות של אהבה, זה כל המורכבות הזאת של

ההורות. היא לא קשורה לביולוגיה. טוב, אני לא מוחק את זה שיש לזה משמעויות, אבל יש עוד דברים

ליד זה... יש גם הרבה מאוד מקום לבנייה ולקשר מלא..." (יוחאי)

"... אני שקלתי את זה [את העניין הביולוגי] אבל זה לא... הגעתי למסקנה שזה לא חשוב לי שלילדים שלי

לא יהיה את הגנים שלי... ואני רואה גם אצלנו [שלבן-זוגי] היה גם ילדים מאומצים וגם ילדים ביולוגיים

[מנישואין קודמים], אין שום הבדל ב... ההבדלים שלו [ביחס] לילדים הם הבדלים באישיות, במקום

שהוא היה בחיים שלו, אבל לא של אוהב פחות או מחובר פחות למאומצים, או ללא מאומצים..." (אלי)

"... מאז כשיש בדיקות D.N.A וזה, כבר יודעים הרי, יודעים שבמערב שבערך 10% מהילדים שנולדים

אצל זוגות סטרייטים, הם לא הילדים הביולוגיים של אבא שלהם, וזה עשרה אחוז. אז מה? הם לא

הילדים של האבות שלהם? בטח שהם הילדים של האבות שלהם! או שאני אומר לאנשים, 'רגע, והילדה

שלך בת 10, פתאום היו עכשיו מגלים לך שבבית-חולים טעו, החליפו, מה את הולכת להחזיר אותה

עכשיו? לי זה נורא ברור שהורות לא קשורה לביולוגיה, אבל יש אנשים, שלא יכולים, שהם צריכים את

זה..." (רועי)

חלק מהאבות המאמצים קראו תיגר על שתי תפיסות הרווחות ביחס לסוגיית הביולוגיה; האחת,

הרואה בהורות ביולוגית את ההורות האידיאלית, והשנייה, הגורסת כי הורות ביולוגית מקנה את היכולת

לחזות ולנבא בהכרח את המטען הגנטי שיהיה לילד:

"...אני חושב שזה באמת הרבה מגיע מאיזה אידיאולוגיה שנבנית, גם הצורך הגנטי והפיסי- כאילו הגנים

שלנו הם הכי משובחים בעולם, ואותם אנחנו רוצים להעביר. אני חושב שהאישיות, והזהות וחוויית

החיים שלנו היא הרבה יותר מורכבת מזה, ויש לה חלקים גנטיים, פיסיים ומולדים שאנחנו לא

שולטים בהם גם כשאנחנו יולדים ילד..." (יוחאי)

"...[זאת] בעיה גברית שוביניסטית שלא קשורה לאימוץ... אני חושב שזו שטות... זאת-אומרת, אני מקבל

את זה, אני לא שופט אותם, אבל אני חושב שזה בא מ... אני מכיר כמה זוגות של הורים ביולוגיים מאוד

יפים, שיצא להם ילדים מכווערים, או שיצא להם ילדים עם פגם גנטי, ולהיפך. הורים עם פגם גנטי, שיצא

להם ילדים בריאים, והורים מכווערים שיצא להם ילדים יפים... יש איזושהי אשליה, שאתה תביא ילד

ביולוגי, והוא ייצא או השכפול שלך, או היותר טוב ממך... אין לך ביטחון בזה! אין לך!" (אלי)



האבות המאמצים אף ציינו יתרון גדול לטובת האימוץ, מאחר והילד נמסר להוריו בגיל שכבר ניתן

לשלול מחלות עתידיות או פגמים גנטיים :

"... מצד שני יש את הריזיקה שהוא [תינוק בן-יומו] יכול לגדול, ולהיות עם מחלות... כמו פיגור, אוטיזם

וכאלה. אתה לא יכול לבדוק את זה כשהתינוק בן יומו. בגיל שנה אתה כן רואה את זה..." (דקל)

"... ובהיריון ביולוגי, מישהו מבטיח לך במאה אחוז שהכל ייצא בסדר? אז מה תעשה אז? הילד דיסלקטי,

תחזיר אותו? מה? [צוחק] יש לזה [לאימוץ] יתרון גדול מאוד. ילד בן שנה, אתה יכול לשלול את רוב

הדברים שיש. אתה כבר יודע שהוא לא אוטיסט, אתה כבר יודע שהוא לא כל מיני דברים. אתה כבר יודע

מה שבהיריון ביולוגי, אתה לא יודע..." (רועי)

"... דווקא באימוץ שילדים מגיעים בגילאים מאוחרים יותר... יש לך הרבה יותר יכולת לשליטה

ולבדיקות ולוודאות מאשר כשילד נולד. יש גם דברים שאי אפשר לראות בעוברות, ורואים אותם רק

סביב גיל שנה או סביב גיל כמה חודשים..." (יוחאי)

"... מה גם שמבחינה גנטית... יש סיכוי שמהו ידפק בילד, וייצא לא מר עולם שהם [ההורים] בדיוק

רצו, וגם אם זה לא איזה מחלה נוראית, אז ייצא ילד היפראקטיבי שצריך להשקיע בו... או חס וחלילה

שיש תקלה בלידה. זאת-אומרת, יש משהו באימוץ, שאתה לפחות קיבלת משהו שעבר היריון, עבר לידה,

אפשר לספור שיש עשר אצבעות בידיים ועשר אצבעות ברגליים. כשאתה עושה פונדקאות או היריון רגיל,

למרות מה שבדקים, יכולים להיות 'פאקים'. אז מהבחינה הזאת יש גם יתרון באימוץ..." (אלי)

לסיכום, נראה כי לשיקול הביולוגי הייתה השפעה רבה על בחירת מודל האבהות בקרב חלק

מהמרוויינים. האבות שבחרו בהורות משותפת העניקו לביולוגיה משקל רב, ואילו האבות שבחרו

בפונדקאות נתנו משקל לגנטיקה. לעומתם, האבות שבחרו באימוץ לא העניקו חשיבות גבוהה לשיקולים

אלו, אלא ראו בקשר ההורי וברגשות הנלווים לו את החלק המשמעותי ביותר בחוויית ההורות.

## ה. תפיסות וערכים

נמצא כי פרשנותם השונה של האבות את מונח "טובת הילד" התבססה על התפיסות והערכים השונים,

שהם אימצו ביחס להורות ומשפחה. כמו כן, עולה כי האבות נשענו בבחירתם על מודלים משפחתיים

אחרים, המוכרים להם מחייהם האישיים. גם התפיסות המוסריות של האבות, התגלו כבעלות משקל

ביחס לבחירה. מעניין לראות במבט מערכת, כי הפרשנות האישית של "טובת הילד", שיקפה ותאמה את

שתי הסוגיות האחרות שמעלה תמה זו.

### 1. תפיסות אודות 'טובת הילד'; "בשביל הילד"

"טובת הילד" התגלתה כשיקול משמעותי ומרכזי בקרב כלל המרוויינים. עם זאת, ניכר כי פרשנותם

למושג זה הייתה שונה. תפיסותיהם אלו משתקפות בתכניהם של שני החלקים הבאים, כאשר הראשון דן

בחשיבותה של דמות האם, ואילו השני דן בסוגיה של ריבוי דמויות הוריות לילד:



## 1.1 המשמעות המיוחדת לדמות האם; "עניין של אינסטינקטים" מול "אימא זה תפקיד, לא רק

מגדר"

האבות שבחרו במודל ההורות המשותפת ייחסו לדמות האם חשיבות רבה. אבות אלו האמינו שילד זקוק לדמות אימהית, ולפיכך הם סברו כי יעשו לילדם עוול אם ישללו ממנו את דמותה:

"...הורות-משותפת זה משהו שחשבתי תמיד שיהיה מתאים לי. אחד כי אני מאמין, עדיין... אולי זה שמרני, אבל יש לי סוג של אמונה שזה חשוב שילד יהיה לו גם אימא וגם אבא, הדמות של האם היא חשובה לי עבור הילד..." (אורי).

"... ואני עדיין חושב שזה טוב שילד תהיה אימא.. אמרתי שבחשיבה שלי ילד חייב אימא'. לילד טוב יותר עם אימא..." (ארוז)

אחד מהם אמנם טען שזוהי אינה תפיסתו האישית, אך זוהי תפיסתו של בן-זוגו, אשר היה הראשון מביניהם שפנה למודל הורי זה:

"... אני לא צריך אישורים ששני גברים יכולים לגדל ילד... שהוא לא חסוך מאהבה... ילד לא צריך אימא בשביל להרגיש, שיש לו אימא... מצד שני שהייתי אומר את זה [לבן-הזוג], הוא אמר, בתוך החברה שלנו, התפקיד שלה עבורנו הוא כל-כך מרכזי, כמייצגת של ההכלה, חום והחזקה, ש... אני לא יכול לעשות לילד שהוא לא יידע... שלא תהיה לו אימא..." (איתי)

אבות אלו הסבירו את הרציונאל לדבריהם בשני אופנים:

\* חלקם ראו בדמות האם /או בהורים משני המינים, ככוללים מרכיב חיוני וחשוב עבור התפתחות התקינה של הילד, הן ברמה החברתית והן ברמה הביולוגית:

"... התפקוד הביולוגי שלנו כבני אדם אומר שהקשר עם האימא לפחות בשנים הראשונות הוא שונה לגמרי מהקשר עם האבא. יש תלות יותר גדולה, עניין ההיווצרות, עניין האכלה, עניין של אינסטינקטים... אני חושב שהייתי די נעול, על הפיזי של הדברים שיש לנשים, ולא לגברים, הביולוגיה..." (ארוז)

"... היה חשוב לי שלבן שלי תהיה אימא... אני חושב שהדמות של אימא היא חשובה. הדמות הנשית הזאת, זה משהו שלדעתי חשוב... אני חושב שהדמויות של אב ואם בחיים של ילד, מבחינת ההתפתחות שלו, מבחינת מה שהוא יכול לקבל, הגבולות שלו... הם תפקידים משמעותיים וחשובים בחברה שלנו כפי שהיא היום... עדיין אני חושב שיש משהו שהוא... יותר תואם את הדרך שבה החברה שלנו בנויה, בזה שיש אימא שהיא אישה, ואבא שהוא גבר..." (אורי).

\* האבות סברו כי שילובה של דמות אימהית לאבהותם, תקנה לילד הורים משני המינים, ובכך יחסכו מהילד חריגות חברתית:

"... זה [מודל ההורות המשותפת] נראה לי משהו שהוא מצד אחד... שונה ממה שמוכר, אחר, לא נורמטיבי, אבל בכל זאת עם דמיון מסוים לדברים שקורים. זאת-אומרת גם ברמה האישית אני חושב, של

לעשות משהו שהוא לא מינסטרים, שלילי נגיד, אבל בעיקר בשביל הילד... אני חושב שכדאי לא לספק לו חוויה של שונות מאוד מאוד גדולה... (אורי).

"... כשאתה מביא ילד לעולם, אתה אמור להביא אותו עם הכי הרבה מחשבה והתחשבות בו, לא כך. כאילו קצת לא הוגן להביא ילדים שנקודת ההתחלה שלהם היא כבר מינוס. זאת-אומרת אתה מביא ילדים לעולם, שזה משהו מאוד מאוד אנוכי מסתבר... זה ישמע עכשיו כאילו זה הומופוב מדבר, אבל [זה] להביא ילדים בנקודת מינוס. כי כשהם ילכו או לבית-ספר וזה, הם צריכים להגיד שהאבא שלהם הומו והאימא שלהם לסבית. זה נשמע לי... הם יאכלו מרורים... אתה יודע מה יהיה יותר קשה? אם לילדים יהיה שני אבות, או שתי אמהות... בפונדקאות במקרה של אבות, יש שם אבא ואבא ואין להם אימא, או במקרה של לסביות, שמביאות ואז אימא ואימא. הם יהיו ללעג ולקלס, זה נראה לי כאילו... אני לא יודע באיזה סביבה תומכת הם צריכים להיות בשביל שהם לא יצאו דפוקים מזה, באמת... רוב החברה עדיין חושבת כאילו שהומואים כהורים זה לא לעניין, זה יקשה על הילדים, זה לא טוב לילדים, זה פסול... (עידן)

"... היתרונות הגדולים... הם שהתהליך הזה כלפי הילד בראייתי הוא יותר פשוט... בתל-אביב כל ילד שני יש לו שני בתים, ואז אני הופך בעצם את הילד למשהו שהוא יותר נורמטיבי, ואני פותח בפניו את האפשרות לספר או לא לספר על התהליך שלו, על המשפחה שלו בצורה קצת שונה, כי זה טבעי היום בתל-אביב. יותר טבעי שיש לך שני בתים, מאשר משהו אחר, ואימוץ ופונדקאות, זה פחות... אז הילד יהיה חריג, ויהיה לו יותר קשה להסביר את המשפחתיות שלו... (ארז)

לעומתם, האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, תפסו את המונח "אימא" כתפקיד, ולא רק כמגדר. כלומר, הם ראו בתפקידים האימהיים המסורתיים כתפקידים פונקציונאליים, שאינם בגדר נחלתן הבלעדית של הנשים. כפועל יוצא מכך, הם ראו את עצמם ככשירים למלא את כלל התפקידים ההוריים. יתרה מזאת, חלקם אף ראו בתפיסה הגורסת כי דמות האם חיונית להתפתחות התקינה של הילד, כתפיסה הנגועה ב-"סקסיזם", ב-"הומופוביה מופנמת" ובחשיבה "ברברית":

"... מובלעת בזה תפיסת עולם מאוד סקסיסטית, כאילו אנשים שחושבים שיש תכונות מסוימות לגברים ולנשים, וגברים מתפקדים בצורה X ונשים מתפקדות בצורה Y... אני מתכחש לשטויות האלה, ואני לא חושב שיש כאלה הבדלים בין גברים ונשים... (רועי, אימוץ)

"... אני יכול להבין מאיפה זה בא, אני לא מסכים עם זה, אני לא חושב שילד חייב אימא... אני אומר את זה בזהירות, אני מאוד שיפוטי, אבל... להגיד 'ילד חייב אימא', יש בזה איזושהי הומופוביה מופנמת, להגיד 'ילד מוכרח אימא', ואתה יודע, הרי לא חסרים ילדים שאין להם אימא מכל מיני סיבות, אבל שורדים איכשהו... (אילן, פונדקאות)

"... אני לא חושב ככה... אני מאמין שילד צריך אהבה, וילד צריך סביבה תומכת. אני לא חושב שילד צריך אימא... ממה שאני קראתי, רוב המחקרים אומרים שילד לא צריך אימא. ילד צריך דמויות דומיננטיות בחיים שלו, שידריכו אותו, ויגידו לו מה כן ומה לא.... אני חושב שאם הייתי בטוח שילד צריך אימא, לא הייתי יכול להביא ילד בפונדקאות... כאילו להביא ילד בידיעה מראש, שאני עושה איזה חטא או עוול מאוד גדול..." (עומר, פונדקאות)

"... אני חושב שרוב רובם של הישראלים מאמינים שילד בלי אימא אין לו הורים. בסטריאוטיפ הישראלי גבר הוא לא אבא, אלא אם כן האימא נותנת לו מקום. זו ממש הסתכלות ברברית בעיניי... אני חושב שהרבה ישראלים ממש מרגישים ככה..." (אייל, פונדקאות)

"... כשהחלטנו שאנחנו רוצים ילדים הלכנו לדבר עם פסיכולוגית ילדים, היא ליוותה אותנו לפני וליוותה אותנו אחרי... אחד הדברים שהיא אמרה לנו ונורא אהבנו לשמוע את זה, שבהורות של היום יש שני הורים, והתפקידים זה כבר לא התפקידים המסורתיים שאימא יושבת במטבח ומבשלת ואבא הולך לעבודה, וחוזר בארבע ומרים את הרגליים. מה שחשוב זה שיש שני הורים והתפקידים נקבעים... יש פה שתי דמויות... וזה בכלל לא משנה אם זה גבר או אישה..." (אלי, אימוץ)

עם זאת, חלקם האמינו כי ילד צריך דמות נשית משמעותית בסביבתו, בכדי שיוכל להזדהות עימה. אלא שאבות אלו לא ראו הכרח שדמות זו תהיה אימו של הילד. לתפיסתם, הילדים יוכלו להיחשף לדמויות נשיות משמעותיות ולהזדהות עימן, גם דרך דמויות נשיות אחרות בסביבתם:

"... קודם כל אנחנו מוקפים בדמויות נשיות, יש לנו את שתי האמהות שלנו, הסבתות, שמאוד מעורבות. יש [לבן-זוגי] שתי אחיות, שמאוד קרובות ומעורבות. חוץ מזה ילדים במערכת החינוך בארץ גדלים מוקפים בכמעט אך ורק בנשים... יש גנת ומוך, ולא חסרים לילדים דמויות נשיות משמעותיות להזדהות איתן, אז זה נראה לי די קשקוש העניין הזה..." (נועם, פונדקאות)

"... דמות נשית, כמובן שלא באופן מלא, אבל יכולות לספק הסבתות, הדודות, הדברים האלה..." (עומר, פונדקאות)

אחד האבות המאמצים טען כי לדמות האם יש כוח רב בחברה הישראלית. לדבריו כוח זה עלול היה לאיים על מקומו ותפקידו כהורה, לו היה בוחר במודל ההורות-המשותפת. הוא הדגיש כי לדעתו "טובת הילד" אינה לגדול בשתי משפחות עם הסדרי ראייה, בייחוד כאשר הכוח המשפטי בישראל בענייני הורות, אינו שוויוני בין האם לאב:

"... גם תפקיד האימא בחברה, ובתרבות ובסוציאליזציה הוא כל-כך גדול ומשמעותי, ויש לו כל מיני היבטים... אני מדבר כרגע על ההיבט הזה שגם משפטית זה מאוד איים עליי... אני מכיר הרבה מאוד סיפורי משפחות, וגירושין והסדרי ראייה, ואני יודע כמה משמעות גדולה יש לאימא כאימא, כהגדרה שלה, מהביולוגיה שלה, מהמשקל המשפטי שנותנים לזה, המשקל החברתי והתרבותי שנותנים לזה... זה

גם מאוד איים עליי שבסופו של דבר הילד שלי מאוד יפגע מזה... ו-[אימוץ] היה נראה לי הרבה יותר שקט בסופו של דבר, קרקע הרבה יותר בטוחה ויציבה ונוחה שאני מסוגל לתת עם כל המורכבות...” (יוחאי) מעניין לראות כי חששות אלו התעוררו גם בקרב אחד האבות שבחר במודל ההורות-משותפת:

”... הרבה מאוד דברים שהם לא הוגנים לדעתי ברמה החוקית, אבל זה כבר עניין אחר. וזה מה שהחוק אומר ואם אתה רוצה, אתה יכול להגיב על זה. ייתכן ויהיה הסדרים אחרים שטיפה מכופפים לטובת הגבר, אבל בגדול טובת האישה... החוק במדינה הוא חוק שנותן כוח מאוד מאוד חזק לנשים...” (עידן)

**1.2 ריבוי דמויות הוריות; “כמה שיותר, זה יותר טוב” מול “מסובך לילד”**

האבות שבחרו בהורות משותפת סברו כי מערכת הורית הכוללת מספר דמויות הוריות משרתת את “טובת הילד”. ציטוטים לכך ניתן לראות בפרק ב', “החזון המשפחתי”. אמנם נושא זה עלה כאמור קודם לכן, אך החזרה כאן באה להדגיש כי האבות דיברו על נקודה זאת גם כחלק מתפיסתם את “טובת הילד”, ולא רק כחלק מחזונם המשפחתי האידיאלי.

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות סברו כי טובת הילד היא לגדול בבית עם שתי דמויות הוריות, ולא מעבר. נושא זה נדון אף הוא בפרק “החזון המשפחתי”. אלא שבניגוד לציטוטים הקודמים שהאבות זקפו לרצונם ולטובתם האישית, את הציטוטים הבאים האבות זוקפים ל-“טובת הילד”:

”... אם שני הורים מסובך לילד, אז ארבעה הורים או שלושה הורים, זה עוד יותר מסובך...” (אלי, אימוץ)

”... המבנה הזה של הורות משותפת, דורש מהילד להכיר בעובדה שאולי יש לו שלושה או ארבעה [הורים], בשונה מילדים של הורים גרושים, שיש להם שני הורים, ולהורים האלה יש בני-זוג, וזה לגיטימי, וזה משהו שהחברה הסטרייטית כבר סיגלה לעצמה, והצליחה לחיות איתו. בחברה ההומואית יותר קשה לה... בהרבה מהמקרים של הורות-משותפת... לשני הצדדים יש בני-זוג. זה זוג הומואים אולי שעושים עם זוג לסביות... ואז באמת מקבלים ילד שיש לו ארבעה הורים. אני לא הייתי רוצה ארבעה הורים...” (אייל, פונדקאות)

## **2. בחירה הנשענת על מודל משפחתי מוכר**

נמצא כי האבות נטו לבחור במודל הורי אשר היה בעל קווי דמיון למודלים הוריים אחרים, המוכרים להם ממשפחותיהם ומסביבתם. למעשה ניתן לראות כי האבות נשענו או אף שחזרו את אותם מודלים משפחתיים מוכרים.

### **2.1 בחירה הנשענת על מודלים משפחתיים השכיחים בחברה; “זה כמו בעצם ילדים שגדלים**

**במשפחות של...”**

נמצא כי לכלל האבות היה חשוב למצוא מודל הורי מוכר ושכיח בחברה, שיהווה מעין מודל מקביל למודל ההורי החדשני, בו בחרו לגדל את ילדיהם. נראה כי מודלים משפחתיים אלו העניקו להם תחושת לגיטימציה ו/או היוו עבורם מודל לחיקוי.

האבות שבחרו בהורות-משותפת נשענו על המודל המוכר של הורים גרושים, בו הילד חולק שני בתיים. אבות אלו ציינו כי מודל זה נפוץ מאוד בישראל, ובמקביל טענו כי המודל שלהם אף משופר יותר, מאחר ואינו מתבסס על "המריבה, הקונפליקטים והחוויה של הפירוק":

"... אני חשבתי על זה, כמו בעצם ילדים שגדלים במשפחות של הורים גרושים, שאת זה אני מכיר, ואני יודע שזה יכול להיות גם טוב, אבל בהעדר הקונפליקט בין ההורים. זאת-אומרת, לא היה פירוק של בית... ילד נכנס מראש לאיזושהי מסגרת שהיא כמו של הורים גרושים, אבל בלי קונפליקטים ובלי החוויה של פירוק..." (אורי)

"... היום כל זוג שני מתגרש, אז למה גרושים זה יותר או שונה? ... במשפחה כמו שלנו, הילדים הם כמו ילדים להורים גרושים רק בלי המריבה, שזה למעשה מה שעושה את המריחות... " (עידן)

"... בישראל יש היום... 30% גירושין, בתל-אביב 51, ואני מעודכן במספרים, אז זה אומר שבתל-אביב כל ילד שני יש לו שני בתיים, ואז אני הופך בעצם את הילד למשהו שהוא יותר נורמטיבי..." (ארי)

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות נשענו בבחירתם על מודלים של משפחות הטרוסקסואליות המתפקדות ללא דמות אם, או לחילופין, של משפחות בהן תפקידי האם המסורתיים מאוישים על-ידי האב:

"... ממקרים שאני מכיר, למשל איזה חברה שלנו, שגדלה במשפחה סטרייטית, אבא ואימא... כש[היא] הייתה ילדה קטנה... יום אחד [האימא] קמה ועזבה את הארץ, והאבא נשאר עם שני ילדים קטנים, והפך להיות "אבא-אימא", כי לא הייתה כל-כך ברירה... והוא גידל את הילדים האלה לבד, והוא גם אבא של הילדים וגם אימא, על מה שהשתמע בזה. זאת-אומרת כל מה שהיה תפקיד "אימא", כולל להיות זה הרך והמנחם, ולהיות זה שמעורב ביומיום ו... גם ברמות הפרקטיות של להכין את הסנדוויץ' לבית-הספר ולעזור בשיעורים... וללכת איתה לקנות את החזייה הראשונה. הוא עשה כי לא הייתה ברירה, כי לא היה מישהו אחר שיעשה את זה, ואני חושב שהוא היה אבא-אימא מאוד מוצלח..."; "... ואני גם מכיר מודלים של משפחות שכאילו מסורתיות, אבל בעצם התפקידים הם הפוכים, שבהם האבא הוא מעצם אישיותו, מעצם הדינאמיקה בין בני הזוג, הוא היותר "אימא", והאימא היא "אבא" שיוצא לעבודה, וחוזר מאוחר בערב, ובמקרה הטוב רואה את הילדים אחרי המקלחת במיטה, נותן להם נשיקת לילה טוב ומקריא סיפור. ואני מכיר משפחות כאלה, וזה עובד להם מצוין. זה כאילו כנראה מה שמתאים להם בקונסטלציה הספציפית שלהם..." (נועם, פונדקאות)

"... חוץ מזה יש משפחות שהאימא נמצאת אבל לא מתפקדת מבחינה רגשית, אז מה עדיף שתהיה אימא בוקית או ???... זאת שאלה כמו 'אם היית סטרייט'... אין דבר כזה! יש אבא ואבא, וזה מצב הכי טבעי בעולם.... מה עושה ילדה שאימא שלה מתה, ואבא שלה מגדל אותה???" (דקל, אימוץ)

בנוסף, אחד האבות המאמצים טען כי מודלים משפחתיים, בהם אין קשר ביולוגי בין ההורים לילדיהם, הפכו כיום להיות שכיחים בחברה, בעקבות התפתחות הטכנולוגיה הרפואית והשינויים במבנים המשפחתיים :

"...כי כבר כולם מכירים וכולם יודעים, כאילו אימוץ פחות מרגש אנשים, וכל-כך הרבה ילדים גדלים אצל הורים שהם לא ההורים הביולוגים שלהם בלי קשר לאימוץ, בגלל גירושין ועניינים, ובגלל הפריות מבחנה ובגלל פונדקאות ובגלל ובגלל... שזה כבר לא כזה דראמה... תרומות זרע, אתה יודע כמה תרומות זרע יש? כאילו, המון אנשים... הילדים לא יודעים. דתיים לא מספרים לילדים שלהם על תרומות זרע... הילדים לא יודעים! אין, אין, בעיני ההורות היא לא תלויה ביולוגיה בכלל..." (רועי)

## **2.2 בחירה הנשענת על המודל של משפחת המקור ; "המודל שגדלתי איתו"**

המרוויינים תיארו חוויות שונות ביחס למשפחות המקור שלהם, וחלקם אף ראו בחוויות אלו כמעצבות את בחירתם במודל ההורי. אחרים לעומתם לא דיברו על כך ישירות, אך במהלך ניתוח הנתונים נמצאו קווי דמיון משמעותיים בין מאפייני משפחת המקור שלהם לבין מאפייני המשפחה שהקימו. מעניין לראות כי אבות אלו נטו לבחור במודל המשחזר דפוסים משפחתיים, גם כאשר ברמה ההצהרתית אחד האבות טען כי רצה מודל הורי אחר עבור ילדיו.

שניים מהאבות שבחרו בהורות משותפת, למשל, גדלו כילדים להורים גרושים, ולמעשה בחרו במודל המשפחתי הקרוב ביותר למודל בו גדלו :

"... מה שיפה במשפחה כמו שלנו, שהילדים הם כמו ילדים להורים גרושים..." ; "... אני בן להורים גרושים, אז אמרתי 'כל עוד ההורים משדרים שהכל בסדר, כל עוד הם לא רבים, אז גם לילדים טוב...' (עידן)

האב השני אף הדגיש את קשייו ואת מורכבות היחסים עבורו כילד, עקב ריבוי של הדמויות ההוריות במודל המשפחתי בו גדל :

"... אני בא ממשפחה די מורכבת. ההורים שלי התגרשו כשהייתי בן 8 חודשים, אימא שלי התחתנה מחדש עם מישהו שיש לו שני ילדים ממקודם. הם הולידו את אחותי... המצב בבית היה... ילד שלי, ילד שלך, ילד משותף. כל הזמן, מגיל מאוד צעיר היה לי איזושהי מחשבה על מודל, הורות שהיא אחרת. שילד יקבל יותר ממה שאני קיבלתי, ולא בהכרח בדברים פיסיים... היו שם המון המון בעיות של : שלי-שלך. זה הילד שלי, הילד שלך, הילד שלך, הילד של פה, הילד של זה, הילד המשותף... איך לקרוא לבעלה של אימא שלי? איך לקרוא להורים שלו?" (ארז)

מעניין לראות כי למרות רצונו של אב זה במודל משפחתי אחר לילדיו, קיימים קווי דמיון משמעותיים בין מאפייני המודל בו בחר, לבין מאפיינים אלו של משפחת המקור. על אף הסתייגותו מהמודל המשפחתי בו גדל, הדפוס המשפחתי המכיל מעמד הורי מעומעם, נשמר גם במודל המשפחתי שיצר :

... [השותפה ההורית] רואה אותי כאבא, ואת [בן-זוגי] כ... [בן-זוגי] מקצין ואומר 'זה שמבלה עם הילדה', אבל אותי היא רואה כאבא, ואת [בן-זוגי] היא רואה כבן-הזוג שלי עם זכויות מסוימות וכל הנוגע לזה... הוא [בן-הזוג] לא רצה שתהיה מעורבת אישה... הוא רצה להיות חלק ברור וידוע בתהליך, שהמקום שלו יהיה ברור לכולם... (ארוז)

שניים מהאבות שבחרו בפונדקאות הדגישו כי המודל המשפחתי בו גדלו התבסס על זוג הורים, המהווים יחידה הורית קבועה, אשר סיפקה ביטחון בחיי ילדיהם. אחד מהם טען כי מאפיינים אלו של משפחתו, ניתבו אותו בבחירתו ההורית:

"... אני לא מעוניין לחיות חיים X עם בן-זוגי וחיים Y עם מישהי אחרת... זה לא מה שמתאים לי בחיים שלי, זה לא המודל שגדלתי איתו, ושאני רוצה לעצמי... אני מלכתחילה לא הייתי מוכן לעשות את זה מכיוון שהמודל שלי של משפחה זה זוג הורים וילדים או הורה אחד וילדים... הדבר הכי רחוק שאני יכולתי לחשוב עליו זה הורים גרושים, כי ההורים שלי נשאו כל החיים ביחד... " (אייל)

האב השני קישר באופן עקיף בין המודל המשפחתי בו גדל לבין בחירתו ההורית. אב זה תיאר כיצד המודל בו גדל הקנה לו ערכי משפחתיות המתבססים על "יציבות וקביעות", דבר שלתפיסתו מאפיין את המודל ההורי שבחר:

"... גם אני וגם [בן-זוגי], אנחנו שנינו יצורים מאוד משפחתיים, קשורים למשפחות שלנו, ומשפחה בשבילי זה, זה המסגרת הכי קרובה, זה הדבר היחיד בחיים שהוא יציב וקבוע, וזה הביטחון האבסולוטי... משפחה לא מתחלפת. משפחה בשבילי זה גם משהו מאוד בסיסי בזהות, מאוד... נורא ברור לי, שמי שאני, חלק גדול מזה זה מי שההורים שלי, ומי המשפחה שלי ואיך גדלתי..."; "... שרצינו אני ובן-זוגי, להקים משפחה משלנו. שאנחנו נהיה ההורים הבלעדיים, לגדל את הילדים בבית שלנו, בלי שותפים מבחוץ... והיה חשוב לנו להיות הורים ב-'משרה-מלאה'... להיות הורים 24/7, ולא קצת לשבוע... " (נועם)

אחד האבות המאמצים סיפר כי משפחתו התנגדה לתפיסות המסורתיות, המגדירות את התפקידים החברתיים לפי המין הביולוגי. לדבריו, תפיסות אלו אפשרו לו להקים מבנה משפחתי, שאינו נותן ביטוי לתפקידי המגדר המסורתיים:

"... מובלעת בזה תפיסת עולם מאוד סקסיסטית, כאילו אנשים שחושבים שיש תכונות מסוימות לגברים ולנשים, וגברים מתפקדים בצורה X, ונשים מתפקדות בצורה Y. אני לא גדלתי בעולם כזה, לא היה ככה אצלי בבית. אני מתכחש לשטויות האלה, אני לא חושב שיש כאלה הבדלים בין גברים ונשים... " (רועי)

אב מאמץ נוסף סיפר כי הוא עצמו מאומץ. לדבריו, חווייתו המשפחתית כבן מאומץ סייעה לו להבין כי קשר ביולוגי אינו מהווה מדד לעוצמת הקשר ההורי. \* אב זה ביקש ששמו הבדוי לא יתקשר ספציפית לציטוט זה, מאחר וזהותו עלולה להיחשף:

”...אני מאומץ גם בעצמי, אז מהבחינה הזאת בכלל... בגלל שהיה לי כל-כך ברור שאימוץ זה הורות כל-כך

חזקה, אז באמת לא הייתי צריך להתמודד עם שאלות שאולי...”

אב מאמץ נוסף סיפר כי אביו נפטר כשהיה ילד. בעקבות אירוע זה האב סירב לפנות להליך הפונדקאות,

מאחר ובעיניו הליך זה יוצר ילד ללא אחד מהוריו :

”... גדלתי בלי אבא, אז יש לי קצת קושי ליצור ילדים מראש, ליצור ילדים בלי הורה. זו גם אחת הסיבות

שלא הלכנו על פונדקאות...” (אלי)

### **2.3 בחירה הנשענת על המודל המשפחתי הנוכחי; ” זה המודל שהיה בבית ”**

אחד האבות שבחר בהורות משותפת סיפר כי בן-זוגו הפך לאב דרך מודל זה. מדבריו עולה כי הבחירה

נבעה מהעדפתו שלא ליצור מודל הורי חדש, אלא לשמר את המודל הקיים והמוכר, שהתגלה כמתאים

עבורם :

”... זה המודל שהיה בבית. אני אדם פשוט, נולד בתוך איזה מסגרת מסוימת, אז הוא ממשיך אותה, עם

הראש בקיר ויהי מה. אתה יודע, עם הכיסוי עיניים של הסוס. [בן-זוגי] התעקש עליו [על מודל ההורות

המשותפת], בזמנו אישרתי את זה. נראה לי לא נכון ליצור מודל חדש, וכי בסופו של דבר המודל הזה

מאוד התאים לי...” (איתי)

לעומתו, אב אחר שבחר בהורות-משותפת, סיפר כי הוא ובן-זוגו החליטו שלא לחזור בעתיד על המודל

המשפחתי הנוכחי. האב סיפר כי הם מתכננים לממש שוב את הורותם, אלא שהפעם הם מעוניינים בהליך

הפונדקאות. לדבריו, ההורות עצמה שינתה את תפיסתו בנוגע לשיקולים שהנחו אותו בהורותו הראשונה;

השיקול המעניק חשיבות לדמות האם-ירד, כאשר מנגד, השיקול המעניק חשיבות למעמדו ההורי של בן-

זוג-עלה :

”... לילד יש יותר בונד עם האימא, כי היא מאכילה אותו, כי הוא יצא מתוכה, כי הכל... זה הייתה

החשיבה הראשונה שלי, והיום החשיבה שלי שיותר חשוב זה המהות, ומה שאתה נותן לילד, ואת הבונד

אפשר גם להשיג... יש הרבה מאוד נשים שלא מניקות. את הבונד אפשר להשיג גם על-ידי בקבוק, מהיום

הראשון בעצם... זה העשייה, זה הנתינה, זה האהבה וכל המסביב, ולכן היום אני מוכן ללכת לתהליך של

פונדקאות... ילד אחר בפונדקאות או באימוץ, יוכל לקבל משני אבות את מה שהוא היה מקבל מאימא

אחת... אני רוצה ילד בפונדקאות... כרגע נראה שזה כנראה מה שאנחנו רוצים לעשות, בגלל החשיבות של

[בן-זוגי] בנושא...” (ארז)

### **3. אידיאולוגיות ותפיסות מוסריות; ”מהמקום המוסרי”**

נראה כי גם לתפיסות המוסריות שהאבות אימצו היה תפקיד חשוב בתהליך בחירת המודל ההורי.

נמצא כי תפיסותיהם השונות, ניתבו את האבות בבחירתם.

שני אבות מאמצים הדגישו כי בחירתם נבעה בין-היתר מתפיסה הרואה במודל האימוץ את מודל

ההורות המוסרי ביותר עבור משפחות שאינן נורמטיביות. מודל זה נתפס בעיניהם כמודל נעלה יותר



מהאחרים, מאחר ומסייע לילד לצאת מסיטואציה קשה אל סיטואציה טובה יותר. כמו כן, מודל הפונדקאות נתפס בעיניהם כפחות ראוי, מאחר והאבות הביאו מראש את הילד לתוך סיטואציה משפחתית לא-נורמטיבית:

"... ואמרנו גם, שאם אנחנו מביאים ילד לתא משפחתי כמו שלנו, אז לאמץ זה דבר נורא נורא הומאני ומדהים... אידיאולוגיות מאיזשהו מקום, של אם אנחנו מביאים ילד למערכת יחסים כמו שלנו, אז למה בעצם לא לקחת ילד שהוא כבר קיים?" (דקל)

"... אמנם שאין [לילד] אבא ואימא, אבל בכל זאת [הוא מגיע] למשפחה שנותנת לו הרבה יותר ממה שהוא קיבל מהמקום שממנו הוא בא... [אני] מאוד מאוד שלם שלא יצרתי אותן לסיטואציה לא נורמטיבית, אלא עזרתי להן לצאת מסיטואציה קשה לסיטואציה יותר טובה..." (אלי)

האבות המאמצים תפסו את הליך הפונדקאות, כהליך לא מוסרי, שאף עשוי להביך אותם בסיטואציות עתידיות מול הילד. אבות אלו הסבירו כי העדיפו לפנות למודל הורי, בו אין להם חלק בנטישתה של האם. לדבריהם, נמנעו מלבחור בפונדקאות, היות ולא רצו ליצור ילד מראש לסיטואציה בה הוא גדל ללא אימא, או לחילופין "לקחת" ממנו את אימו לאחר הלידה:

"... לא ליצור ילד חדש לעולם, כשמראש אתה לוקח לו את האימא שלו. כן אימצתי ילדים שננטשו כבר. מאוד קל לי עם זה ש... אני רציתי ילד, והם רצו משפחה, והמלאכים שם למעלה הפגישו אותנו... אם אני הייתי צריך לעמוד מול הילד שלי באיזשהו גיל, כשהיה שואל אותי 'איפה האימא שלי?', והייתי צריך להגיד לו ש- 'שילמתי למישהי שתלד אותך, ותצא לך מהחיים'... לא רציתי לעשות את זה... מהמקום המוסרי... אתה זורק את האימא בלידה... כלומר אחרי הלידה הילד לא יכיר אותה... גם [הילדים שלי] לא מכירים את ההורים הביולוגיים שלהם אבל זה לא בגללי. בזכותי יש להם משפחה, זה שיטה לגמרי שונה. אני לא יצרתי את המצב הזה שלהן, זה קושי שיש להן וזה קושי שהן מתמודדות איתו, אבל אני ה"טוב" בסיפור הזה... אני חי עם זה בשלמות. אני לא הייתי חי בשלמות עם ליצור ילד בלי אימא ואני חי מאוד בשלמות עם זה שנתתי לשתי ילדות משפחה..." (אלי)

"... באיזשהו אופן אני גם מרגיש נכון ערכית שאימצתי ולא פונדקאות למשל, ששם באמת זוג גברים מייצר מראש את הסיטואציה הזאת [לגדול ללא אימא]. פה לא אני ייצרתי את הסיטואציה הזו. הילדים שלי ננטשו על-ידי האימהות הביולוגיות שלהן, כי לא הייתה להן אפשרות אחרת... באיזשהו אופן שמה נכנסתי לתמונה, ושמה אפשרתי להם ולעצמי- לעצמי גם, אני מדגיש כי זה לא רק בשבילם, זה גם הם בשבילי, ואני בשבילם- אפשרתי להם משהו אחר..." (יוחאי)

"... אני יכול לשבת עם הבן שלי, ולדווח לו מילה במילה, דקה-דקה איך אימצנו אותו, הכל כולל הכל. אין שם שום פרט שמביך אותי, שמאיים עליי, שהוא לא חוקי... שהוא משהו... בפונדקאות, אני לא אוכל להסתכל לו בעיניים שאני אספר... אני לא אוכל! מה אני אגיד לו? מה? שהיא הייתה ענייה מספיק בשביל לעשות את זה? כאילו מה... איך אני אסביר לו את הדבר הזה? אתה מבין? אני לא יכול! וזה מאוד הנחה

אותנו, איך נשב עם הילד בגיל 3 ובגיל 5 ובגיל 10 ובגיל 17 ובגיל 25 ובגיל 40 ונדבר איתו על זה. אני רוצה

לבוא בנקי. שאני לא צריך להסתיר כלום, שאני לא צריך להתבייש מכלום... (רועי)

מעבר לכך, נמצא כי האבות שבחרו באימוץ ובהורות משותפת, ראו בהליך הפונדקאות כהליך לא

מוסרי, מאחר ומנצל נשים עניות מחברות נחשלות. שניים מתוכם ציינו את התכנים שהועלו בסרט

"Google baby", המציג את הליך הפונדקאות באור שלילי, כחיזוק לתפיסתם:

"... אבל גם היום כשאני חושב על זה, הוא [הליך הפונדקאות] בעייתי לי ברמות אחרות. גם אין שם באמת

אימא נוכח שנמצאת עם הילד, אבל גם יש משהו מוסרי שקצת בעייתי לי ב... לקחת אישה שתהיה רק

הכלי שבו מתבשל העובר... עם כל ההיבטים של זה, עם הסרט המזעזע שהיה של ה-"Google baby",

שעשה לי מאוד רע, בידעיה שיש נשים בחברות נחשלות שנאלצות לעשות את הפונדקאות מטעמים

כלכליים... בקיצור זה לא ממש התאים הסיפור הזה... (אורי, הורות משותפת).

"... פונדקאות קשה לנו מבחינה שלנו אישית, כאילו מוסרית, אני לא יכול לשלם כסף לאישה ולקנות

ממנה את הילד שלה בסוף ההיריון... אני לא יכול לעשות את זה. אני פשוט לא יכול לעשות את זה. זה

עלה אצלו, זה גם עולה עוד פעם אצלו כי אנחנו נורא רוצים עוד ילד, ואי אפשר לאמץ עכשיו, אז מה

שנשאר זה פונדקאות, וכל פעם אנחנו מדברים על זה חמש דקות, ונגעלים מעצמנו, כאילו... אף אחת

ברמת אביב לא נהיית פונדקאית. מי שפונדקאית היא אומללה מאוד, או שאין לה ברירה אחרת, כי היא

צריכה אוכל לילדים שלה. אני לא יכול לשתף עם זה פעולה... (גיל, אימוץ).

"... פונדקאות נראית לי תמיד, אתה יודע, היה את "Google Baby", מחריד... נשים בהודו מוחזקות ב..."

במתחמים סגורים, עד שהם עושות את ה... הבעלים שלהם שלוקחים את הכסף... זה מזעזע. כלומר זה

יוצר איזה סוג של ניצול, עולם שלישי, באיזה מציאות קפיטליסטית קשה... זה נכון שיש גם את

הפונדקאות בארצות-הברית, ש... נשים שרואות בזה איזה משאת נפש, אני יודע, זה אחרת... אבל עדיין

זה קשה לי, יש לי איזה עניין ערכי עם העניין הזה... (איתי, הורות משותפת)

מנגד, שלושה אבות שביצעו את הליך הפונדקאות בארצות-הברית וקנדה, עמדו בתוקף על כך שהליך

הפונדקאות לא יצר כל אלמנט של ניצול בינם לבין הפונדקאית. לדבריהם, השיקול הכלכלי עבור

הפונדקאית היה זניח, ולמעשה היא הציעה את שירותיה בעיקר מתוך מניעים אישיים ואלטרואיסטים.

האבות שביצעו את הליך הפונדקאות בקנדה חיזקו את טענתם והדגישו כי החוק הקנדי אוסר לשלם שכר

לפונדקאית:

"... ואז התחלנו לפגוש פונדקאיות. התחלנו להבין שיש אנשים פחות אנוכיים מאיתנו בעולם הזה,

שאכפת להם, ושהם רוצים לתת, ושהחיים שלהם מלאים בנתינה וברצון לעזור, וחלק מהשמחה שלהם

בחיים, זה האושר שהם מביאים לאנשים אחרים... זה אישה שמוכנה לשאת את התינוק שלך תשעה

חודשים, לדבר עליו כעל תינוק שלך, לדרוש ממך להיות בכל הבדיקות ולהיות בלידה, כי זה הילד שלך ולא שלה, ולא לדרוש ממך כסף פה וכסף שם, כי אסור לה [מבחינת החוק הקנדי]... " (איל) "

" הייתה לה בזה [בתפקידה כפונדקאית] הרגשה שהיא תורמת, ושהיא עוזרת ותחושה של שליחות, ואתה יודע, לעזור לזוג שלא יכולים להביא ילדים זה... זה משהו שהוא מאוד עשה לה טוב... האנשים שאומרים את זה [שבפונדקאות כרוכה בניצול נשים] לא פגשו פונדקאית בחיים שלהם... לפני שפגשו פונדקאיות גם לי היו מושגים מאוד מעוותים על מי הן ולמה הן עושות את זה, אבל... זה פשוט אין שום קשר בין זה לבין המציאות... אני חשבתי שפונדקאיות זה באמת נשים שרוצות כסף, והן איכשהו מוכרות לך את השירות הזה, ואתה בא ולוקח את הילד ונותן כסף על השולחן, ושם את זה והולך... וזה פשוט נורא רחוק מהמציאות... שנוצרת איזה מערכת יחסים והכסף הוא לא גורם מרכזי בכלל במערכת יחסים הזאת... זה באמת יותר פיצוי על המאמץ העצום שאת עושה בשבילנו... זה משהו הרבה יותר עמוק מאשר טרנזקציה מסחרית... הפונדקאיות לא עושות את זה בגלל צוק העיתים, אלא הן עושות את זה באמת מבחירה, ובהרבה מחשבה מוקדמת, ותוך תחושת שליחות... והפונדקאית שלנו בקנדה אני לא יודע אם היא יותר ענייה מאיתנו בכלל... " (אילן)

"... הן [הסוכנויות] ממש בוחרים אחת-אחת נשים [פונדקאיות], שאני ממש מסיר את הכובע. נשים אלטרואיסטיות, שבאמת הכסף זה לא שמניע אותם בסיפור הזה, שבאמת רוצות לעשות איזה משהו, גם למען עצמן, אבל בעיקר למען אחרים... שבאות לעניין הזה ממקום מאוד בשל, מאוד מושכל, אחראי. זאת-אומרת, נורא מבינות מה הן עושות... המניע הראשוני שלה לא היה כסף, כאילו אני לא אגיד לך, היא לא איזה עשירה שיכולה לזרוק את הכסף הזה לפח, זה עזר לה, אבל היא גם לא איזה ענייה נוקתת. היא מעמד ביניים בארצות-הברית, חיה יפה, כאילו היא באמת עשתה את זה ממקום של הגשמה עצמית, של אידיאליזם. אני חושב שהמילה ניצול היא ממש לא בפרוטוקול פה... ממש מכעיס אותי שאומרים את זה..." (נועם)

אב נוסף שמימש את אבהותו בסיועה של פונדקאית מהודו, אמנם הסכים כי הפונדקאית פנתה להליך עקב מצוקתה הכלכלית, אך עם זאת ראה בהליך כאינטרס משותף של שני הצדדים, ולא כניצול חד-צדדי. כמו כן, אב זה התקומם כנגד התפיסה החברתית הרווחת הרואה בפונדקאות הליך נצלני ובלתי מוסרי, בניגוד להליך של תרומת איברים, המתקבל כראוי וכערכי יותר:

"... אני לא חושב שיש ניצול של גוף האישה [בהליך הפונדקאות בהודו]. אני חושב שהיא מקבלת על זה כסף, כסף טוב מאוד. כסף שההודית הייתה צריכה לעבוד 10 שנים ויותר, כדי להרוויח אותו... זה לא שההיריון דופק לה תירחם או משהו כזה, זה לא שזה חד-פעמי, זה לא שהיא לא תוכל להביא ילדים. ההיפך, גם לוקחים נשים שכבר עברו הריונות... כאילו, הן נותנות משהו, ומקבלות תמורה הולמת לחלוטין... אנשים שתורמים כליה אף פעם לא אומרים ניצול ציני, וכאילו אני אומר למה? כאילו שזה

משהו הרבה יותר רציני. בן-אדם לפעמים בשביל כסף מוציא כליה מהגוף שלו, על זה לא אומרים ניצול של גוף האדם... נראה לי מאוד פתטי, אבל רחם כן. לא מסכים עם המשפט הזה לחלוטין..." (עומר)

לסיכום, תמה זו מעלה את הסוגיה של "טובת הילד", אשר עלתה כמהותית בקרב כלל האבות, אך התפרשה באופן שונה. האבות שבחרו בהורות משותפת, טענו כי דמות אימהית משרתת את טובת הילד, וכך גם ריבוי הדמויות ההוריות בחייו. לעומתם, האבות שבחרו באימוץ ובפונדקאות טענו כי המושג "אימא" אינו מתייחס רק למגדר, אלא לתפקיד, אותו גם גברים יכולים למלא. במקביל טענו כי טובתו של הילד הינה לגדול עם שני הורים בלבד. מעניין לראות כי התפיסות שהציגו האבות ביחס ל-"טובת הילד", עולות בקנה אחד עם המודלים המשפחתיים שאליהם הם נחשפו במהלך חייהם, כמו גם עם תפיסותיהם ביחס להליך הפונדקאות.

### 1. מאפיינים אינדיווידואליים

חלק זה סוקר את המאפיינים האינדיווידואליים של האבות-תכונות אופי, מצב כלכלי ומידת יציאתם מהארון- בהקשר של הבחירה במודל ההורי. נמצא, כי למרות שהמרוויינים ראו במאפיינים אלו כתורמים ותומכים בבחירתם, לרוב הם ציינו אותם רק לאחר שנשאלו אודותם.

#### 1. מאפיינים אישיותיים; "שמרן עם פתיחות" מול "לא נותנים לעולם לעצב אותם"

חלק מהמרוויינים טענו כי לדעתם גברים הבוחרים במודל ההורות-המשותפת צריכים להיות בעלי אופי פשרני, גמיש וכן בעלי ידע ויכולת להתמודד עם מורכבויות של מערכות יחסים:

"... אם לא הייתי יודע מראש שאני אוכל להתמודד, כשהיו קשיים... אני יודע איך להתמודד עם

המורכבות של מערכות יחסים, עם קשרים, [אם לא], אז אולי הייתי בוחר במשהו אחר..." (אורי, הורות משותפת).

"... הורות משותפת מתאימה יותר לאנשים גמישים, אנשים שיכולים להתגמש, מקשיבים לאחרים..."

אנשים [שצורת חשיבתם מתאפיינת ב-] 'לילד שלי יקראו זרובבל, no matter what, כאילו בן-אדם שזה הראש שלו, לא יכול להביא ילד בהורות משותפת, כי בהורות משותפת נכנסת עוד מישהי שהיא תגיד 'לא, לא יקרא לו זרובבל!', ואתה צריך להקשיב לה... אנשים שהם יותר פשרניים מתאימים להורות משותפת, ואנחנו לא פשרניים..." (עומר, פונדקאות)

"... זה שהאופי של הזוגיות הספציפית שלנו...אני לא חושב שהיה מסתדר עם הורות משותפת, דווקא

אולי בגלל [בן-זוגי] שהוא מאוד דומיננטי וכאלה... אני יותר פשרן..." (אלי, אימוץ)

אב נוסף טען כי לאור הדינאמיקה המורכבת שנוצרת במשפחה רב-הורית, מודל ההורות המשותפת

מצריך יכולת תמרון, יכולת הבנה מעמיקה של הסיטואציה, בגרות, רגישות ורוחב-לב:

"... אז זה דורש ממני באמת איזה רוחב... אני צריך להיות חכם ונדיב... כדי שזה יעבוד. צריך להיות חכם

ובאמת רגיש... צריך להיות נורא חכמים, באמת לאהוב אותה... גם אם אני לא אוהב אותה... היא אימא

של הילד שלי, אני מחויב אליה, אני רוצה לאהוב אותה בשבילו. זה באמת דורש בגרות. אני צריך להיות איש גדול... יש פה המון רגישויות שאני צריך להיות ער אליהן ולאפשר אותן, ולאפשר [לבן-זוגין] להרגיש חלק מהתא הזה, ולהרגיש קרוב [לשותפה ההורית]... נדרשת עבודה... היא [ההורות המשותפת] דורשת רוחב לב, פתיחות כדי להצליח באמת להכניס עוד גורם לתוך הזוגיות שלך... " (איתי, הורות משותפת) במקביל, רוב האבות שבחרו בהורות-משותפת תפסו את עצמם כשמרניים או כבעלי מאפיינים שמרניים באופיים :

"... אני שמרן. אני מקבל אחר, אני מקבל שונה כשזה נוח לי כנראה. אני מנפנף בזה שאני שמאלני, אבל עדיין אני שמרן באופיי, אני לא מוחצן ואני לא ליבראל וקשה עם לי עם מגדרים מסוימים בחברה ההומואית... אני לא חושב שאני צריך לצאת החוצה ולצעוק... הייתי במצעדי גאווה, ואני אלך, ואני מבין את החשיבות... אבל לא בטוח שצריך לצעוק את זה בחוצות העיר, ולפעמים [בן-זוגין] נותן לי יד ברחוב, ואני קצת נרתע. אני שמרן, עם פתיחות..." (ארז)

"... אין לי סבלנות במיל, כאילו, באמת... לא סבלנות, סובלנות... קוקיצות [הומואים נשיים], קוקסינלים, דראגים... מה שלא יהיה שהוא לא בחור שהוא בחור גברי, לכל דבר ולעניין, מה שהוא עושה במיטה, זה עניין שלו. מעבר לזה, כל הנשיים למיניהם, כל המתחנגלים, כל הזה, גועל נפש! ממש גועל נפש! אין לי סובלנות במיל... אם לא הייתי הומו, כנראה שהייתי ההומופוב הגדול ביותר בעולם... הגדול ביותר בעולם!!! כן... אני בחור מאוד מרובע, אני בחור מאוד שמרני..." (עידן)

אב נוסף מקבוצה זו אף הסביר כיצד החלקים השמרניים באופיו, באו לידי ביטוי בבחירתו :  
"... אני מסכים עם זה שיש חלק מהאופי שלי שהוא שמרני. מצד שני יש לי את החלקים האחרים שהם נונקונפורמיסטים... אני חושב שזה התבטא כשנגיד דיברתי על מה חשוב לילד, שיהיה לו דמות גברית ודמות נשית וזה... זאת אומרת, זה מאוד לא קוורירי, זה משהו נורא שמרני להגיד, ואני כן חושב שהוא חשוב. החיים שלי יש בהם דברים שהם נורא שמרניים, הזוגיות שלנו היא שמרנית לחלוטין..." (אורי).  
אב אחר אמנם ציין כי הוא אינו תופס את עצמו כשמרן, אך מבין מהיכן מגיעה התפיסה הקושרת בין מודל ההורות-המשותפת לבין חשיבה שמרנית :

"... אני יכול להבין [מהיכן מגיעה התפיסה הקושרת בין מודל ההורות המשותפת לחשיבה שמרנית], ולהגיד שיכול להיות, אחד, שזה נובע מזה שהם נעולים על תפיסה שאומרת "חייבים אימא", שאני חושב שזה דורש איזה פתיחות מחשבה כדי להגיד "בוא נמציא משפחה אחרת"... אני חושב שזה [הליכי פונדקאות ואימוץ] דורש איזה מצב כלכלי אחר, שיכול להסתובב בעולם, ואתה יודע, להתנסח במיילים עם מרכזים רפואיים ב... ביסוס כלכלי שהוא הרבה פעמים גם קשור ל... איזה, אתה יודע איזה בגרות גם אחרת... בקיצור מי שבחר בהורות-משותפת הוא אדם לא ממש פתוח... אני יכול להבין מאיפה ההיגיון הזה... אני אשמח לדעת איזה סיפורים אחרים שמעת, ושהסיפור שלי קצת מאזן את זה..." (איתי)

אחד האבות שבחר בפונדקאות ייחס לאבות מקבוצתו אופי יותר נועז ואמיץ. לדבריו, אבות אלו

עומדים איתנים כנגד הנורמות החברתיות ואינם "נותנים לעולם לעצב אותם":

"... אנשים שעושים פונדקאות זה אנשים נועזים. זה אנשים שיש להם ביצים, שלא מפחדים להיכשל

ושלא מפחדים לקפוץ מהצוק. שהם לוקחים סיכונים שהם מוכנים לקחת את הצעד הבא. הם לא

הססנים, הם לא פחדנים. הרי כולנו מפחדים, אבל הם לא פחדנים. הם לא נותנים לעולם לעצב אותם. הם

לא נותנים למה שאנשים אחרים חושבים, לגרום להם להתנהג אחרת..." (אייל)

אחד האבות שבחר בהורות-משותפת טען כי הליך הפונדקאות מצריך אופי אקטיבי ויכולת להתנהל מול

פרויקטים. לדבריו, אופיו השונה היווה סיבה נוספת לפסילתו של הליך הפונדקאות:

"... וגם מן הפקה כזאת שדורשת ממך מיילים למרכזים רפואיים בארצות-הברית ובהודו, אללה יסתור,

כאילו, לא בשבילי. [עבורי] מספיק לגשת לדואר, לקחת חבילה, זה פרויקט. אז ויתרתי על זה..." (איתי)

כמו כן, אב זה ראה באבות המאמצים אנשים אלטרואיסטיים, המתאפיינים בגדלות נפש וחיבור

לחברה:

"... והמאמצים האלה, שזה אין, זה באמת שיא השיאים, לאמץ ילדים אסייתים או אתיופים, זה הכי

מדהים בעיניי, לא ללכת למצוא איזה קוריאני בלונדיני שיתאים ל... זה באמת שיא השיאים, לאמץ ילד

ווייטנאמי כזה, זה גדלות נפש... אנשים שמאמצים בעיניי יש שם איזה מקום של מודעות, לא מודעת

סביבתית, אבל איזושהו חיבור לחברה שהוא אחר, במובן הזה שאני מכיל בתוכי את הסבל העולמי

באיזושהו אופן, ואומר 'אני רוצה להסב אושר לאיזה ילד אומלל שם, שאין לו הורים ואני יכול לתת לו

אותם'. [זה] דורש באמת איזה מוכנות לוותר על אגו שאומר 'סליחה! רק הגנים שלי!...' (איתי)

הממצאים מצביעים על כך שהאבות המאמצים ראו גם כן באקט האימוץ אקט אלטרואיסטי. עם זאת,

מעניין לראות כי הקפידו שלא לייחס לעצמם תכונות אלטרואיסטיות, וחלקם אף הדגישו כי בחירתם

במודל האימוץ לא נבעה משיקולים אלו:

"... לא הלכתי לעשות מעשה אלטרואיסטי. רציתי כי רציתי ילד, בגלל זה עשיתי את זה, אבל עשיתי גם

דבר כאילו... כמה אנשים יוצא להם להציל חיים של בן-אדם? ואני הצלתי חיים של בן-אדם, אתה מבין?"

(רועי)

"... לא הלכתי בגלל הדבר הזה של האלטרואיזם, אבל בדיעבד, כשאני נמצא בארצות האלה, אתה רואה

את הילדים האלה שלי או הילדים של החברים שלי, שגדלים פה, ואתה רואה מה יוצא מהם, ומה מתפתח

מהם, ואתה רואה איזה עתיד היה להם שמה, שחלקם בטח לא היו נשאים בחיים, חלקם היו יוצאות

זונות או גנבים או כל מיני דברים כאלה. בטוח נפתח לנו עוד איזה שער קטן בגן-עדן לכל סוגי

המאמצים... זאת אומרת, שזה בהחלט יכול להיות איזושהי מחשבה שצריך לקחת אותה בחשבון, של

'בוא נציל עוד נפש בעולם הזה מעוני או ממחלות או מעתיד מחורבן'..." (אלי)

"... לאמץ זה דבר נורא נורא הומאני ומדהים..." (דקל)

## 2. מאפיינים כלכליים; "פנטהאוס ברחוב הירקון"

האבות שפנו להליך הפונדקאות ייחסו חשיבות מרובה למצבם הכלכלי. הם טענו כי ללא רווחה כלכלית לא היו יכולים לשאת בעלויותיו של ההליך. עם זאת, רובם הסתייגו מכך שמדובר בהליך "לעשירים בלבד". לדבריהם, האפשרויות שנפתחו בהודו ובקנדה הפכו את העלויות לריאליות יותר, ואת הליך הפונדקאות לאפשרי. כמו כן, אחד האבות טען כי גם זוגות בעלי הכנסה ממוצעת יכולים לפנות להליך הפונדקאות, בהנחה וידאגו לחסוך לאורך השנים:

"... אני פעם הגדרתי את הפונדקאות כ-'פנטהאוז ברחוב הירקון'. O.K., כולם רוצים פנטהאוז ברחוב הירקון, אבל הוא לא רלוונטי ל-99.99 אחוז מהאנשים, כי אין את הכסף, וכאילו ככה זה פונדקאות. פונדקאות כאילו תמיד ידענו שהיא קיימת, אבל זה משהו שבכלל לא חשבנו עליו, כי מבחינת המחיר זה בכלל לא היה... בכלל לא היה ריאלי לנו, תיאורטית אם היו אומרים לאנשים יש לך את כל הכסף שבעולם, אז כולם היו אומרים 'כן אני רוצה פנטהאוז ברחוב הירקון!'... מהרגע שנכנס הסיפור של הודו...

[וגם] קיבלנו מחיר מיוחד, הפנטהאוז ברחוב הירקון פתאום הפך לנגיש... (עומר)

"היה לנו כסף... והיו לנו חסכונות שהצטברו עם השנים, [ובן-זוג] עבד בעבודה עם שכר גבוה, והשכר היה בפאונד, ואז הפאונד היה שווה כמעט שני דולר, והשער היה מאוד גבוה... אז היה לנו את הכסף לזה... אז אני חושב שזה היה גורם משפיע [לבחור בפונדקאות]..."; "...אני מכיר אנשים שלקחו הלוואות מהבנק וכאלה. זאת-אומרת, זה סכום שאנשים יכולים להגיע אליו, אם הם מתכננים מראש, ושמים כסף בצד, אם הם חוסכים. אתה יודע, יש אנשים שחוסכים לקולג' של הילד, ויש אנשים שחוסכים לדירה, אז אפשר גם לחסוך לזה..." (אילן)

"...עשינו את החישוב... שיש לנו את הכסף הזה. זה היה נראה פתאום אפשרי, וזרמנו עם זה... הוא [ההליך הפונדקאות] קודם כל תהליך מאוד יקר, זאת-אומרת, לא כל אחד יכול להרשות לעצמו. אני יכול להגיד שזה בחישוב כללי, עברנו די בהרבה את ה-150 אלף דולר בסיפור הזה... רוב האנשים שאני מכיר, הם לא יכולים לחשוב אפילו על פונדקאות. זה נופל בקטע של המחיר, כאילו גמרנו... (נועם)

"... המחירים שם [בארצות-הברית] הם די מובקעים... לא חסרים אנשים שרוצים ילדים בפונדקאות, והעלות שם היא די גבוהה... כל התהליכים שקשורים בזה [עולים בארצות-הברית], בסביבות 120 עד 150 אלף דולר. משכנתא קטנה. בקנדה הסיפור הוא אחר..." (אייל)

## 3. מאפייני רמת "היציאה מהארון" וקבלת הנטייה המינית; "מחוץ לארון"

המרוויינים העלו את סוגיית "היציאה מהארון" ואת תחושת השלמות עם הנטייה המינית כשיקול נוסף בבחירת המודל ההורי. אחד מהם אף ציין סוגיה זו כמרכיב משמעותי במכלול השיקולים:

"... אני חושב שזה [הבחירה במודל ההורי] תלוי באופי של הבן-אדם, תלוי באופי של הזוגיות של הבן-

אדם, תלוי במשפחה, תלוי ב-'ארוניות'..." (עומר)



האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות טענו כי "היציאה מהארון" היוותה תנאי הכרחי להורותם במודלים אלו. חלקם טענו כי המודל בו בחרו אינו מאפשר להם להישאר בארון, גם לו היו רוצים בכך. האחרים טענו ההיפך, וסיפרו כי קבלת הנטייה המינית וכן חיים מחוץ לארון, הם שאפשרו למעשה את הבחירה במבנה משפחתי דו-הורי גברי:

"... אבות מאמצים לרוב, הם תמיד מחוץ לארון. התהליך הזה, ההורות הזאת מוציאה מאוד מהארון.

אתה לא יכול ללכת עם שני אבות וילד, ולא לצאת מהארון..." (יוחאי, אימוץ)

"...קודם כל זה שאנחנו מחוץ לארון, זה משהו שאפשר את זה [את מודל הפונדקאות]..." (נועם,

פונדקאות)

"... זה גם כנראה היה עניין של שלימות, ברגע שאתה שלם באמת עם עצמך, אז אתה יודע שאתה יכול

להתמודד עם כל דבר בעולם... והמתירנות שיש היום, וכל הסיבות האלו הביאו אותנו לרצות לאמץ...

השאיפה שלי זה להיות כמה שיותר שלם, בשביל להקרין להם [לילדים] המון ביטחון, והמון שלמות כדי

שידעו שלהיות הומו זה לא דבר... זה שונה, אבל לא דבר שצריך להוות מכשול לשום דבר בחיים, גם לא

בחיים שלהם..." (דקל, אימוץ)

רוב האבות שבחרו בהורות משותפת הגדירו את עצמם "מחוץ לארון" באופן מוחלט, אך לא הגדירו

זאת כתנאי הכרחי למימוש אבהותם. מעבר לכך, אחד האבות מקבוצה זו סיפר כי טרם "יצא מהארון"

באופן מלא, וכי טרם השלים עם נטייתו המינית באופן מוחלט:

"[בן-זוגי] טוען... שחלק מההשלמה שלי זה להיות דומה לכולם [באמצעות האבהות], ולספק כאילו 'הנה,

אני כמוכם, תעזבו אותי'... אני אומר שיכול להיות בזה משהו, אבל באמת באחוזים מאוד מאוד קטנים...

אולי גם השלמות שלי [ביחס לנטייה המינית היא] ב-99% ולא ב-100%. כמו פרופיל 97, אין 100, זה

השלושה אחוז שצריך לעבוד עליהם..." (ארז)

האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות התייחסו לסוגיה זו וטענו כי מודל ההורות-המשותפת הינו המודל

היחיד מבין השלושה המאפשר הורות גם עבור גברים הומוסקסואלים המצויים "בתוך הארון":

"... שותפות-הורית, מאפשרת לך עדיין, ואולי אפילו יותר, להתחבא. כאבא וכאימא שלא חיים בשני

בתים, יש כמעט היום 50% מהאוכלוסייה, או 30%, אני לא יודע כמה, אבל נורא קל להתחבא שם, ולא

צריך להגיד כלום..." (יוחאי, אימוץ)

"...בן-אדם בארון הרבה יותר מתאים להורות- משותפת, תמיד יכול להגיד שזה [הילד] מידידה שלו,

שהוא הכניס אותה להיריון..." (עומר, פונדקאות)

"... אני מכיר דוגמה, סיפור של מישהו שהוא נכנס לעניין של הורות [משותפת], כשהוא עוד היה בארון. כל

התהליך של היציאה מהארון- זה סיפור מטורף- הוא עשה כשהילדה הייתה בת שנתיים-שלוש. הוא יצא

מהארון מול ההורים שלו, פתאום הם קיבלו נכדה שלא ידעו על קיומה... אל תשאל..." (נועם, פונדקאות)



לסיכום, האבות ראו שלושה מאפיינים אינדיווידואליים כבעלי משמעות בבחירתם. המאפיין הראשון מתייחס לתכונות אופי: לאבות שבחרו בהורות משותפת מיוחסות תכונות של "שמרנות" מחד, ו-"גמישות ופשרנות" מאידך. לאבות שבחרו בפונדקאות מיוחסות תכונות של "אקטיביות" ושל "תעוזה". לאבות המאמצים מיוחסות תכונות של "אלטרואיזם". המאפיין השני מתייחס לפונדקאות כאל תהליך שעלותו גבוהה ביחס לחלופות האחרות, ומצריך היערכות כלכלית. המאפיין השלישי טוען כי המודלים של אימוץ ופונדקאות מחייבים "יציאה מהארון", לעומת מודל ההורות המשותפת, אשר עשוי לאפשר לאבות אופציה, בה הם עדיין יכולים "להישאר בארון".

## ז. נגישות בשטח

הממצאים מראים כי הבחירה במודל ההורי הייתה קשורה גם למידת נגישותם של המודלים. בהקשר זה האבות תארו קשיי נגישות אובייקטיביים או סובייקטיביים.

### 1. קשיי נגישות אובייקטיביים; "הדלתות להומאים נסגרו"

אחד האבות שבחר במודל הפונדקאות סיפר כי בעקבות "120 ניסיונות ו-0 הצלחות", הבין כי מודל ההורות המשותפת אינו נגיש עבורו. נראה כי רק לאחר שאב זה התייאש מהאפשרות למצוא שותפה הורית מתאימה, הוא החליט לממש אבהותו באמצעות הליך הפונדקאות:

"... קודם כל הסיבה הראשונה שנטשנו את הורות משותפת זה 4 וחצי שנים, 120 בנות, 0 הצלחות... בשלב מסוים הגדרתי את זה שהרגשתי דון-קישוט שאני נלחם בתחנות רוח, כאילו זה מה שנקרא, למצוא matching עם בנות. אין לי... כמה שאני אשתדל, כמה שאני זה, כמה שאני זה, היא יכולה פתאום לקבל רגליים קרות, ולא משנה איזה בחורה, ולא משנה מי, ולא משנה מה, ואין לי מה לעשות נגד זה... אין לי זוגיות איתה... אני לא יכול לכבול אותה. אז הסיבה הראשונה שאני חושב שפונדקאות מתאימה לנו, כי *enough is enough*. אחרי כל כך הרבה ניסיונות, וואלה, כנראה לא מתאים לנו..." (עומר)

שאר האבות שבחרו בפונדקאות הדגישו כי במהלך השנים האחרונות, אימוץ בין-ארצי חדל להתאפשר עבור גברים ישראלים באף מדינה בעולם. עוד הם טענו כי גם בישראל סיכוייהם לאמץ אינם גבוהים יותר. כך או כך, ניתן לראות כי חלופת האימוץ נפסלה עבור אלו שרצו לממש את אבהותם בשנים האחרונות:

"... אז אחד הדברים שבדקנו וניסינו לעשות, זה לאמץ בארץ... כמובן שסירבו, אני חושב שעד היום קשה לי, כי פשוט זה משהו שלא קיבלו מלכתחילה, לא היו מוכנים לשמוע... אז ביררנו גם על אימוץ בחו"ל... יצרנו קשר עם כל מיני עמותות, שבזמנו... טיפלו בהומאים כבכל הלקוחות... והעמותות האלו... הודיעו לנו... בתקופה שפנינו, שפחות או יותר כל הדלתות להומאים נסגרו בעיניי אימוץ, בגלל שמה שקרה במדינות מזרח-אירופה לפחות, וגם בברזיל, זה שהמדינות הבינו שכשגבר לבד בא לאמץ, ככל הנראה מדובר בהומו. יותר מזה, חלק מהם, בעיקר ברוסיה ובאוקראינה חששו מזה שגבר שבא לאמץ לבד ילדה

קטנה, יש לו מניעים שליליים, חששו מכל מיני דברים, מזונות, מסחר, מלא יודע מה... ולא אפשרו לגברים לבד לאמץ... " (אייל)

"... העניין של אימוץ נפסל, גם כי זה הליך מאוד מורכב בארץ. אימוץ בחו"ל, עם השנים זה הולך ונהיה יותר ויותר מסובך. היום זה כמעט בלתי אפשרי כי יותר ויותר מדינות נסגרות לאימוץ... אני אגיד בסוגריים שעד היום גברים הומוסקסואלים לא יכולים לאמץ בארץ, אפשר... גבר בודד יכול לאמץ, אבל הוא נמצא בעדיפות מאוד אחרונה, ובכלל אימוץ בארץ הוא מאוד בעייתי, אין הרבה ילדים לאימוץ... " (נועם)

"... אני הייתי מאוד שמח לאמץ, אימוץ פחות או יותר לא אפשרי יותר... בדקנו אפשרות של אימוץ בישראל, דרך העמותות האלו, אני גם התקשרתי... והם פשוט אמרו לנו: 'אתם זוג גברים, אין לכם שום אפשרות'... " (אילן)

חיזוק לכך מתקבל מדבריהם של האבות המאמצים. ראיונות המחקר ושאלוני הפרטיים-האישיים שמילאו המרואיינים, מלמדים כי לאחר שנת 2007 אימוץ בין-ארצי הפך לבלתי אפשרי עבור גברים ישראלים:

"...דיברנו עם עורכת-הדין באופן ישיר, והיה לנו ברור שהיא [חלופת האימוץ] הולכת להיסגר. והיה לנו ברור שאם אנחנו רוצים עוד ילד, שזה חלון ההזדמנויות, ולכן בפועל תקופה יחסית מאוד קצרה, אחרי ש[הילד] הגדול היה אצלנו, אנחנו התחלנו בתהליך השני... מה שהוכח כמאוד נכון, כי ממש פיפס זמן אחריו, אנשים [שניסו לאמץ] מאוד הסתבכו... " (יוחאי).

"... זה גם עולה עוד פעם אצלנו כי אנחנו נורא רוצים עוד ילד, ואי אפשר לאמץ עכשיו... " (רועי)  
מנגד, מעניין לראות כי מספר שנים קודם לכן, המצב היה הפוך. האבות המאמצים סיפרו כי לפני שנים ספורות הפונדקאות לא הייתה אפשרית בעליל, מאחר והייתה בלתי חוקית או כרוכה בעלויות לא ריאליות.

"...פונדקאות גם לא היה אז כל-כך ריאלי כמו היום, היום זה קצת יותר ריאלי... אז כשהתחלנו לפני חמש שנים בערך את התהליך, עם הילד הראשון שלנו, זה לא היה ריאלי... " (יוחאי)  
"... פונדקאות, שזה לא [היה אז] חוקי... זה אחת הסיבות שזה נפסל... לא רצינו לעשות משהו שהוא לא חוקי... " (אלי)

"... שאלנו בשביל לדעת, לא בגלל שרצינו, וזה מחירים מטורפים ברמות שלא יכולנו לעמוד, גם אם רצינו, לא היינו עומדים בזה... " (דקל)

אחד האבות שבחר בהורות משותפת טען כי רצה לפנות להליך הפונדקאות במהלך התקופה שקדמה להורותו. אלא שבדומה לאבות המאמצים, הסביר גם הוא כי לפני מספר שנים, הליך הפונדקאות לא היה נגיש, ולמעשה היה בגדר "מדע בדיוני":

"...אני רציתי לעשות ילד בפונדקאות, הכי התאימה לי. לפני 9 שנים זה היה "science fiction"... " (איתי)

## 2. קשיי נגישות סובייקטיביים; "האופציות האחרות נראו מסובכות מדי"

מעניין לראות כי כל אחד מהאבות ראה בשתי החלופות האחרות כמתאפיינות בתהליכים מורכבים, מסובכים, יקרים ו/או בעלי סיכון רב יותר, ביחס לחלופה שנבחרה:

"... האופציות האחרות נראו מסובכות מדי..." (איתי, הורות משותפת)

"... באיזשהו שלב חשבנו על אימוץ, והתחלתי לברר, וזה היה מאוד מסובך גם ברמה הכלכלית, גם ברמה הטכנית..." (אורי, הורות משותפת)

"... בזמנו לא היה אף ערוץ פתוח חוץ מלעשות ילד בדרך של הורות-משותפת. זאת אומרת, בדקנו את זה קצת, והיה לנו זוג חברות שחשבנו לעשות איתן, ואז ראינו בשיחה שזה מאוד מאוד מסובך..." (אלי, אימוץ).

"... זה גם איזושהי דרך המלך כזאת... המכשולים במסלול ההורות [באמצעות פונדקאות], הם מכשולים מינוריים בהשוואה למכשולים בשתי הדרכים האחרות..." (אילן, פונדקאות)

"... אם זה להתחיל למצוא מישהי שמעוניינת, ושאתם מסתדרים, ולעשות את זה בקונסטלציה כזאת של הורות-משותפת- זה לא ממש מובן מאליו, מאוד מסובך, יש אנשים שתקועים בחיפוש הזה שנים..." ;

"... אז יש את העניין [של האימוץ] בחו"ל, ואני חייב להגיד שאני מאוד נרתעתי מזה, שמעתי סיפורי זוועה על כל מיני, אפילו על זוגות שאנחנו מכירים שנפלו בפח של כל מיני רמאים, כל מיני עמותות פה בארץ, שממש גונבות כספים, ממש סיפורים מסמרי שיער..." (נועם, פונדקאות).

לסיכום, מדבריהם של האבות עולה כי הליך האימוץ היה נגיש עבור גברים ישראלים עד לשנת 2007, לעומת הליך הפונדקאות, אשר הפך נגיש יותר עבורם החל משנה זו. כמו כן, אנו רואים כי המרואיינים העלו קשיי נגישות סובייקטיביים ביחס למודלים ששללו, וטענו לנגישותו המרבית של המודל המועדף.

## פרק 4: דיון

מטרת המחקר הייתה להבין את השיקולים ואת המשמעות שמעניקים גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות לבחירתם באחד משלושת המודלים-ההוריים האפשריים עבורם: אימוץ, פונדקאות או הורות משותפת עם אישה. ממצאי המחקר מלמדים כי סוגית "העדר דמות האם" העסיקה את כל המרואיינים, וכן שתפיסותיהם ביחס לתפקידי המגדר המסורתיים עמדו בבסיס בחירתם. במחקר נמצא כי אחד השיקולים המרכזיים שהנחו את בחירתם התייחס ל-"טובת הילד". זאת, כאשר האבות בכל אחד משלוש הקבוצות הציגו פרשנות שונה למושג "טובת הילד".

האבות שבחרו בהורות-משותפת עם אישה הביעו תפיסה מסורתית, לפיה טובת הילד היא לגדול עם דמות אימהית במשפחה שבראשה עומדים הורים משני המינים. מנגד, ניכר כי אבות אלו התאפיינו בחשיבה בלתי מסורתית ביחס למספר ההורים האופטימאלי לגידול ילד, דבר המתבטא בבחירתם במבנה משפחתי רב-הורי, הכולל יותר משתי דמויות הוריות.

הממצאים מראים כי האבות שבחרו בהורות-המשותפת נקטו בגישה אמביוולנטית אודות תפקידי המגדר המסורתיים ביחס להורותם. מחד, נראה כי אבות אלו התנגדו לתפיסות המסורתיות, מאחר והן שוללות אבהות בקרב גברים הומוסקסואלים. מאידך, ניכר כי הם דגלו בתפיסות אלו, וגרסו כי לנשים ישנן פונקציות ייחודיות כאימהות, אשר גבר לעולם לא יוכל למלא. ברוח תפיסה זו, הם בחרו להעניק לילדיהם דמות אם. תפיסות אלו עולות בקנה אחד עם התפיסה המסורתית הגורסת כי דמות האם הינה חיונית להתפתחותו של הילד, ולפיכך רואה בעין שלילית הרכבים משפחתיים שבראשם עומד זוג גברים (אורן-פטישי, 2008; Wells, 2005; Gross, 2006; Golombok & Tasker, 2010).

עוד מראים הממצאים כי אבות אלו נטו לחשוש מהורות בלעדית, ולפיכך העדיפו מבנה משפחתי בו הנטל ההורי פחות טוטאלי, מאחר והוא מתחלק עם השותפה ההורית. כמו כן, כל האבות ראו באם את דמות המטפל העיקרי, ודיווחו כי בהסכמי ההורות, הוחלט כי הילד ישהה יותר זמן בביתה. יתרה מזאת, רוב האבות נטלו על עצמם את תפקיד האב המסורתי כ-"מפרנס" ושילמו מזונות עבור ילדיהם, למרות שהמשמורת על הילדים הייתה משותפת. התנהלות זו נשענת על התפיסות המסורתיות, ומשקפת את חלוקת התפקידים-ההוריים הרווחת כיום בחברה בין גברים לנשים (Craig, 2006; Dribe & Stanfors, 2002; Lamb, 2010; Lavee & Katz, 2009).

נראה, איפה, כי על אף שתופעת האבהות ההומוסקסואלית טומנת בחובה ערעור על תפיסות המגדר המסורתיות, לפיהן הורות של זוגות בני אותו מין אינה ראויה ואף פוגעת בהתפתחות הילד (אורן-פטישי, 2008; Benson et al., 2005; Brinamen & Mitchell, 2008; Gross, 2006; Hicks, 2006; Mallon, 2005; Wells, 2004), המרואיינים שבחרו בהורות-המשותפת לא בהכרח ערערו על תפיסות אלו.

מרואיניים אלו בחרו לעצב את משפחתם בהתאם למודל המשפחה המסורתית, אשר נתפס בעיניהם כמודל המשפחתי האידיאלי, בהיותו מודל הורי הכולל הורים ביולוגיים משני המינים. ממצאי מחקרים קודמים מראים כי גברים הומוסקסואלים סופגים את התפיסות המסורתיות הרווחות כבר בשלבים מוקדמים בחייהם, ולפיכך הם מתקשים לראות כיצד יוכלו להפוך לאבות ללא דמות אם עבור ילדיהם (אורן, 2006; Benson et al., 2005; Brinamen & Mitchell, 2008).

ואכן, גרוס (Gross, 2006) טוען בהקשר זה כי השיקולים של זוגות הומוסקסואלים לבחור במודל ההורות-המשותפת עם אישה קשורים ללחץ חברתי, הבא לידי ביטוי באמצעות חוקים ונורמות חברתיות, המשמרים את תפקידי המגדר המסורתיים. חיזוק לטענה זו מתקבל מממצאי המחקר הנוכחי המראים כי על אף שהאבות אשר בחרו במודל ההורות המשותפת לא בהכרח הסכימו עם תפיסות המגדר המסורתיות, הם העדיפו לצדד בהם, ולו בכדי להפחית את החריגות של ילדיהם, וליצור עבורם משפחה הדומה למשפחה הנורמטיבית. אבות אלו סברו כי הבחירה במבנה הורי שאינו תואם את התפיסות החברתיות הרווחות, עלול להזיק לילדיהם. ממצא זה נתמך במחקרים קודמים (אורן, 2006; Gross, 2006; Johnson & O`connor, 2002).

מעניין לציין כי מחקרן של סגל-אנגלצ'ין ואחרים (2010), שבחן את חווייתן של 10 נשים הטרוסקסואליות אשר בחרו לקיים שותפות-הורית עם גבר הומוסקסואל, מצביע כי השיקולים שהנחו את הנשים בבחירת חלופה הורית זו, דומים לאלו שהנחו את משתתפי המחקר הנוכחי. האימהות במחקרן הציגו תפיסה לפיה טובת הילד היא לגדול עם דמות אבהית, במשפחה שבראשה עומדים הורים משני המינים. ממצאי מחקר זה מלמדים כי התפיסה המסורתית של האמהות ביחס להורות ומשפחה הולכה אותן באופן פרדוקסאלי לבחירה בדפוס משפחתי בלתי מסורתי. האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות, לעומת זאת, הביעו תפיסה מסורתית ביחס למספר ההורים האופטימאלי לגידול ילד. אבות אלו גרסו כי טובת הילד היא לגדול עם זוג הורים, ולא במבנה משפחתי רב-הורי, הכולל דמויות הוריות החיצוניות למערכת הזוגית. יחד עם זאת, אבות אלו הציגו תפיסה בלתי מסורתית ביחס לחשיבות המגדר של ההורים, דבר המתבטא בבחירה שלהם במבנה משפחתי שבראשו עומד זוג גברים, ללא דמות אם. הספרות מחזקת ממצא זה, אך במקביל גם טוענת כי סוגיית "העדר האם" מאפילה על הדמיון לדגם המשפחתי המסורתי (אורן-פטישי, 2008; Wells, 2005; Gross, 2006). עוד נמצא במחקר הנוכחי כי אבות אלו בחרו שלא ליטול את תפקיד האב המסורתי, בשל העדפתם להיות המטפלים העיקריים של ילדיהם. אבות אלו האמינו במסוגלות ההורית שלהם ולא חששו מהורות טוטאלית. הם בחרו במבנה-הורי זה מתוך רצון להיות הורים ב-"משרה מלאה" ולא לחוות "הורות חלקית". ממצאים אלו תואמים לממצאי מחקרים קודמים (אורן-פטישי, 2008; Gianino, 2008; Golombok & Tasker, 2010).

המרואיינים שבחרו במבנה דו-הורי גברי תפסו את תפקידי המגדר המסורתיים כמיתוסים הנגועים בסקסזים ובהומופוביה מופנמת. בשונה מהאבות שבחרו בהורות-המשותפת, אבות אלו תפסו את דמות האם כתפקיד שאינו תלוי מגדר. הם ראו בתפקידים האימהיים המסורתיים תפקידים פונקציונאליים, שגם הם כגברים כשירים למלא. גישה זו, לפיה המסוגלות ההורית של האבות אינה נחותה מזו של האימהות, עולה בקנה אחד עם תיאוריות פמיניסטיות-סטרוקטורליות (ברונר, 1993; דה בובאר, 1982), ועם מחקרים קודמים שעסקו בתפקוד אבהי (רו, 2003; שגיא ורשף, 1984; Crawford et al., 2007/1949; Thorne & Yalom, 1981; Ferree, 1990; Firestone, 1970; Payne, 2005; Badinter, 1981; Lamb, 2000, 2010; Pleck, 2010; Wells, 2005; Farr & Patterson, 2009; Mallon, 2004; Lamb, 2000, 2010; Pleck, 2010; Wells, 2005). התפיסות הנון-קונפורמיסטיות שביטאו מרואיינים אלו ביחס לתפקידי המגדר סותרות את הטענה כי גברים הומוסקסואלים נוטים לאמץ את התפיסות המסורתיות הרווחות בחברה (Benson et al., 2005; Brinamen & Mitchell, 2008). הסבר אפשרי לסתירה זו מתקבל ממחקרים המראים כי בעוד אבות הומוסקסואלים מאמצים, הפנימו את התפיסות המסורתיות וראו בדמות האם דמות חיונית להתפתחות ילדיהם, הרי שלאחר בחינה מחודשת של עמדותיהם, אבות אלו לא ראו עוד בתפיסה זו אמת אבסולוטית (אורן-פטישי, 2008; Gianino, 2008). תהליך שינוי זה תואר גם על ידי האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות במחקר הנוכחי.

לצד חשיבותו של ההיבט החברתי, ניתן לראות כי גם להיבט הזוגי היה חלק משמעותי בתהליך בחירת המודל-ההורי עבור משתתפי המחקר. ממצאי המחקר מלמדים כי ההבדלים באינטראקציה הזוגית יצרו העדפות שונות ביחס למבנה המשפחתי הרצוי. בקרב רוב האבות שבחרו בהורות-המשותפת עם אישה, למשל, נמצא כי רק אחד מבני-הזוג חפץ בהורות, ולא שניהם. נראה כי חוסר העניין שגילה בן-זוגם באבהות הניע אותם לבחור באפשרות של יצירת הורות-משותפת עם אישה. בן-הזוג, אשר ויתר על "מקומו ההורי", למעשה פינה את מקומו לשותפה ההורית, אשר מלכתחילה נתפסה כשותף מועדף להורות. דומה, אפוא, כי הערכים המסורתיים של האבות ביחס להורות, לצד ההבנה כי בן-זוגם אינו שותף-הורי פוטנציאלי, הוליקה אותם לחיפוש מרחב חלופי למימוש אבהותם. ממצאים אלו תואמים את ממצאי מחקרו של אורן (2006), המראים כי מודל ההורות-המשותפת נתפס על ידי האבות כמודל ההורי אידיאלי, מאחר והוא יוצר סינתזה בין שלושה מרכיבים משמעותיים בחייהם: מידת השלמתם עם הנטייה המינית, הערכים המסורתיים בהם דגלו, וחוסר הסימטריה הזוגית מבחינת הכמיהה לאבהות. מעניין לציין, עם זאת, כי המרואיינים שבחרו במודל ההורות-המשותפת לא ציינו באופן מפורש את ההיבט הזוגי כגורם משמעותי בתהליך הבחירה. אפשר שהדבר קשור לכך שחלקם חפצו במודל-הורי זה עוד בטרם נוצרה זוגיותם, ולמעשה השיקול הזוגי רק השתלב עם רצונם הראשוני.

יש לציין שאחד המרואיינים סיפר כי בחר בהורות-המשותפת למרות שגם בן-זוגו רצה להפוך לאב. אב זה היה האב היחיד שסיפר כי אינו "שלם" עם נטייתו המינית באופן מלא. אפשר שגברים הומוסקסואלים שטרם השלימו עם נטייתם המינית, מתקשים לפנות למודלים-הוריים פחות נורמטיביים, אשר מחייבים בהכרח "יציאה מהארון". יתכן כי בעבור גברים אלו מודל ההורות-המשותפת מהווה את הפיתרון (אורן, 2006; Segal-Engelchin et al., 2005).

המרואיינים שבחרו באימוץ ובפונדקאות, בשונה מאלו שבחרו בהורות-המשותפת, ציינו את ההיבט הזוגי כשיקול המשמעותי ביותר שהניע אותם לבחור במבנה דו-הורי גברי. אבות אלו סיפרו כי לאחר שחוו התפתחות ביחסיהם הזוגיים, התעורר בקרבם הצורך להתקדם לשלב הזוגי הבא ולהקים משפחה יחד עם בן זוגם. אבות אלו העדיפו לגדל ילד שיהיה משותף לשניהם בלבד, מבלי לחלוק אותו עם שותפה-הורית החיצונית למערכת הזוגית. בעבור אבות אלו הזוגיות היוותה את הבסיס להיווצרותה של המשפחה, כאשר הם תפסו את ילדיהם כ-"פרי אהבתם". ממצאים אלו הולמים ממצאי מחקרים קודמים שעסקו בחווייתם של אבות הומוסקסואלים מאמצים, בהם נמצא כי אבות אלו ראו באקט האימוץ אקט הממסד את זוגיותם ומחזק את רמת האינטימיות בין בני הזוג (אורן-פטישי, 2008; Gianino, 2008; Golombok & Tasker, 2010). ממצאים אלו אף מוסיפים נדבך חשוב להבנת הבחירה של גברים הומוסקסואלים בחלופה של פונדקאות, אשר זכתה עד כה להתייחסות מחקרית מעטה. הממצאים שנדונו לעיל נוגדים את ממצאי מחקרו של פרידלנדר (2000), בו נמצא כי המוטיבציה לאבהות בקרב גברים הומוסקסואלים נובעת מתוך מניעים אישיים, ולא מתוך מניעים זוגיים. יתכן וממצא סותר זה קשור לכך שאוכלוסיית המחקר של פרידלנדר (2000), בשונה מאוכלוסיית המחקר הנוכחי, כללה גברים הומוסקסואלים שלא היו אבות ושלא בהכרח חיו בזוגיות. עוד עולה מהממצאים כי בכדי לספק מענה למאווייהם הזוגיים, האבות שבחרו באימוץ ופונדקאות נאלצו לבחון מחדש את עמדותיהם ביחס למשמעותה של דמות האם בחיי הילד. במילים אחרות, אבות אלו נדרשו לערער על תפיסות המגדר המסורתיות בטרם יכלו ליצור מבנה דו-הורי גברי. ממצא זה תואם לממצאי מחקרו של אורן-פטישי (2008) אודות אבות הומוסקסואלים מאמצים. דומה כי אילוץ זה לא חל על חבריהם שבחרו בהורות-המשותפת, מאחר והכמיהה לאבהות לא נחוותה על ידם כצורך זוגי. ממצא דומה עולה ממחקרו של אורן (2006). נראה, אפוא, כי סימטריה-זוגית מבחינת הכמיהה לאבהות הובילה לשלילת מודל ההורות המשותפת עם אישה ולהעדפת שתי החלופות הנותרות.

זוגות שהחליטו לפנות למודל דו-הורי גברי, נדרשו לבחור בחלופה המועדפת בעבורם: אימוץ או פונדקאות. ממצאי המחקר מראים כי גם מאחורי הבחירה בין שני מודלים אלו עמדו שיקולים שונים. אחד השיקולים של האבות המאמצים לשלילת הבחירה בפונדקאות, נבע מתפיסתם את הליך הפונדקאות כסחר בגופן של נשים עניות. זאת, על אף שבפועל נשים המשמשות כפונדקאיות בעולם

המערבי הן ברובן נשים לבנות ומשכילות, בעלות ילדים משלהן, אשר לרוב אינן מונעות רק מתוך מניע כלכלי, אלא בעיקר מסיבות אלטרואיסטיות והרצון להציע הורות לזוג חשוך ילדים (יולזרי ואטיאס, 2010; עמרם, 2009; Lev, 2006; Jadva at al., 2003; Golombok et al., 2006). פרופיל זה של הפונדקאיות נמצא גם במחקר הנוכחי. יתכן והאבות המאמצים ייחסו ביקורת זו להליך הפונדקאות המתרחש בהודו (גינטלמן, 2008; עמרם, 2009; Malhotra, & Malhotra, 2009), תוך שהם הכלילו אותו להליכים המתרחשים בעולם המערבי.

האבות המאמצים אף טענו כי הליך הפונדקאות פוגע בילד עצמו, מאחר ולתפיסתם אבות הבוחרים בפונדקאות "לוקחים" מהילד את אימו בתום התהליך. אבות אלו הדגישו כי במודל האימוץ האם נטשה את הילד, ואילו בפונדקאות האבות עצמם גורמים לנטישה זו.

מעניין לראות כי האבות המאמצים תפסו את הנשים הפונדקאיות כאימהות של הילדים, למרות העדר קשר ביולוגי ביניהן ובין הילדים. תפיסה זו גם אינה נתמכת על ידי המחקרים המצביעים כי הפונדקאיות אינן תופסות עצמן כאימהות, וכי על-פי-רוב אינן מפתחות רגשות אימהיים כלפי התינוקות שילדו (יולזרי ואטיאס, 2010; רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006; Jadva at al., 2003). יתרה מזו, נמצא כי נשים אלו שמחו למסור את התינוק לזוג ההורים, וכי לא היו להן ספקות או קשיים במסירתו (Jadva at al., 2003). אפשר שעמדתם של האבות המאמצים אשר נטלו חלק במחקר זה, קשורה לחשיבה המסורתית, הקושרת בהכרח בין לידה להורות (רוזנבלום ואחרים, 2010), ורואה באישה היולדת את אימו של התינוק. הסבר אפשרי נוסף הוא כי האבות המאמצים התייחסו לאספקטים השליליים של פונדקאות "גנטית-מסורתית", בה הפונדקאית הינה גם תורמת הביצית (רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006; Jadva at al., 2003), ולא לפונדקאות ה-"הריונית" הנהוגה כיום, בה הפונדקאית איננה תורמת הביצית, ורק נושאת ברחמה את העובר.

ואכן, במחקר הנוכחי נמצא כי ההמשגה בה השתמשו האבות שבחרו בפונדקאות לא כללה כלל מושגים דוגמת "אימא". אבות אלו לא תפסו את הנשים המעורבות בהליך הפונדקאות כאמהות, מאחר והן לא היוו פונקציה הורית עבור הילד. עוד מראה המחקר כי, לרוב, נוצר קשר רגשי בין האבות לבין הפונדקאיות, וכי הקשר עימן נמשך גם לאחר הלידה. קשר זה אפשר לילדים להכיר את הפונדקאיות שלהם, ובכך גם נמנעה חוויה של קטיעה או נטישה ברצף חייהם. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם ממצאי מחקרים קודמים (Gross, 2006; Jadva at al., 2003; Lev, 2006).

מהאמור לעיל עולה כי גם האבות המאמצים, אשר התנגדו לתפיסות המגדר המסורתיות, ייחסו במידה כזו או אחרת משמעות לדמותה של האם, והעדיפו שלא להיות הגורם המונע מהילד את נוכחותה בחייו.



שניים מהאבות המאמצים ביקרו את הליך הפונדקאות בטענה שמודל זה יוצר מראש תא משפחתי שאינו נורמטיבי. אבות אלו הדגישו כי הם לא הביאו ילד לתא משפחתי שכזה, אלא אימצו ילד נטוש, שגורלו היה צפוי להיות קשה יותר. מנקודת מבטם, הם "הוציאו ילד מסיטואציה קשה, לסיטואציה קשה פחות". ממצאים דומים נמצאו גם במחקרו של אורן-פטישי (2008). אמירה זו מצביעה על תפיסה לפיה מבנה משפחתי דו-הורי-גברי אינו שווה ערך לדגם המשפחה המסורתית, והיא מעידה על קבלה מסוימת של התפיסות המסורתיות, הרואות באבהות הומוסקסואלית ברירת מחדל, בהעדר חלופות הוריות אחרות עבור הילד. תפיסה זו מוצאת את ביטוייה גם בחוקים החברתיים של מדינות רבות, בהן זוגות הומוסקסואלים רשאים לאמץ ילד, ובתנאי שאף זוג הטרוסקסואלי לא מעוניין לאמץ (Golombok & Tasker, 2010; Hicks, 2006; Hicks & McDermott, 1999; Johnson & O'Connor, 2002; Wells, 2005). מעניין לראות כי שני אבות אלו היו האבות היחידים אשר העלו בראיונות את הסוגיה העוסקת בעצם הלגיטימיות של גברים הומוסקסואלים להפוך לאבות. שני האבות דיווחו כי התקשו להתמודד עם הקונפליקט בין זהותם "ההומוסקסואלית" לבין זהותם "האבהית".

כל האבות המאמצים ראו באימוץ מעשה אלטרואיסטי, למרות שהסתייגו מלצייר את עצמם או את מניעיהם ככאלו. יתכן והאבות הבינו כי האימוץ נתפס בעיני החברה כמעשה אלטרואיסטי, ובהתאם החברה תטה להעריך אותו, גם אם הוא אינו תואם את המוסכמות הרווחות. חיזוק לכך מתקבל ממחקרם של ג'ונסון ואוקונור (Johnson & O'Connor, 2002), המלמד כי אימוץ בקרב זוגות בני אותו מין מרכז את התייחסות המשפחה והסביבה כלפיהם, מאחר ונתפס כמעשה אלטרואיסטי.

על אף נטייתם של האבות המאמצים להמעיט בערכם של תפקידי המגדר המקובלים, ניכר כי התפיסות המסורתיות הותירו בהם את חותמן, דבר המתבטא בהתייחסותם לסוגיית העדר דמות אם במשפחתם במהלך הראיונות. חיזוק לממצא זה מתקבל מממצאי מחקרו של אורן-פטישי (2008), המצביעים גם הם על חששותיהם המופנמים של אבות הומוסקסואלים מאמצים ביחס לסוגיה זו. יתכן והליך האימוץ הנתפס בעיניהם כאלטרואיסטי, בשילוב עם התובנה כי הורותם תטיב עם הילד הנטוש, הגבירה את הלגיטימציה העצמית שלהם ליצירת מבנה דו-הורי גברי.

מנגד, אחד השיקולים המשמעותיים שייחסו האבות לבחירתם בפונדקאות על פני האימוץ מתייחס לרצונם לגדל תינוק מרגע לידתו. ממצא דומה מתקבל במחקרים קודמים (Golombok & Tasker, 2010; Lev, 2006). האבות הסבירו שיקול זה על רקע הנזקים הבלתי-הפיכים אשר עשויים להתפתח בקרב ילדים שננטשו ואשר שהו בתקופה הראשונה לחייהם בבתי-יתומים, ללא טיפול הורי. אבות אלו, בשונה מהאבות המאמצים, טענו כי נזקים אלו אינם ברי שינוי. יש לציין כי בהיבט זה קיימת מחלוקת בין החוקרים השונים (הירשפלד, 2010; לוי-שיף, 2001; 2004; ריבקין ובאומגולד, 2001; Altstein &

Simon, 1991; Duyme, Dumaret & Tomkiewicz, 1999; Levy-Shiff, Zoran & Shulman, 1997 ;

(Sharma, McGue & Benson, 1996; Tizard & Rees, 1974). כך או כך, נראה כי שיקול זה נבע בעיקר

מתוך חשש אישי, ופחות מתוך שיקולים חברתיים, המתקשרים לתפיסות המגדר המסורתיות.

שיקול נוסף אותו מנו האבות לבחירה בפונדקאות מתייחס לאידיאל ההורות הביולוגית. מעניין לבחון

את הפרדוקס המצוי בשיקול זה. מחד, רוב האבות שבחרו בפונדקאות טענו כי רצו ילד ביולוגי, ובהתאם,

צידדו בתפיסות מסורתיות, הרואות בילד ביולוגי- "ילד אמיתי" (ריבקין ובאומגולד, 2001). תפיסות אלו

אינן הולמות את הספרות המחקרית המלמדת כי איכות הקשר ההורי וחויית ההורות אינן תלויות

בהכרח במשתנה הביולוגי (אורן-פטישי, 2008 ; ריבקין, 2010 ; ריבקין ובאומגולד, 2001 ; Lansford,

Ceballo, Abbey & Stewart, 2001; Wells, 2005). תפיסות אלו אף אינן הולמות את החוויה ההורית

של האבות המאמצים במחקרנו, שדיווחו על חוויה הורית מלאה, כמו גם על תחושה כי הילדים הינם

"בשר מבשרם", למרות העדר הקשר הביולוגי ביניהם. מאידך, אבות אלו בעצמם גידלו ילדים שאינם

ילדיהם הביולוגיים, אלא השתייכו ביולוגית לבני-זוגם. מכאן, שלמרות החשיבות הרבה שאבות אלו

ייחסו להיבט הביולוגי, בפועל, הם ראו בילדיהם הלא-ביולוגיים את ילדיהם לכל דבר ועניין. האבות

הסבירו פרדוקס זה במספר אופנים, כאשר המרכזי ביניהם נקשר אצלם לחשיבות ההיבט הגנטי, אשר

משאיר את ה"ביולוגיה" בתוך התא המשפחתי, ולא מחוצה לו.

הסבר אפשרי נוסף לפרדוקס זה קשור אולי לכך שרוב המדינות המערביות אינן מאפשרות את הליך

הפונדקאות עבור זוגות הומוסקסואלים (בן-דוד, 2004 ; שילוח, 2008). יתרה מזו, בישראל, מודל

הפונדקאות הינו היחיד מבין השלושה, אשר נאסר לביצוע באופן גורף (רוזנבלום ואחרים, 2010). יתכן

וחוקים אלו משקפים את התפיסות החברתיות, אשר רואות בעין שלילית מודל הורי זה, מאחר ובאופן

מכוון, הילד נולד לסיטואציה משפחתית שאינה כוללת דמות אם.

מאחר והקשר הביולוגי מקנה ברמה החברתית תוקף הורי שאינו ניתן לערעור, יתכן והאבות נאחזו

בעוגן זה אל מול ההתנגדות החברתית להורותם. לראייה, למרות שנאסר על זוגות הומוסקסואלים לפנות

להליך הפונדקאות על-פי החוק הישראלי, מודל הפונדקאות מהווה את המודל היחיד בו מדינת ישראל

מכירה בשני בני-הזוג כהורים לכל דבר ועניין (רוזנבלום ואחרים, 2010). יתכן וההכרה החוקית בהורותם,

גרמה לאבות אלו להדגיש את יתרונותיה של ההורות הביולוגית, גם אם בפועל מעמדם ההורי נוצר כאבות

מאמצים.

שיקול נוסף שהוצג על ידי האבות כשיקול מרכזי לבחירה באימוץ או בפונדקאות, הינו מידת נגישותו

של המודל ההורי בעבורם. על אף שבשנת 2008 חוקק בישראל חוק המתיר לזוגות הומוסקסואלים לאמץ,

בפועל הליך זה נותר מסורבל וכמעט בלתי אפשרי למימוש (הדר, 2009 ; רוזנבלום ואחרים, 2010). בשנים

האחרונות ניכר כי גם שערי האימוץ הבין-ארצי נסגרו לחלוטין בפני גברים הומוסקסואלים (אורן-פטישי,

2008 ; הדר, 2009 ; ליכטנשטיין, 2010 ; רוזנבלום ואחרים, 2010). המרואיינים במחקר הנוכחי אף ציינו את שנת 2007, כשנה שאחריה לא יכלו עוד לפנות להליך האימוץ הבין-ארצי. מנגד, מהספרות ומדברי המרואיינים עולה כי רק בשנים האחרונות, הליך הפונדקאות הפך להיות נגיש עבור גברים הומוסקסואלים, מבחינת החקיקה הבינלאומית ומבחינת עלויותיו של ההליך (הדר, 2009 ; עמרם, 2009 ; רוזנבלום ואחרים, 2010 ; רותם-מלמד, 2008 ; Malhotra, & Malhotra, 2009).

נראה, איפא, כי על-פי-רוב, הליכי האימוץ והליכי הפונדקאות לא היו נגישים בו-זמנית עבור גברים הומוסקסואלים בישראל. מכאן שהבחירה במודל הורי מוגבלת למעשה מלכתחילה, מאחר והיא תלויה בהקשר המוסדי. עם זאת, מעניין לראות כי האבות הציגו את בחירתם כחלופה המועדפת בעיניהם, ולא כברירת מחדל, בהעדרה של החלופה השנייה. בפועל, ממצאי המחקר מצביעים על מידה רבה של הלימה בין מידת נגישותו של המודל ההורי לבין שאר שיקולי הבחירה שהציגו האבות שבחרו באימוץ או בפונדקאות. אבות אשר מימשו את אבהותם לפני שנת 2007- כאשר הליך האימוץ היה נגיש יותר- הציגו עמדות התואמות יותר למאפיינים של מודל האימוץ. לעומת זאת, האבות אשר מימשו את אבהותם בשנים האחרונות- כאשר הליך הפונדקאות הפך לנגיש יותר- הציגו עמדות התואמות יותר למאפיינים של מודל הפונדקאות. יתכן והמודעות למודל היחידי שהיה אפשרי עבורם, גרמה לאבות לראות יותר את יתרונותיו, ביחס לחלופה השנייה.

עם זאת, ראוי לציין, כי ישנן מדינות, בהן שתי החלופות מתאפשרות בו זמנית, ועדיין ניתן לראות כי זוגות הומוסקסואלים מעדיפים חלופה אחת על פני השנייה (Gianino, 2008; Golombok & Tasker, 2010; Gross, 2006; Johnson & O`connor, 2002; Lev, 2006). ואכן, במחקר הנוכחי אחד האבות שבחר בפונדקאות, יכול היה לבחור בין שתי החלופות, מאחר ועשה זאת בקו התפר שבין התקופות, בו שני המודלים היו נגישים עבור גברים הומוסקסואלים ישראלים. יתכן, אפוא, כי רמת הנגישות של המודל-ההורי עומדת בבסיס הבחירה בין אימוץ לפונדקאות, כאשר השיקולים האחרים הם המטים את "כף המאזניים". בהקשר זה טוען גרוס (Gross, 2006) כי בחירה "אמיתית" מודעת במודל-ההורי עשויה להתקיים רק כאשר כל המודלים באמת נגישים לאוכלוסייה ההומוסקסואלית (Gross, 2006).

למרות שההתנגדות החברתית וההגבלות החוקיות אינן מצליחות למנוע בפועל את קיומה של תופעת האבהות ההומוסקסואלית (אורן-פטישי, 2008 ; Gross, 2010; Golombok & Tasker, 2010; Gianino, 2008; Wells, 2005; Johnson & O`connor, 2002; Gross, 2006), נמצא כי יחס החברה והממסד עשוי להקשות על האבות ההומוסקסואלים, ולאף אותם למצוא לגיטימציה לאבהותם (כהן-ארקין ואחרים, 2011 ; Golombok & Tasker, 2010). במחקר הנוכחי נמצא כי המאפיינים השונים של כל אחד מהמודלים ההוריים סייעו לאבות ליצור "מסלול לגיטימציה" ייחודי להורותם. במודל ההורות המשותפת עם אישה,

מסלול הלגיטימציה הסתמך על דמות האם הנוכחת בחיי הילד. במודל האימוץ, מסלול הלגיטימציה התבסס על מעשה האימוץ האלטרואיסטי, אשר העניק לילד נטוש אלטרנטיבה הורית טובה יותר. במודל הפונדקאות, מסלול הלגיטימציה נשען על הגורם הביולוגי, אשר אפשר לעגן בחוק את הורותם של שני בני-הזוג. דומה כי מסלול הלגיטימציה, כשלעצמו, חיוני עבור אבות הומוסקסואלים, אשר נדרשים להמציא אלטרנטיבות הוריות חדשניות, השונות מדגם המשפחה המסורתית, בכדי לשלב בין נטייתם המינית לבין כמיהתם לאבהות.

במחקר הנוכחי נמצא כי האבות יישבו את המתח שנוצר בין כמיהתם לאבהות לבין התפיסות החברתיות המסורתיות ביחס להורות ומשפחה, על-ידי קבלתן של תפיסות אלו, או לחילופין על-ידי דחייתן. ניתן למקם את יחסם של המרואינים לתפיסות אלו על פני קו רצף, שבקצהו האחד קבלה רבה של התפיסות החברתיות הרווחות, ובקצהו השני דחייה של מרביתן. תרשים 1 מתאר את בחירת המודל-ההורי בהקשר של התפיסות המסורתיות, ביחס להורות ומשפחה. במחקר הנוכחי נמצאו שלוש רמות של התנגדות כלפי תפיסות אלו, הבאות לידי ביטוי בכל אחד מהמודלים ההוריים. במחקרים אחרים (Benson et al., 2005; Bigner & Jacobsen, 1989), נמצאה רמת התנגדות נוספת, הבאה לידי ביטוי בבחירתם של גברים הומוסקסואלים להפוך לאבות במסגרת נישואין הטרוסקסואלים.

**תרשים 1: בחירת המודל-ההורי בהקשר של התפיסות המסורתיות אודות הורות ומשפחה**



בקרב גברים הומוסקסואלים אשר מימשו את אבהותם במסגרת נישואין הטרוסקסואלים, נמצאה רמת הדחייה הנמוכה ביותר כלפי תפיסות המגדר המסורתיות. אבות אלו הסכימו עם התפיסות הרווחות בדמות האם את ההורה האידיאלי ובאבהות הומוסקסואלית הורות בלתי ראויה, ולפיכך הם העדיפו להסתיר את זהותם ההומוסקסואלית ולבחור במודל משפחתי מסורתי (Benson et al., 2005; Bigner & Jacobsen, 1989).

במודל ההורות המשותפת אנו רואים כי אבות אלו חיו בזוגיות הומוסקסואלית, אך במקביל מימשו את הורותם בשותפות עם אישה, החיצונית למערכת הזוגית. אבות אלו הביעו דחייה חלקית כלפי התפיסות המסורתיות ביחס להורות ומשפחה; מחד הם לא ייחסו חשיבות רבה לתפיסה הפוסלת את אבהותם כגברים הומוסקסואלים, אך מאידך הם דגלו בתפיסות הרווחות בדמות האם דמות חיונית להתפתחותו של הילד.

במודל האימוץ ניתן לראות רמת דחייה בינונית ביחס לתפיסות המגדר המסורתיות. נמצא כי לאחר שהאבות המאמצים בחנו מחדש את עמדותיהם כלפי תפקידי המגדר המסורתיים, הם יכלו לבחור במבנה משפחתי שאינו כולל דמות אימהית, ואשר בראשו עומדים זוג גברים הומוסקסואלים. עם זאת, עולה כי הם נטו לצדד באופן חלקי במשמעויות החברתיות המיוחסות לדמות האם.

במודל הפונדקאות ניכרת רמת הדחייה הגבוהה ביותר כלפי תפיסות המגדר המסורתיות. מודל הפונדקאות הינו המודל היחיד בו האבות הביאו לעולם ילד באופן מכוון, ללא אם. אבות אלו לא ראו בזהותם המינית גורם המפחית מיכולותיהם ההוריות, ובתוך כך ייחסו משמעות זניחה לדמות האם. במבט נרחב יותר, ניתן לראות כי קיימים מודלים משפחתיים נוספים, אשר אינם כוללים הורים משני המינים, דוגמת משפחות שבראשן עומד זוג נשים לסביות או משפחות חד-הוריות מבחירה, שבראשן עומד הורה יחידי (ליבני, 2004; סגל-אנגלצ'ין ווזנר, 2005; רגב, 2007; Gross, 2006; Johnson & O'connor, 2002). הביקורת החברתית המופנית כלפי מודלים משפחתיים אלו אינה מונעת את קיומם, אך היא עשויה לחייב את ההורים העומדים בראשם בהתמודדויות ואתגרים נוספים, שאינם נחווים על ידי הורים במשפחות ה-"נורמטיביות" (ג'ונסון ואוקונר, 2004/2001; ליבני, 2004; סגל-אנגלצ'ין, 2000; Brinamen, 2008; & Mitchell, 2008; Golombok & Tasker, 2010; Gianino, 2008).

האבות שהשתתפו במחקר זה ראו בשינויים שחלו בתפיסות החברתיות, גורמים המאפשרים להם לממש את אבהותם. ממצא זה מקביל לחווייתם של ההורים האחרים העומדים בראשן של משפחות שאינן נורמטיביות (אורן-פטישי, 2008; ג'ונסון ואוקונר, 2004/2001; ליבני, 2004; סגל-אנגלצ'ין, 2000; סגל-אנגלצ'ין ואחרים, 2010). מכאן, שיתכן והתפיסות החברתיות הרווחות משתנות בהתאם לקיומם של המבנים המשפחתיים, ולהיפך, המבנים המשפחתיים משתנים בעקבות השינויים בתפיסות החברתיות.

לסיכום, נמצא כי המשמעות שהאבות ייחסו לבחירה במודל-ההורי מבטאת את דרך התמודדותם עם סוגיית העדר האם. ניכר כי כל המרואיינים הפנימו את התפיסות המסורתיות ביחס להורות ומשפחה, השוללות את הורותם כזוג גברים. ואולם, הרצון בילד משותף של שני בני-הזוג ניתב את חלקם לבחון מחדש את עמדותיהם, ולפנות למודלים משפחתיים שאינם כוללים דמות אימהית, דוגמת אימוץ ופונדקאות. העדר רצון זה ניתב את האבות לבחור במודל ההורות-המשותפת, אשר נתפס כמודל מסורתי יותר, מאחר וכולל דמות אם. נמצא כי בישראל לא הייתה יכולה להתקיים בחירה ממשית בין אימוץ לפונדקאות, מאחר והחקיקה בישראל ובעולם, כמעט ולא אפשרה את נגישותם של שני מודלים אלו בו-זמנית. כמו כן, ניכר כי אופן התמודדותם הייחודי של האבות בכל מודל עם סוגיית "העדר האם" עיצב את האידיאולוגיה המשפחתית בה דגלו, וכן את תפיסותיהם ביחס ל-"טובת הילד".

## תרומת המחקר

למחקר הנוכחי השלכות חשובות הן ברמה התיאורטית והן ברמה היישומית.

מחקרים מועטים בלבד בחנו את חווייתם של אבות הומוסקסואלים, וכן את השיקולים שהנחו את בחירתם במודל-ההורי (אורן-פטישי, 2008; Segel-Engelchin et al., 2010; Golombok & Tasker, 2010). ניכר כי המחקרים שעסקו בשיקולי הבחירה התמקדו במודל אחד בלבד, כחלק מבדיקת חוויית האבהות הכללית. למיטב ידיעתנו, לא נערך עד כה מחקר הבוחן לעומק את שיקולי הבחירה באופן השוואתי.

ברמת התיאורטית, המחקר תורם להעשרת גוף הידע הקיים בכך שמאפשר לבחון את שיקולי הבחירה במודל-ההורי-אימוץ, פונדקאות או הורות משותפת עם אישה-עבור גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות. המחקר ממחיש מחד את הבעייתיות הקיימת בהגדרות החברתיות אשר אינן ערוכות לשינויים מרחיקי לכת ביחס למבנים המשפחתיים החדשים. מאידך, המחקר מצביע על אפשרות כי התפיסות החברתיות הרווחות משתנות בהתאם לקיומם של מבנים משפחתיים אלו. המחקר עשוי אף להוסיף נדבך חשוב לידע אודות המבנים המשפחתיים החדשים, אשר משתנים ומתרחבים בעשורים האחרונים (כהן, 1997, 2002; רוזנבלום ואחרים, 2010).

מחקרים רבים מצביעים כי הסטיגמות, הדעות הקדומות וההומופוביה, עדיין מאפיינים אנשי מקצוע רבים מהתחום הטיפולי (אורן-פטישי, 2008; ליבני, 2004; Ben-Ari, 2001; Golombok & Tasker, 2010; Gross, 2006; Hicks, 2006; Hicks & McDermott, 1999; Johnson & O'connor, 2002; Kershaw, 2000). על כן, ברמה היישומית, ישנה חשיבות רבה להפצת ידע מחקרי עדכני ביחס לתופעת האבהות ההומוסקסואלית, אשר יסייע להעלאת מודעותם של נותני השירותים במוסדות החברתיים. למרות שחלק מההתמודדויות הזוגיות וההוריות של האבות הומוסקסואלים דומים להתמודדויות במשפחות המסורתיות, נמצא במחקר הנוכחי כי קיימים התמודדויות, אתגרים ומאפיינים ייחודיים, אשר אינם חלק מהמציאות של המשפחה המסורתית. ישנה חשיבות לכך שאנשי המקצוע יכירו מאפיינים ייחודיים אלו בבואם לטפל במשפחות שבראשם עומדים זוג גברים, בכדי שיוכלו לשפר את האיכות והרלוונטיות של השירות אותו הם מעניקים.

ממצאי המחקר עשויים לתרום למגוון גורמים, ביניהם מערכת בתי-המשפט, פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, מרפאות פוריות, עמותות העוסקות באימוץ ופונדקאות, גברים הומוסקסואלים המתעתדים לממש את אבהותם, ונשים השוקלות את האפשרות ליצירת הורות משותפת עם גברים הומוסקסואלים או המעוניינות לסייע עבורם כפונדקאיות.

תרומת המחקר משתקפת גם ברמת המאקרו. המחקר עשוי להעלות למודעות את האבהות ההומוסקסואלית כאופציה נתפסת, אפשרית, לגיטימית וקיימת, הן בקרב הציבור הרחב והן בקרב

קהילת ההומוסקסואלים. במקביל, יתכן ומודעות זו תסייע בשינוי המדיניות, אשר על-פי-רוב נוטה להפלות גברים הומוסקסואלים, ולמנוע מהם את זכויותיהם הבסיסיות כאבות או כאבות לעתיד. ממצאי המחקר מצביעים גם על מגמה כללית בחברה של היווצרות מודלים משפחתיים, אשר אינם כוללים הורים משני המינים. יתכן והידע שנוצר במחקר הנוכחי, עשוי לתרום גם להעלאת המודעות החברתית ביחס למודלים אלו, ומכאן שגם להפחתת הסטריאוטיפים המלבים את ההתנגדות החברתית כלפיהם.

### **מגבלות המחקר**

המגבלה העיקרית של המחקר נוגעת לגודל המדגם, אשר מקשה על קבלת תמונה מקיפה והסקת מסקנות ביחס לכלל האבות ההומוסקסואלים החיים בזוגיות, ובפרט ביחס לכלל האבות הבוחרים במודלים השונים שנבחנו במחקר הנוכחי. מגבלה נוספת קשורה לכך שהמחקר התמקד רק באבות החיים בזוגיות. יש להניח כי שיקוליהם של האבות ההומוסקסואלים שאינם מצויים בקשר זוגי יהיו שונים מהשיקולים שנמצאו במחקר הנוכחי. מחקרי המשך יוכלו לתרום לידע המחקרי החסר, ולבחון את ההבדלים בין הקבוצות.

נראה כי גם בין האבות שבחרו במודל מסוים ישנה שונות, שלא זכתה להתייחסות מספקת במחקר הנוכחי. במודל ההורות המשותפת, למשל, לא נעשתה הפרדה בין השיקולים לבחור שותפה הורית הטרוסקסואלית או לסבית, מתוך הרציונאל ליצור תמונה מקיפה אודות מודל-הורי זה. יתכן ולו הייתה נעשית הפרדה, היו נמצאים הבדלים בין תתי-המודל. מודל האימוץ מתחלק גם הוא לסוגים שונים: אימוץ בין-ארצי, אימוץ תוך-ארצי, ואימוץ פתוח, בו המשפחה הביולוגית נשארת בקשר מסוים עם הילד המאומץ (הירשפלד, 2010). במחקר הנוכחי נחקרו רק אבות שבחרו באימוץ בין-ארצי, מאחר וסוגי האימוץ האחרים אינם נפוצים בישראל, וחלקם אינם קיימים כלל עבור זוגות הומוסקסואלים (הדר, 2004; רוזנבלום ואחרים, 2010). ואולם, המחקר לא התיימר לבחון את שיקוליהם של כלל האבות המאמצים, למעט אלו שבחרו באימוץ הבין-ארצי.

מגבלה נוספת הינה ההומוגניות המאפיינת את הנחקרים. קיים דמיון רב בין המרוואיינים מבחינה גיאוגרפית ומבחינת מצב סוציו-אקונומי. מעבר לכך, מאחר ומדובר במרוואיינים השייכים לקהילה אליה גם החוקר משתייך, עם רוב המרוואיינים הייתה לחוקר היכרות ראשונית קודמת. אמנם היכרות זו לא הייתה מעמיקה עם אף אחד מהם, אך יתכן והדבר עורר הססנות ורמת חשיפה נמוכה בקרב המרוואיינים. המגבלה האחרונה של המחקר מתייחסת לספרות הקיימת. עקב מיעוט המחקרים שנעשו בתחום והעדר ספרות עדכנית או ספרות בכלל, נעשה שימוש רב במקורות המתבססים על אתרי אינטרנט. עם זאת, נעשה מאמץ להשתמש בעיקר באתרים שנכתבו על-ידי אנשי מקצוע או התבססו על ממצאי מחקרים, דוגמת אתר "משפחה חדשה" או "פסיכולוגיה עברית".

## כיווני מחקר עתידיים

ממצאי המחקר הנוכחי מתארים את משמעות הבחירה במודל הורי עבור גברים הומוסקסואלים החיים בזוגיות. ממצאים אלו עשויים להוות בסיס לבניית מחקרים עתידיים אשר ירחיבו את הידע בנושא. מעניין יהיה לבחון, למשל, את משמעות הבחירה במודל הורי עבור גברים הומוסקסואלים שאינם חיים בזוגיות. כמו כן, נדרשים מחקרים נוספים שיבחנו את חווייתם של האבות בכל אחד משלושת המודלים ההוריים, לאחר שכבר הפכו לאבות. כך גם לגבי חוויותיהם של הילדים, לאחר שגדלו בכל אחד מהמודלים ההוריים השונים.

ראוי יהיה לבחון גם עבור זוגות לסביות, את משמעות הבחירה במודל הורי, מבין החלופות האפשריות עבורן: הורות משותפת, אימוץ, והורות באמצעות תרומת זרע (גיונסון ואוקונור, 2004/2001, Johnson & Gross, 2006; O`connor, 2002). מעניין יהיה לבחון את מידת הדמיון של שיקולים אלו, ביחס למודלים המקבילים המתאפשרים לחבריהם ההומוסקסואלים.

במחקר הנוכחי המרואיניים העלו סיבות כאלו ואחרות לבחירתם בהורות משותפת עם אישה הטרוסקסואלית או לחילופין עם אישה לסבית. מגבלות המחקר חושפות כי לא נעשתה הפרדה בין השיקולים שניתנו לתתי-המודלים השונים. לפיכך, מעניין יהיה לחקור את שיקולי הבחירה בשותפה ההורית המועדפת בהקשר של זהותה המינית. כמו כן, במדינות המציעות את מגוון אפשרויות האימוץ עבור גברים הומוסקסואלים, כדאי יהיה לחקור גם את שיקולי הבחירה בכל אחת מהן. ולבסוף, לנוכח המחקר המועט העוסק בתופעת הפונדקאות, ובפרט בהקשר של גברים הומוסקסואלים, חשוב יהיה לחקור ולפתח נושא זה על מנת להרחיב את הידע הקיים אודות תופעה זו, אשר צוברת תאוצה בישראל ובעולם לאור התפתחות הטכנולוגיה והקדמה, הן בקרב זוגות הומוסקסואלים והן בקרב זוגות הטרוסקסואלים בעלי בעיות פוריות (יולזרי ואטיאס, 2010; רוזנבלום ואחרים, 2010; Lev, 2006; Jadva at al., 2003).



## רשימת מקורות

אורן, א. (2006). הבנייתה של משפחה הומוסקסואלית במודל 'הורות משותפת' עם אישה: הניעות בין האישי, הזוגי והמשפחתי. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה.

אורן, א. (2007). קבלת החלטה על הורות בקרב זוגות של גברים. נשלף ב-18.2.11 מאתר:

<http://www.hebpsy.net/articles.asp?id=1494>

אורן-פטישי, ג. (2008). הורות של גברים הומוסקסואלים מאמצים; דיאלקטיקה של ניגודים. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה.

בן-אור, ג. (2004). מחקר השוואתי בעניין פונדקאות. לשכת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, משרד המשפטים: מדינת ישראל.

בן-דוד, ל. (2004). מסמך רקע בנושא זכויותיהם של בני אותי מין בישראל- תמונת מצב. הכנסת- מרכז מחקר ומידע: הוועדה לקידום האישה.

ברונר, ז'. (1993). קולה של אמא, או: דיאלקטיקה של תודעה עצמית. זמנים, חורף, 4-17.

גיונסון, ס. מ. ואוקונור, א. (2004). הורות לסבית (תמר זכאי מתרגמת). קריית ביאליק: הוצאת את. (החיבור המקורי פורסם ב-2001).

גינטלמן, א. (2008). ענף משגשג בהודו - פונדקאות בעבור זוגות ממדינות המערב. נשלף ב-18.2.11 מאתר:

<http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/961529.html>

דה בובאר, ס. (2007). המין השני, כרך שני: המציאות היומיומית (ש. פרמינגר, מתרגמת). תל-אביב: הוצאת בבל. (החיבור המקורי פורסם ב-1949).

הדר, ע. (2004). להיות הורים גאים: אימוץ ילד בישראל. נשלף ב 10.2.11 מאתר:

<http://www.gogay.co.il/content/articleColumn.asp?id=2230>

הדר, ע. (2009). הורים גאים- חלק ב'. נשלף ב 10.2.11 מאתר: <http://www.ifeel.co.il/page/13307>

הירשפלד, א. (2010). אימוץ: בית קבוע לילדים בגיל הרך. מידעו"ס: ביטאון העובדים-הסוציאליים, 55, 23-28.

כהן, ר. (1997). משפחה לעניין חינוך מבוגרים- תיאוריה ומעשה. בתוך ר. ולר ור. כהן (עורכות), משפחה

ודעת, (עמ' 3-18). ירושלים: משרד החינוך התרבות והספורט.

כהן, ר. (2002). והמשפחה לעולם עומדת: הקבוע והמשתנה בנושא משפחה. בתוך ל. בר- סלע (עורכת),

משפחה ודעת- מנחה למנחה, 10, (עמ' 12-19). ירושלים: משרד החינוך.

כהן-ארקין, א., שינמל, ע., אבני, ש. וסגל-אנגלצ'ין, ד. (2011). מניעים וגורמים מקדמים לאבהות בקרב

גברים הומוסקסואלים. מאמר בהכנה.

יולזרי, מ. ואטיאס, ע. (2010). כיצד מרגישות פונדקאיות לאחר הלידה? מידעו"ס : ביטאון העובדים-

הסוציאליים, 55, 43-48.

לוי-שיף, ר. (1978). תפקיד האב בגיל הרך. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה

העברית.

לוי-שיף, ר. (2001). אימוץ בין-לאומי ואימוץ מקומי: הסתגלות הילד, ההורים והמשפחה. מגמות, מ"א, 259-

236.

לוי-שיף, ר. (2004). קשיים רגשיים של מאומצים בראי "עצמי". פסיכו-אקטואליה, אוקטובר, 40-49.

ליבלך, ע. תובל-משיח, ר. וזילבר, ת. (2010). בין השלם לחלקיו ובין תוכן לצורה. בתוך ל. קסן ומ. קרומר-

נבו (עורכות). ניתוח נתונים במחקר איכותני. באר-שבע: אוניברסיטת בן גוריון בנגב.

ליבני, ט. (2004). הורות בדרך לא סלולה: אימהות לסבית בחברה הישראלית. עבודת גמר לקבלת תואר

"מוסמך", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה.

ליכטנשטיין, ט. (2010). בזכות האימוץ הארצי. מידעו"ס : ביטאון העובדים-הסוציאליים, 55, 36-37.

מזרחי, ש. (1990). זוגות חד מיניים: מאפיינים ודרכי התמודדות עם סטיגמה. תל אביב: אוניברסיטת תל

אביב.

מינושין, ס. (1982). משפחות ותראפיה משפחתית (ש. ספן וד. זנדמן, מתרגמים). תל-אביב: דביר. (החיבור

המקורי פורסם ב 1974).

סגל-אנגלצ'ין, ד. (1995). דפוסים ותהליכים המאפיינים זוגות ישראלים אשר על-פי ההגדרה העצמית שלהם

הינם שוויוניים. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת

תל-אביב.

סגל-אנגלצ'ין, ד. (2000). אמהות חד הוריות מתוך בחירה: תרומת החשש מפני אינטימיות הטרסקסואלית

והחוסן האישי להסבר איכות חייהן. חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת

תל אביב.

סגל-אנגלצ'ין, ד., אררה, פ.ע. וצוויקל, ג'. (2010). משמעות הבחירה בדפוס משפחתי "הטרו-גיי" מנקודת

מבטן של הנשים. בתוך א. שריד, ד. סגל-אנגלצ'ין וג'. צוויקל (עורכות). פסיפס גופנפש: בריאות

נשים בישראל (עמ' 129-154). באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון.

סגל-אנגלצ'ין, ד., וזנר, י. (2005). איכות החיים של אימהות חד הוריות מבחירה. בתוך ר. לב-ויזל, ג'. צוויקל

ו. ברק (עורכות). "שמרי נפשך": בריאות נפשית בקרב נשים בישראל. (עמ' 369-389). באר שבע:

אוניברסיטת בן גוריון.

עדיטל, ב. (1995), נטייה חד מינית. השירות הפסיכולוגי ייעוצי, היחידה לחינוך מיני וחיי משפחה: משרד

החינוך.

עמרם, ר. (2009). לא על הרחם לבדו. העיר בוורוד, 15, 34.

- פרידלנדר, ד. (2000). מוטיבציות לאבהות בקרב גברים הומוסקסואלים והטרנסקסואלים. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמך", החוג לפסיכולוגיה, אוניברסיטת חיפה.
- צבר-בן-יהושע, נ. (1990). המחקר האיכותי בהוראה ובלמידה. תל-אביב: מסדה.
- צבר-בן יהושע, נ. (2001). אתנוגרפיה בחינוך. בתוך נ. צבר-בן יהושע (עורכת). מסורות וזרמים במחקר האיכותי. (עמ' 101-140). תל אביב: דביר.
- רגב, ד. (2007). הביטוח הלאומי: בתוך כעשור הוכפל מספר המשפחות החד-הוריות בישראל- "אמא לבד". נשלף ב 18.02.2011 מאתר: <http://www.newfamily.org.il/>
- רוזנבלום, א. (2002). משפחה תחת אזהרה. פנים: כתב עת לתרבות, חברה וחינוך, 19, 36-42.
- רוזנבלום, א. (2008). ילדי המהפכה. נשלף ב 18.02.2011 מאתר: <http://www.newfamily.org.il/>
- רוזנבלום, א. (2009). סיכוייהן או חוסר סיכוייהן של משפחות חד הוריות לפרוץ את המחסום החברתי. נשלף ב 9.03.2009 מאתר: <http://www.newfamily.org.il/>
- רוזנבלום, א. (2010). בייבי גיי בום, המהפכה של הזוגיות הגאה. נשלף ב 18.02.2011 מאתר: <http://www.newfamily.org.il/>
- רוזנבלום, א., כהן-סטאו, ד., טלנקר, ג. וישר-רוזנאי, א. (2010). הורות זו זכות: מדריך לבניית הורות. סדרת מדריכי ארגון משפחה חדשה, 16, 11-29.
- רוזנבלום, א. ופלג, נ. (2007). משפחות חד- מגדריות (חד מיניות). נשלף ב 18.02.11 מאתר: <http://www.newfamily.org.il/>
- רותם-מלמד, ל. (2008). אני, החבר שלי והפונדקאית. נשלף ב 9.03.2009 מאתר: <http://www.ynet.co.il/Ext/Comp/ArticleLayout/CdaArticlePrintPreview/1,2506,L-3554447,00.html>
- רז, מ. (2003). שינוי בתפקידי האב במשפחה העכשווית, משפחה פוסט- גרעינית. מסכת משפחה, 3, 78-83.
- ריבקין, ד. (2010). מחקר מעקב אחרי ילדים גדולים שנמסרו לאימוץ. מידעו"ס: ביטאון העובדים- הסוציאליים, 55, 13-22.
- ריבקין, ד. ובאומגולד, ש. (2001). מחקר מעקב אחר ילדים גדולים שנמסרו לאימוץ. ירושלים: מאיירס- גוינט- מכון ברוקדייל.
- שבידל, ז. (2005). המחקר והפסיכותרפיה בנושא של הומוסקסואליות: בין פטיש הדעות הקדומות לסדן של התקינות הפוליטית. נפש, 21, 75-82.
- שגיא, א. ורשף, ר. (1984). ציפיות שאיפות ומעורבות של אבות בטיפול בילד בתוך המשפחה השלמה. מגמות, כח (4), 542-555.

שון, מ. (2009). רוצים שוויון? הדרך לזכויות עוברת מתחת לחופה. נשלף ב- 18.02.2011 מאתר :

<http://www.newfamily.org.il/>

שילה, ג. (2007). החיים בוורוד, בני נוער וצעירים- הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסג'נדרים. רסלינג: תל-אביב.

שילוח, ש. (2009). עם הפנים לצפון: נישואים חד-מיניים בקנדה. נשלף ב 18.12.10 מאתר :

<http://www.mitchatnim.co.il/article/4024>

שיפמן, פ. (2005). על המשפחה החדשה: קווי פתיחה לדיון. עיוני משפט, 28 (3), 643-670.

שלסקי, ש. ואריאלי, מ. (2001). מהגישה הפרשנית לגישות פוסט-מודרניות בחקר החינוך. בתוך נ. צבר-בן

יהושע (עורכת). מסורות וזרמים במחקר האיכותני. (עמ' 76-31). תל-אביב: דביר.

שקדי, א. (2003). מילים המנסות לגעת – מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב: רמות, אוניברסיטת תל-אביב.

AP. (2009). מכסיקו סיטי אישרה נישואים חד-מיניים. נשלף ב 18.12.10 מאתר :

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3823361,00.html>

Altstein, H., & Simon, R.J. (Eds.). (1991). *Intercountry Adoption: A Multinational Perspective*. New York: Praeger Publisher.

Atkinson, E., Dadds, M.R., & Chipuer, H. (2009). Threat is a multidimensional construct: Exploring the role of children's threat appraisals in the relationship between interparental conflict and child adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 281–292.

Badinter, E. (1981). *The Myth of Motherhood: A Historical View of the Maternal Instinct*. London: Souvenir Press.

Ben-Ari, A. (2001). Homosexuality and heterosexism: Views from academics in the helping professions. *British Journal of Social Work*, 31, 119-131.

Benson, A.L., Silverstien L.B., & Auerbach, C.F. (2005). From the margins to the center: Gay father reconstruct the father role. *Journal of GLBT Family Studies*, 1 (3), 1-29.

- Berkowitz, D., & Marsiglio, W. (2007). Gay men :Negotiating procreative, father, and family identities. *Journal of Marriage and Family*, (69), 366-381.
- Bianchi, S.M., Robinson, J.P., & Milkie, M.A. (2006). *Changing rhythms of American family life*. New York: Russell Sage Foundation.
- Biernat, M., & Vercio, T.K. (2003). Family values and antipathy toward gay man. *Journal of Applied Social Psychology*. 33 (4), 833-847.
- Bigner, J.J. (1999). Raising our sons: Gay men as fathers. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 10 (1), 61-77.
- Bigner, J.J., & Bozett, F.W. (1984). Parenting by gay fathers. *Marriage and the Family Review*, 14 (4), 155- 175.
- Bigner, J.J., & Jacobsen, R.B. (1989). Parenting behaviors of homosexual and heterosexual fathers. *Journal of Homosexuality*, 18, 173-186.
- Bozett, F.W. (1981). Gay fathers: Evolution of the gay-father identity. *American Orthopsychiatric Association*. 51(3), 552-559.
- Braun, M., Lewin-Epstein, N., Stier, H., & Baumgartner, M.K. (2008). Perceived equity in the gendered division of household labor. *Journal of Marriage and Family*, 70(5), 1145-1156.
- Brinamen, C.F., & Mitchell, V. (2008). Gay men becoming fathers: A model of identity expansion. *Journal of GLBT Family Studies*, 4, 521–541.
- Brodzinsky, D.M. (1988). Transition to adoptive parenthood. *Marriage and Family Review*, 12, 267-286.
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkeley: University of California press.
- Coney, N.S., & Wade C.M. (1997). Motivations towards fathering: Two minority profiles within the majority's context. *The Journal of Men's Studies*, 6(2), 169-188.
- Connolly, K. (1998). The Description of gay and lesbian families in second parent adoptions cases. *Behavioral Sciences and the Law*, 16(2), 225-236.

- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mother and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society, 20*, 259-281.
- Crawford, I., Jordan, M.B., Mcleod, A., & Zamboni, B.D. (1999). Psychologist attitudes toward gay and lesbian parenting. *Professional Psychology: Research and Practice, 30* (4), 394-401.
- Creswell, J.W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Daniels, P., & Weingarten, K. (1982). *Sooner or later: The timing of parenthood in adult lives*. New York: W.W. Norton & Company.
- Dribe, M., & Stanfors, M. (2009). Does parenthood strengthen a traditional household division of labor? Evidence from Sweden. *Journal of Marriage and the Family, 17*, 33-45.
- Duyme, M., Dumaret, A.C., & Tomkiewicz, S. (1999). How can we boost IQs of “dull children”? : A late adoption study. *Proceedings of the National Academy of Sciences USA, 96*, 8790-8794.
- Dumon, W. (1999). The situation of families in western Europe: A sociological perspective. In S. Dreman (Ed.), *The family on the threshold of the 21<sup>st</sup> century – Trends and implications* (pp.17-48). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dunne, G.A. (2000). Opting into motherhood: Lesbians blurring the boundaries and transforming the meaning of parenthood and kinship. *Gender & Society, 14*, 11-35.
- Durby, D. (1994). Gay, lesbian and bisexual youth. In T. DeCrescenzo (Ed.), *Helping gay and lesbian youth: New policies, new programs, new practice* (pp. 1-37). New York: Haworth Press.
- Erikson, E.H. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Erera, P.I. (2002). *Family Diversity: continuity and change in the contemporary family*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Farr, R.H., & Patterson, C.J.(2009). Transracial adoption by lesbian, gay, and heterosexual couples: Who completes transracial adoptions and with what result? *Adoption Quarterly*, 12, 187 – 204.
- Ferree. M. (1990). Beyond separate spheres feminism and family research, *Journal of Marriage and the Family*, 52, 864-886.
- Finch, J. (2006). Gender equity and time use. In J. Bradshaw & A. Hatland (Eds.), *Social policy, employment and family change in comparative perspective* (pp. 119-142). Harmondsworth, UK: Edward Elgar.
- Firestone, S.(1970). *The dialectic of sex; the case for feminist revolution*. New York : Morrow.
- Fontana, A. & Frey, J. H. (2005). The interview: From neutral stance to political involvement. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd Ed.), pp 695-727). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gartrell ,N. & Bos, H. (2010). The US national longitudinal lesbian family study: Psychological adjustment of the 17-yers-old adolescents. *Pediatrics: Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, 126, 28-36.
- Gartrell ,N., Bos, H. & Goldberg, N. (in press). The US National Longitudinal Lesbian Family Study: Sexual Orientation, sexual Behavior, and sexual risk exposure. *Archives of Sexual Behavior*.
- Gay Dads Australia. (2011). *A resource for gay dads and those who are thinking of becoming dads: Chapter 2 - Surrogacy for Gay Men in Australia*. Retrieved February 15, 2011, from <http://www.gaydadsaustralia.com/surrogacy/index.htm>
- Gianino, M. (2008). Adaptation and transformation: The transition to adoptive parenthood for gay male couples. *Journal of GLBT Family Studies*, 4, 205–243.
- Golombok, S. (1999). New family form: Children raised in solo mother families, lesbian mother families, and in families created by assisted reproduction. In L. Balter & C.S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Child psychology: A handbook of contemporary issues* (pp.429-446). Philadelphia: Psychology Press.

- Golombok, S., MacCallum, F., Murray, C., Lycett, E., & Jadv, V. (2006). Surrogacy families: Parental functioning, parent-child relationships and childrens psychological development at age 2. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 47, 213-222.
- Golombok, S., Murray, C., Jadv, V., MacCallum, F., & Lycett, E. (2004). Families created through surrogacy arrangement: Parent-child relationships in the 1st year of life. *Developmental Psychology* 40, 400-11.
- Golombok, S., & Tasker, F. (2010). Gay fathers. In M.E. Lamb (Eds.), *The Role of the Father in child development*. (pp. 319-340). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Gordon, I., Zagoory-Sharon, O., Leckman, J.F., & Feldman, R. (2010). Prolactin, Oxytocin and the development of paternal behavior across the first six months of fatherhood. *Hormones and Behavior*, 58, 513-518.
- Gross, M. (2006). Biparental and multiparental lesbian and gay families in France. *Lesbian & Gay Psychology Review*, 7(1), 36-47.
- Hicks, S. (2006). Maternal men- Perverts and deviants? Making sense of gay men as foster carers and adopters. *Journal of GLBT Family Studies*, 2, 93–114
- Hicks, S., & McDermott, J. (Eds.) (1999). *Lesbian and gay fostering and adoption*. London: Jessica Kingsley.
- Jadv, V., Murray, C., Lycett, E., MacCallum, F., & Golombok, S. (2003) Surrogacy: The experiences of surrogate mothers. *Human Reproduction*, 18 (10), 1334-1342.
- Johnson, Z.M., & O`connor, E. (2002). *The gay baby boom*. New York: New York University Press.
- Kane, P., & Garber, J. (2009). Parental depression and child externalizing and internalizing symptoms: Unique effects of fathers' symptoms and perceived conflict as a mediator. *Journal of Child and Family Studies*, 18, 465-472.
- Kershaw, S. (2000). Research review: Living in a lesbian household: The effects on children. *Child and Family Social Work*, 5, 365-371.



- Kraft, A.D. (1980). The psychological dimensions of infertility. *American Journal of Orthopsychiatry*, 50, 618-628.
- Lamb, M.E. (2000). *The history of research on father involvement*. An overview. In H.E.
- Lamb, M.E. (2010). How do fathers influence children's development? Let me count the ways. In M.E. Lamb (Eds.), *The Role of the Father in Child Development*. (pp. 1-26). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Lavee, Y., & Katz, R. (2002). Division of labor, perceived fairness, and marital quality: The moderating effect of gender ideology. *Journal of Marriage and Family*, 64, 27-39.
- Lev, A. I. (2006). Gay dads: Choosing surrogacy. *The British Gay Psychology Review*, 7 (1), 72-76.
- Levy-Shiff, R., Zoran. N., & Shulman S. (1997). International and domestic adoption: Child, parents, and adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 20 (1), 109-129.
- Lutwin, D.R., & Siperstien, G.N. (1985). Househusband fathers. In S.M.H. Hanson & F.W. Bozett (Eds.), *Dimensions of fatherhood* (pp. 269-287). California: Sage.
- Malhotra, A., & Malhotra, R. (2009). Commercial surrogacy in India- Bane or Boom? *International Family Law*, March , 9-11.
- Mallon, P. (2004). *Gay man choosing parenthood*. New York: Columbia University Press.
- McCann, D., & Delmonte, H. (2005). Lesbian and gay parenting: Babes in arms or babes in the woods? *Sexual and Relationship Therapy*, 20(3), 333-347.
- Mcdougal, G.J. (1993). Therapeutic issues with gay and lesbian elders. *Clinical Gerontologist*, 14, 45-57.
- Miller, W.B. (1994). Childbearing motivations, desires and intentions: A theoretical framework. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 120 (2), 223-258.

- Moen, P., & Sweet, S. (2003). Time clocks: Couples' work hour strategies. In P. Moen (Ed.), *Its about time: Career strains, strategies and successes* (pp. 17- 34). Ithaca: Cornell University Press.
- Orloff, A. S. (2002). Women's employment and welfare regimes: Globalization, export orientation and social policy in Europe and North America. *Social Policy and Development, Program Paper Number 12* (pp. 1-49). United Nations Research Institute for Social Development.
- Patterson, C.J. (1992). Children of lesbian and gay parents. *Child Development, 5*, 1025- 1042.
- Patterson, C.J. (2002). Lesbian and gay parenthood. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 3, pp. 317-388). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Patterson, C.J., Hurt, S., & Mason, C.D. (1998). Families of the lesbian baby boom: Children's contact with grandparents and other adults. *American Journal of Orthopsychiatry, 68*, 390-399.
- Peterson, L.M., Butts, J., & Deville, D. M. (2000). Parenting experiences of three self-identified gay fathers. *Smith College Studies in Social Work, 70(3)*, 513.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory* (3rd ed.). Chicago: Lyceum Books.
- Peretz, J.R. (2001). *What makes gay couples work? Sex roles, social supports and psychological well-being*. Unpublished doctoral dissertation, Rutgers University, New Jersey, N. J.
- Pleck, J.H. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M.E. Lamb (Eds.), *The Role of the Father in Child Development*. (pp. 58-93). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Pruett, K.D. (1989). The nurturing male: A longitudinal study of primary nurturing fathers. In S. Cath, A. Gurwitt, & L. Gunsberg (Eds.), *Fathers and their families* (pp. 389-405). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Radin, N. (1981). The role of the father in cognitive, academic, and intellectual development. In M.E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (Rev.ed., pp.379-428). New York: Wiley.
- Rondal, J.A. (1980). Fathers' and mothers' speech in early language development. *Journal of Child Language*, 7, 353-369.
- Rosenthal, G. (2004). Biographical Method – Biographical Research. In C. Seale, G. Gobo , J.F. Gubrium, & D. Silverman, (Eds.), *Qualitative Research Practice* 48-64. London: Sage.
- Sayer, L. (2005). Trends in women's and men's paid work, unpaid work and free time. *Social Forces*, 84, 285-303.
- Schacher, S.J., Auerbach, C.F., & Silverstein, L.B. (2005). Gay fathers expanding the possibilities for us all. *Journal of GLBT Family Studies*, 1 (3), 31- 53.
- Segel- Engelchin, D., Erera P. I & Cwikel, J. (2005). The hetro- gay family: An emergent family configuration. *Journal of GLBT family studies*, 1 (3) , 85- 104.
- Sharma, A. R., McGue, M.K., & Benson, P. L. (1996). The emotional and behavioral adjustment of United States adopted adolescents: Part II: Age at adoption. *Children and Youth Services Review*, 18 (1/2), 101-114.
- Smith, J. (2002). Information packet: Gay & Lesbian Foster Care and Adoption [Electronic version]. *National resource center for foster care & permanency planning*, 1-12.
- Stacey, J. (2006). Gay parenthood and the decline of paternity as we knew it. *Sexualitis*, 9, 27-55.
- Stacey, J., & Biblarz, T.J. (2001). (How) does the sexual orientation of parents matter? *American Psychological Review*, 66, 159-183.
- Sturge-Apple, M. L., Davies, P.T., Winter, M.A., Cummings, E.M., & Schermerhorn, A. (2008). Interparental conflict and children's school adjustment: The explanatory role of children's internal representations of interparental and parent-child relationships. *Developmental Psychology*, 44(6), 1678-1690.

- Thompson, L., & Walker, A. (1989). Gender in families: Women and men in marriage, work, and parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 845-871.
- Thorne, B., & Yalom, M. (1982). *Rethinking the family: Some feminist questions*. New York: Longman.
- Tizard, B., & Rees, J. (1974). A Comparison of effect of adoption, restoration to the natural mother, and continued institutionalisation on the cognitive development of four-year old children. *Child Development*, 45, 92-99.
- Touroni, E., & Acoyle, A. (2002). Decision-Making in planned lesbian parenting: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12 (3), 194-209.
- Treadwell, H. M., Northridge, M. E., & Bethea, T. N. (2007). Confronting Racism and Sexism to Improve Men's Health. *American Journal of Men's Health*, 1(1), 81 - 86.
- Walzer, L. (1999). *Between Sodom and Eden: A gay journey through today changing Israel*. New-York: Columbia University Press.
- Weeks, J., Donovan, C., & Heaphy, B. (1999) .Everyday experiments: Narratives of non-heterosexual relationships. In B. Silva, & C. Smart, (Eds.). *The new family* (pp. 83-99). London: Sage Publications Ltd.
- Wells, G.C. (2005). *Making room for daddies: Male couples and their adopted children*. Dissertation for the degree doctor of philosophy, The University of Texas, Austin.
- Wilson, C.M. (2000). The creation of motherhood: Exploring the experience of lesbian co-mother. *Journal of Feminist Family Therapy*, 12, 21-44.
- Zicklin, G. (1995). Deconstructing legal rationality: The case of lesbian and gay family relationships. *Marriage and Family Review*, 21, 55-76.
- Zoja, L.(2001) *The father : historical, psychological, and cultural perspectives*. Translation by Henry Martin. East Sussex : Brunner-Routledge.

## טופס הסכמה מדעת להשתתפות במחקר

אני החתום מטה מצהיר בזה כי אני מסכים להשתתף במחקר העוסק בנושא של אבהות בקרב גברים הומוסקסואליים, אותו עורך אריאל כהן. המחקר נערך במסגרת עבודת תזה במחלקה לעבודה סוציאלית באוניברסיטת "בן-גוריון בנגב", בהנחייתה של ד"ר דורית סגל-אנגלצ'ין.

ההשתתפות במחקר כוללת ראיון אישי שבמהלכו אתבקש לענות על מספר שאלות. הוסבר לי כי אוכל להימנע מלענות על שאלות מסוימות ו/או להפסיק את הראיון בכל שלב. כמו כן, הוסבר לי שהראיון יוקלט ויתומלל לצורכי המחקר בלבד, וכי כל המידע הנאסף יישאר חסוי. בעת פרסום ממצאי המחקר, לא יעשה כל שימוש בפרטים מזהים שלי ושל סביבתי.

שם פרטי \_\_\_\_\_

שם משפחה \_\_\_\_\_

תאריך \_\_\_\_\_

חתימה \_\_\_\_\_

## שאלון פרטים אישיים

1. שם: \_\_\_\_\_
2. שנת לידה: \_\_\_\_\_
3. ארץ לידה: \_\_\_\_\_
4. מספר אחים: \_\_\_\_\_
5. מקום מגורים: \_\_\_\_\_
6. מספר שנות זוגיות: \_\_\_\_\_
7. מספר שנים של מגורים משותפים: \_\_\_\_\_
8. מספר ילדים: \_\_\_\_\_
9. שנת לידה של הילד הראשון: \_\_\_\_\_
10. שנת לידה של הילד השני: \_\_\_\_\_
11. השכלה: א. תיכונית ב. על-תיכונית ג. תואר ראשון ד. תואר שני ה. תואר שלישי
12. השכלה של בן-הזוג: א. תיכונית ב. על-תיכונית ג. תואר ראשון ד. תואר שני ה. תואר שלישי
13. מקצוע: \_\_\_\_\_ של בן-הזוג: \_\_\_\_\_
14. האם הינך עובד? א. כן ב. לא  
במידה וכן, ציין את היקף המשרה: א. משרה חלקית ב. משרה מלאה
15. על פי הערכתך, כיצד היית מגדיר את מצבך הכלכלי? א. גרוע ב. בינוני ג. טוב ד. טוב מאד
16. כיצד היית מגדיר את עצמך?  
א. דתי ב. מסורתי ג. חילוני  
א. דתי ב. מסורתי ג. חילוני
17. כיצד היית מתאר את עצמך לפני שלב ההורות? א. "שלם" עם נטייתך המינית באופן מלא  
ב. "שלם" עם נטייתך המינית באופן חלקי ג. "לא שלם" עם נטייתך המינית
18. כיצד היית מתאר את בן-הזוג לפני שלב ההורות? א. "שלם" עם נטייתו המינית באופן מלא  
ב. "שלם" עם נטייתו המינית באופן חלקי ג. "לא שלם" עם נטייתו המינית

*BEN- GURION UNIVERSITY OF THE NEGEV*  
THE FACULTY OF HUMINITIES AND SOCIAL SCIENCES  
DEPARTMENT OF SOCIAL-WORK

**GAY FATHERHOOD: COUPLED GAY  
MEN'S EXPERIENCE OF CHOOSING  
THE PARENTAL-MODEL**

THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS FOR  
THE MASTER OF ARTS DEGREE (M.A)

**BY: ARIEL COHEN-ARKIN**

**UNDER THE SUPERVISION OF: PHD DORIT SEGAL-ENGELCHIN**

**August-2011**

*BEN- GURION UNIVERSITY OF THE NEGEV*  
THE FACULTY OF HUMINITIES AND SOCIAL SCIENCES  
DEPARTMENT OF SOCIAL-WORK

**GAY FATHERHOOD: COUPLED GAY  
MEN'S EXPERIENCE OF CHOOSING  
THE PARENTAL-MODEL**

THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS FOR  
THE MASTER OF ARTS DEGREE (M.A)

**BY: ARIEL COHEN-ARKIN**

**UNDER THE SUPERVISION OF: PHD DORIT SEGAL-ENGELCHIN**

Signature of student: \_\_\_\_\_

Date: \_\_\_\_\_

Signature of supervisor: \_\_\_\_\_

Date: \_\_\_\_\_

Signature of chairperson

of the committee for graduate studies: \_\_\_\_\_

Date: \_\_\_\_\_

**August-2011**



## ABSTRACT

Homosexual men who decide to become fathers are required to examine the parental models available to them and decide which will aid them to fulfill their fatherhood. In Israel homosexual men can choose between the following three prominent parental contexts: adoption, surrogacy and co-parenting with a woman. The aim of the present study is to understand the considerations and meaning attributed to the choice of parental model by partnered homosexual men. A qualitative, phenomenological research method has therefore been selected, enabling an investigation into the significance of social phenomena for those experiencing them.

The sample consists of 12 interviewees, homosexual men who fulfilled their fatherhood while being in a romantic relationship through adoption, surrogacy or co-parenting. The sample includes four fathers from each category of parental model.

An analysis of the findings reveals that the choice of parental context includes five separate consideration classes: personal, couple, family, social and legal-circumstantial. The study found the meaning attributed by fathers to their choice of parental context to reflect how they cope with the absence of the mother. It seems that the fathers' unique way of coping with this issue in each model has shaped the family ideology they have embraced, as well as their perceptions pertaining to the best interests of the child.

The fathers who chose to co-parent with a woman believed that the mother figure is essential to the child's development, founding their legitimacy as parents on the presence of the mother in their children's lives. By the same token, the study found that in such fathers' relationships, only one of the partners wished to be a parent, while the other did not. The latter, having given up their place as a parent, made room for a female parenting partner, who was initially considered to be the preferable co-parent. This choice of parental context also helped to fulfill their wish of being in a less intense parenting position. Not being entirely whole with one's sexual orientation emerged as another factor contributing to the homosexual fathers' decision to co-parent.

Among the fathers who chose to adopt or use a surrogate, however, the developing romantic relationship and the wish to share a child were the main considerations affecting their choice. Such considerations contradict the involvement of a female parenting partner who is not part of the romantic relationship. However, in order to choose such alternatives, which create a family structure that lacks a mother figure, the fathers had to reexamine their positions on traditional gender perceptions, which view mothers as essential to the child's development, and consider homosexual fatherhood inappropriate parenting.

Findings reveal the deciding factor when choosing between these two parental contexts to be the result of modifications made around the world to international adoption and surrogacy laws, which have either made the choice for homosexual men available or unavailable. It may be that being aware of just one single option for them caused homosexual fathers to view their chosen parental context as more legitimate than the other alternative: whereas adopting fathers based the legitimacy for their fatherhood on the altruistic act of adopting - giving an abandoned child a better parenting alternative, fathers who chose surrogacy clung to biology as their anchor, as this parenting arrangement grants both parents undisputed parental validity both legally and socially.

# Table of Contents

List of Tables	
List of Figures	
Abstract.....	III
Introduction.....	1
<b>CHAPTER 1: Literature Review</b>	<b>2</b>
Fatherhood.....	2
Homosexuality.....	6
Fatherhood among Gay Men.....	9
Parental-models for Gay Men.....	16
Co-parenting.....	17
Adoption.....	20
Surrogacy.....	25
Research Goals .....	30
<b>CHAPTER 2: Method</b>	<b>31</b>
Participants.....	31
Data Collection .....	34
Data Analysis .....	35
Research Reliability .....	36
Ethical Considerations.....	36
Reflective Perspective.....	37
<b>CHAPTER 2: Results</b>	<b>38</b>
Couplehood.....	38
The Family Vision.....	50
Parenting Experience Sequence.....	58

Biology and Genetics .....	62
Perceptions and Values.....	65
Individual Characteristics.....	77
Availability.....	82
<b>CHAPTER 4: Discussion</b>	<b>85</b>
The Contribution of Research .....	95
Limitations of the Current Study .....	96
Implications for Future Research.....	97
References.....	98
Appendix 1: Consent Form to Participate in the Research .....	110
Appendix 2: Personal Details Questionnaire .....	111

- **List of Tables**

Table 1: Characteristics of Fathers Who Have Chosen Co-parenting.....32

Table 2: Characteristics of Fathers Who Have Chosen Adoption.....33

Table 3: Characteristics of Fathers Who Have Chosen Surrogacy.....33

Table 4: Declension of Fathers Who Have Chosen Co-parenting.....44

Table 5: Declension of Fathers who Have Chosen Adoption.....45

Table 6: Declension of Fathers who Have Chosen Surrogacy.....45

- **List of Figures**

Figure 1: Choosing the Parental-model in Consideration of the Traditional  
Perspective of Parenting and Family.....93